

2
XIV
1969
IDRIJSKI RAZGLEDI

Izdaja Mestni muzej v Idriji. Uredniški odbor: ing. Ivan Gantar, Jurij Bavdaž, Anton Bolko, prof. Vinko Cuderman, ing. Jože Car, Damijan Flander, Srečko Logar, Rafko Terpin. Glavni in odgovorni urednik Jurij Bavdaž. Izhaja vsake tri mesece. Letna naročnina 6 Ndin, za inozemstvo 10 Ndin. Poštnina plačana v gotovini. Naslov: Idrijski razgledi, Idrija, poštni predal 11, tel. Idrija 86-135, telegrami Muzej Idrija, tek. rač. pri SDK Idrija št. 5202-603-119. Tiska tiskarna »Primorski tisk« Koper.

Naslovna stran: »Idrijski motiv 1969«, Kamilo Legat, akad. slikar

KAROLINŠKI RUDARSKI RED ZA IDRIJSKI RUDNIK 1580

UVOD

Rudarjenje prav gotovo spada med najstarejše človekove dejavnosti. Posebne in nevarne okoliščine, v katerih se rudarsko delo opravlja, so dale rudarskim skupnostim svojstven pečat, rudarjem pa posebne pravice in dolžnosti, v prvi vrsti dolžnosti. Zato ni nič čudnega, da se je zelo zgodaj razvilo posebno, rudarsko pravo, ki je urejalo odnose v rudarskem sodstvu in rudarstvu sploh.

Cvetoče rudarstvo v 15. in 16. stoletju je dalo avstrijskim pokrajinam Maksimilijanov rudarski red, ki je bil uveljavljen leta 1517 in je imel 276 členov. Urejal je lastniške zadeve, postopek v rudarskih sporih in disciplinske predpise za delavce. Že 1553. leta je bil uveden Ferdinandov rudarski red, ki je dopolnil Maksimilijanovega z normami javne varnosti in reda v rudarskih krajih. To je bil čas velikih kmečkih nemirov in gosposka se je z njimi zavarovala, da se ne bi kaj podobnega dogajalo tudi v rudarskih naselbinah. Vendar je po drugi strani že tudi varoval pravice rudarjev. Tretji rudarski red, ki je veljal v naših deželah, je bil rudarski red nadvojvode Karla za železne rudnike in fužine na Kranjskem in Goriškem iz l. 1577, za Idrijo pa je isti deželni knez 6. aprila 1580 izdal poseben rudarski red z naslovom Idrianisch Haupt Bergordnung de anno 1580. Idrijski rudarski red je nastal kmalu potem, ko je bil rudnik 1575 podržavljen, oziroma je postala lastnik rudnika dunajska cesarska hiša. Dotedanji rudarski redi za nove razmere niso več ustrezali, zato so po naročilu nadvojvode Karla sestavili nov red, ki naj velja samo za idrijski rudnik živega srebra.

Določbe tega rudarskega reda, ki se nanašajo predvsem na odnose delavstva do dela in do njegovih predstojnikov, je vladarju narekovala skrb za obstoj rudnika, ki je bil takrat in je morda še danes drugi največji rudnik živega srebra na svetu in ki je od vseh kameralnih imetij donášal največji dohodek državi. Če bi se rudniku pripetila kaka nesreča, da bi prenehal delovati zaradi nemarnosti delavstva in celo zaradi njihovega namernega zlega dejanja, bi vladar trpel veliko škodo na dohodkih. Do tega pa ni smelo priti, zato je izdal že po nekaj letih prevzema rudnika v svoje roke poseben rudarski red za idrijski rudnik, ki je ostal v veljavi do srede 19. stoletja, ko je bil izdan nov splošen rudarski zakon, veljaven za vso tedanjo Avstrijo.

Do izdaje posebnega idrijskega rudarskega reda 1580 pa so privedle še druge okoliščine. Jeseni 1579 je prišlo do splošnega rudarskega upora proti

idrijski upravi in njenim predstojnikom. Upravitelj idrijskega rudnika je bil takrat bivši idrijski podjetnik in plemič Urban Ainkhürn, ki je upravljal idrijski rudnik že od 1549. leta dalje. Zaradi svojega rudarskega znanja je užival velik ugled med drugimi idrijskimi podjetniki in tudi vladar mu je zaupal mesto upravitelja potem, ko je odkupil rudnik od podjetniške družbe 1575. leta. Čeprav je bil Urban Ainkhürn dovolj bogat, saj je imel v zakupu velike graščine na Kranjskem in Štajerskem in kupe denarja, je do skrajnosti izkoriščal idrijskega rudarja in bogatel na njegov račun. Jeseni 1579 pa je prekipelo. Takrat je teklo h koncu že drugo leto, odkar je vladar idrijskemu upravitelju popolnoma prepustil skrb za zalaganje in vzdrževanje rudnika. Ta pa za delavstvo ni poskrbel niti toliko, da bi ga ohranil pri življenju in telesnih močeh. Zato so rudarji prenehali delati, svoje odposlance pa so poslali k vladarju s pritožbo proti idrijski upravi. Preiskava je ugotovila, da rudarji niso seznanjeni z določbami splošnih rudarskih redov, ki so bili veljavni tudi za Idrijo, ugotovila pa je tudi nepravilnosti s strani rudarske uprave. Namesto da bi bili kaznovani krivci, ki so bili povzročitelji upora, pa so bili strogo kaznovani snovateli upora, posebno idrijski učitelj, ki je rudarjem napisal pritožbo. Zaprli so jih v ljubljanski grad in odpustili iz službe. Da pa ne bi prišlo do novih uporov, saj je idrijska uprava še naprej izkoriščala delavca in rudarja, kar je bilo nujno zlo tedanje fevdalne družbe, in da ne bi nastala nevarnost, da bi rudnik prenehal s proizvodnjo, je deželni knez že po nekaj mesecih tega konflikta med idrijsko upravo in rudarji izdal idrijski rudarski red, ki jasno določa, kakšen naj bo delavčev odnos do rudnika in rudniških oblasti, sicer se ga ne sme sprejeti na delo ali pa bo odpuščen iz službe.

Prav zato, ker se karolinški rudarski red nanaša le na Idrijo in kaže na takratne značilnosti našega rudnika in kraja, smo se odločili, da bomo prevod reda, ki ga je pripravila uspešna raziskovalka idrijske zgodovine dr. Marija Verbič, v celoti objavili.

Je to zanimiv, malo znan košček idrijske zgodovine, ki kaže na posebnosti takratnih razmer in hkrati tudi na razvoj rudarskega prava pri nas. Marsikaj, kar je takrat veljalo, velja še danes ali bi bilo dobro, če bi veljalo. Prav posebno zanimivo bi bilo brati, kakšni varstveni predpisi so veljali takrat pri delu. Vendar, žal, tega niti takratni rudarski redi niti današnji rudarski zakoni podrobneje ne obravnavajo. Kot je znano iz še ohranjenih idrijskih spisov,

pa v tistem času za varnost idrijskega delavca pri delu ni bilo prav nič poskrbljeno. Posebno delo v jamah je bilo zelo nevarno in škodljivo za zdravje. Zaradi zadušljivega zraka v jamah in neprestanih nesreč pri delu je bilo sredi 16. stoletja v rudniku vsaj četrтина delavstva dela nezmožnih ter jih je rudnik moral preživljati do konca njihovega življenja. Sicer pa je bil sam dostop do globine rudnika tako grozljiv in nevaren, da se je marsikateri tujec, ki bi si rad ogledal notranjščino tega rudnika, o katerem je šel glas po vsem svetu, temeljito premislil, da bi šel v jamo. Rudarji pa so morali delati v rudniku v navedenih okoliščinah dan in noč.

Tudi za socialno in zdravstveno zaščito idrijskega rudarja ni bilo takrat nič poskrbljeno. Delavec, ki se je v jami ponesrečil, ali pa je zaradi strupenih živosrebrnih hlapov neozdravljivo zbolel, je do konca svojega življenja prejemal skromno podporo v živežu ali v denarju, toda zaradi nezadostne prehrane in telesne izčrpanosti je kmalu legel v grob. Njegovo delovno mesto so takoj zasedli drugi delavci, ki so morda že več časa zaman pritiskali na upravo, da jih zaposli. Borba za delo in kruh je bila v takratnih časih veliko večja kot danes... Čeprav na takšne in podobne zgodbe ne boste naleteli v tem rudarskem redu, bo branje tega rudarskega reda za marsikoga zelo zanimivo, posebno pa za idrijskega rudarja, saj bo iz njega izvedel, kako je živel njegov prednik in kako so ga, čeprav je bil osebno svoboden, kar je bilo v takratni fevdalni družbi velika redkost, trle mnoge hude nadloge in obveznosti.

1. člen

O nalogah upravitelja in drugih uradnikov

Na začetku. Da bo nam in temu celotnemu rudniku v čim boljši napredek in korist, je treba pričujoči naš red v resnici izpolnjevati in vsem tistim, ki se jih tiče, nuditi ustrezno zaščito, mir in pravico. Zato mi kot deželni knez, rudniški gospod in podjetnik odredimo, da ima rudnik vselej enega upravitelja, posebno pa rudarskega sodnika, knjigovodja, gozdarskega mojstra, porotnike (Geschworene), jamskega nadzornika (Einfahrerja), žgalnega mojstra in druge uslužbence s primerno plačo in oblastjo, tako da bo omenjeni naš upravitelj dobro pazil in nadzoroval druge podrejene uradnike, oni pa morajo biti na vseh svojih službenih mestih in v rudarskih zadevah poslušni in ubogljivi, tako da se tega našega reda in primerno svojemu položaju zadrže in da tudi sicer vse tako delajo in izvrše, kot zahteva naša korist in korist in blagostanje rudnika, k čemer so se dolžni zavezati s prisego in pismenimi reverzi.

2. člen

O rudarskih nadzornikih in njihovi službi

Doslej sta bila v tem rudniku vedno dva rudarska nadzornika: višji in nižji rudarski nadzornik in naj tudi zana-prej tako ostane. Kadar se eno od obeh mest izprazni, morata upravitelj in rudarski sodnik izbrati sposobno osebo za to mesto, o čemer pismeno obvestita notranjeavstrijsko komoro in po predhodni deželnoknežji ratifikaciji morajo sedanji in bodoči rudarski nadzorniki priseči rudniškemu upravitelju, da bodo vse tako opravljali, kot stoji v zaprisegi. Kdor pa napravi v tem pogledu prestop in zavoljo lastne koristi, daril in podkupnine drugače dela in je pri tem zasačen, kot n. pr. da delavcem zavoljo mezde napačno in več pripiše, kot so do nje upravičeni, ter da pri računu kaj vpiše, kar ni prišlo v jame, ali kakršna koli škoda ali lastna korist bi to bila, bo kaznovan po teži prekrška in bo plačal globo, ker je pozabil na svojo obljubo in čast.

3. člen

Kakšne delavce se naj zaposli ali ne

Pri tem našem rudniku se ne sme vzeti na delo nobenega delavca brez

vednosti in dovoljenja upravitelja. Če pa je treba delavca sprejeti na delo, mora biti ta priden in dober, ki rad hodi na delo in ga zvesto opravlja ter je drugim za vzgled. Neposlušni, surovi in lahkomišelnji ljudje se naj kolikor mogoče odstranijo iz rudnika, posebno pa se ne sme pustiti na delo puntarskih delavcev, ki so krivi uboja ali ki so ljudi iz objestnosti natepli, ohromili in poškodovali, ščuvali ali se zoperstavljali oblasti, naklepali upor proti njej in so bili nato odpušteni iz rudnika, da se na ta način rudnik izogne škodi in izdajstvu, ki ju je pričakovati od takih ljudi in da vsak ostane miren in ponižen. Da bi se pa o vsakem delavcu čim bolje vedelo o njegovem ponašanju, se ga sme sprejeti na delo v rudniku samo s potrdilom ali pa z zadostnim zagotovitvijo, da je bil tam, odkoder je prišel, pošten ter je kraj upravičeno zapustil.

4. člen

Nobenega nezapriseženega delavca se ne sme pustiti na delo

Ko je rudar ali delavec sprejet v službo, mu mora upravitelj, še preden mu rudarski nadzornik dovoli iti v jamo ali ga pusti delati, prebrati spodaj navedeno zaprisego, ki jo delavec obljubi izpolnjevati. Vsak mora biti takoj na mestu zaprisežen, sicer se ne sme nobenega pripustiti na delo niti v jamo niti zunaj jame, niti v gozdove, na žgalnice ali k drugim rudarskim delom, pa četudi je preje takšno obljubo že napravil.

5. člen

Če kdo dela proti svoji zaobljubi in zaprisegi

Kdor pa svojo obljubo in zaprisego pozabi in ščuva ter se uporno ali graje vredno zadrži in izkaže, več ali manj, se ga kaznuje po teži njegovega prestopa ter se ga potem ne sme sprejeti na delo v noben naš rudnik.

6. člen

Če kdo obljubi, da bo delal pri rudniku, pa obljube ne drži

Če delavec pri tem našem rudniku obljubi, da bo delal, pa izostane iz dela, ga naj upravitelj zato kaznuje in zato drži, da on svoje obljube ne izpolnjuje; tudi ne sme nihče nobenega delavca pri tem našem rudniku nagovarjati, da naj zapusti rudnik v izogib globi 5 funtov pfenigov.

7. člen

Ce se hoče delavec posloviti od rudnika

Ce kateri rudar ali delavec noče več ostati pri tem našem rudniku, ampak hoče oditi drugam, mora to storiti z vednostjo našega upravitelja. Prejel bo odpustnico o poštenem obnašanju in zadržanju, ki mu jo je rudarski sodnik dolžan dati, če se je v resnici tako zadržal; zato pa mu mora plačati 3 krajcarje, pisarju pa en krajcar.

8. člen

O delu na akord (von Lehenschaft und Geding)

Delo na akord sme upravitelj izročiti samo priložnostno, toda vedno s predhodno deželnoknežno vednostjo in dovoljenjem ali dovoljenjem notranjeavstrijske komore ter v prisotnosti našega rudarskega sodnika in knjigovodje. Kar bo glede tega domenjeno in sklenjeno, se mora vse zapisati in napraviti prava pogodba (Spannzettel), in kar je v njej zapisano, se morata držati upravitelj v našem imenu in tisti, ki so delo prevzeli na akord, čeravno je akord dober ali slab. Če pa se primeri, da mora upravitelj v našem imenu iz določenih vzrokov akord odpovedati, pa se tisti, ki je delo prevzel na akord, tega ne drži, zapade naši kazni, akord pa kot je bil sprejet, se izvrši.

9. člen

Kako morajo tisti, ki so v rudniku prevzeli delo na akord, opravljati delo

Tisti, ki prevzamejo delo na akord, morajo našemu upravitelju zapriseči in se zvesto držati zaprisege in ne smejo nevarnih mest v jamah prekoračiti, na kar naj dobro pazijo upravitelj, rudarski sodnik, knjigovodja, delavec, ki jih spušča v jamo, in nadzorniki; posebno pa morajo paziti na to, da bodo akordanti izkopano jalovino izvlekli iz jam in da je ne bodo pustili v jamah, ali da bi jo odvrgli na opuščene kope (Örtter), v izogib globi 20 funtov pfenigov.

10. člen

O šihth in kako se naj hodi v rudnik in iz njega

Pri tem našem rudniku se na splošno opravlja pet in pol šihthov na teden ter se dela po 8 ur en šihth, in sicer tako, da so delavci v ponedeljek zjutraj pred sedmo uro zjutraj pred jamo in delajo 4 ure dopoldne in

4 ure popoldne in tako skozi vse dneve v tednu do sobote, ko opravijo samo pol šihtha, ki ga običajno opravijo že do opoldne.

Isto velja za nočni šihth, ki ga delavci začno opravljati opolnoči in svoje šihthe in tedne zvesto in v celoti opravijo. Vsakemu delavcu mora naš upravitelj izročiti mezdo, ki jo je zaslužil s svojim delom. Če sta dva praznika v tednu, se na enega dela, drugega pa dobijo plačanega, vendar pa morajo delavci na večer pred praznikom preje začeti delati, da zamujeno nadomeste.

11. člen

O praznikih

Da se uredi glede praznikov, je naša volja in mnenje, da se v idrijskem rudniku praznuje samo tiste dneve kot v drugih rudnikih naše kneževine in dežele in se na večer pred praznikom opravi samo pol šihtha. Po tem se naj ravna tudi idrijski župnik, ki praznike oznani.

12. člen

Nobene rude se ne sme nesti iz rudnika

Nadzorniki in drugi ne smejo iz rudnika odnesti nobenega kosa rude ali jo zase vzeti, razen če so kaj novega našli na kakem kopu, o čemer pa mora nadzornik obvestiti upravitelja.

13. člen

Nobene rude se ne sme prodati ali odnašati

Ne sme se kupovati ali prodajati nobenega živega srebra, cinobra, ne-očiščene ali očiščene rude bodisi pri jamah ali pri žgalnicah, ali jo kamorkoli odnašati in si jo skrivoma prilasčati. Kdor pa to napravi, prav tako kdor vedoma to dovoli narediti ali je pomagal napraviti, bo strogo kaznovan s smrtno kaznijo in odvzemom premoženja.

14. člen

O gozdovih in lesu

Dalje kar zadeva naše gozdove in les, ki spada k temu našemu rudniku, jih mora naš idrijski gozdarski mojster najmanj enkrat mesečno pridno prehoditi in naj pri tem dobro pazi, da jih ne bo nihče pustošil, ampak da se bo v njih čim koristneje gospodarilo in da se bo tudi v naših drvosekih držal dober red, kot je gozdarska navada, to se pravi, da se vejevje ne bo požigalo, ampak čimpreje pobralo, da

v gozdovih ne bi nastala kaka škoda. Če bi se pa kdo lotil nedovoljenega posega v gozdove, da bi podiral les in delal rovt, ali pa kaj drugega, tega naj gozdarski mojster takoj prijavi idrijskemu upravitelju in naj z njegovo pomočjo in podporo takšen poseg in pustošenje, kolikor le more, zabrani, prepreči in kaznuje, ali če je kakšen še težji prestop, se naj obrneta za nasvet na deželnega kneza in dvorno komoro in se naj ravnata po njunem navodilu, da ne bo s tem njima, niti njunim gozdovom, nič odvezto, niti ne bo oškodovano njihovo komorno imetje in njihova vrhovnostna oblast.

15. člen

O nalogah žgalničnega pisarja in mojstra

Kadarkoli pusti upravitelj žgati živo srebro, morata biti vedno navzoča pisar in žgalnični mojster, ki za to delo odrejene delavce nadzorujeta ter poskrbita:

1. da se žgalnice postavijo na primernem mestu,

2. da neočiščeno rudo (Erze) in očiščeno rudo (Schlich) prevzamejo po predhodni preizkušnji in po njeni teži,

3. da se prinesene podstavke in lonce tako zavaruje, postavi in žge, da se med žganjem ne poškodujejo in da iz njih živo srebro ne izhlapi,

4. da pohite z izkopavanjem in iztresanjem žlindre, ki ostane po žganju v loncih,

5. da nakladajo na ogenj les v dogovorjeni dolžini,

6. da v podstavke ne nalijejo niti premalo niti preveč vode.

7. da živo srebro vzamejo iz njih pravočasno in previdno,

8. da se pri žganju ali sicer ne bo nič zanemarjalo, pač pa mora žgalni mojster živo srebro takoj stresti v pripravljene kože in jih povezati.

Žgalnični pisar pa piše, koliko žgalnih loncev je bilo vsak dan postavljenih na ogenj, kakor tudi koliko živega srebra se je vsako jutro nateklo in pridobilo; z drvarskim mojstrom mora držati rovaš in nanj pridno vrezovati in zaznamovati, koliko je bilo vsak dan dobavljenega lesa za žganje živega srebra; posebno pa mora paziti na to, koliko dni so delavci delali pri žganju živega srebra, koliko žgalnih loncev in podstavkov je bilo dobavljenih za žgalnico, kateri tovarniki so jih tja pripeljali in kateri mojstri in iz katerih krajev so jih dobavili. Vse to

mora navedeni pisar z imenom popisati in specificirati, da bo mogel naš knjigovodja to pravilno vnesti v svoje knjige in da bo tako v enem kot v drugem dober red. Prav tako naj žgalnični mojster nadzoruje žganje cinobra in naj vsako stvar opiše, da se tudi tam ne bo nič zanemarilo ali utajilo, ampak bo vse delo čim bolj zvesto opravljeno.

16. člen

O lesu za rudarje in delavce in odpravi krčenja gozdivo

Ker je koristna in dolgotrajna ohranitev našega rudnika odvisna tudi od pridobivanja potrebnega lesa, zato je strogo prepovedano napravljanje kakršnihkoli rovtov v omenjenih naših gozdovih, posebno pa v lesovju, ležecem okoli Idrije. Vendar pa morejo idrijski podložniki, rudarji in delavci za svoje hišne potrebe dobiti les iz teh naših gozdov z vednostjo gozdarskega mojstra, ki ga jim odkaže tam, kjer je najmanj škodljivo.

17. člen

Če se zgodi na zemljišču škoda, napravljena po rudniku

Če se primeri, da se v korist našega rudnika komu na njegovem zemljišču, njivi ali travniku napravi škoda, se mu ta povrne po predhodni oceni upravitelja.

18. člen

O ribolovu in lovu

Potem ko smo izvedeli, da je z ribolovom v Idriji nastopila takšna škodljiva razvada, da vsak ribar brez razlike, kot se mu zdi, kar pa ne moremo več dopustiti, hočemo naše ribolovno vodovje v Idriji od Divjega jezera za izvirom studenca pa doli do mostu pod cerkvijo naše Ljube Gospe* odslej tako prepovedati in pod kaznijo zabraniti, da namreč naš upravitelj za ta ribolovni kraj pridno skrbi in da na njem razen za svoje potrebe nikomur ne dovoli ribariti. Če se pa kdo od delavcev, bodisi da je eden ali več, le drzne na tem kraju ribariti, ter se jih pri tem poslu zaloti, ali se izve, da so to delali, bo vsak za takšen prestop kaznovan z zaporom. Vendar pa smejo uslužbenci rudnika na omenjenih prepovedanih vodah enkrat tedensko za svoje potrebe ribariti, vendar pa

* Farna cerkev v Spodnji Idriji

samo s trnkom. Drugi prebivalci Idrije kot podložniki, delavci in rudarji smejo prosto ribariti samo na potokih, ki od vseh koncev tečejo v Idrijo, kot na Idrijci, Zali, Lubevču ter na potoku, na katerem stoji kamšt* ter na Kanomlji, toda izvzemši čas drstenja in ne da bi zaradi tega zanemarjali delo in sihte.

Prav tako je prepovedano loviti in streljati jelenjad v naših idrijskih gozdovih in lesovju (razen našega upravitelja, ki mu je kot izvrševalcu naših legalnih pravic že po stari navadi dovoljeno, da sme po pametni razsodnosti streljati divjad), na kar naj naš gozdarski mojster dobro pazi in kršitelje prijavi našemu upravitelju, ki jih bo kaznoval po velikosti njihovega prestopka.

19. člen

O pristojnosti in nalogah našega rudarskega sodnika

Kdor se hoče v tem rudniku pritožiti proti drugemu, mora zaprositi našega idrijskega sodnika kot prvo sodno instanco za razsodbo in ne sme biti sam sodnik. Naš rudarski sodnik sme zapovedovati vsem, ki so v neposredni povezavi s tem rudnikom, bodisi da v njem vsak dan delajo ali samo v njem prebivajo, brez izjeme (tudi naš upravitelj) in kaznovati tiste, ki delajo proti sedanjemu našemu redu, ali ga sicer kršijo, bodisi da je zločin ali kaj drugega. Zaradi tega vsak, ki je tu naseljen ali ne, v takšnih prestopkih odgovarja pred našim rudarskim sodnikom in je klican pred sodišče, kot se spodobi in je rudarsko pravo. Pod rudniško sodstvo spadajo izvzemši upravitelja tudi drugi naši tukajšnji uradniki, njihove družine in služinčad, pa tudi mesarji, peki, mlinarji, kramarji, tovarniki, prevozniki in drugi, ki od tega našega rudnika žive in v njem prebivajo. In če pride morda do prepira med idrijskimi rudarji in podložniki drugih deželskih sodišč in se prestopki izvršijo tu v Idriji, razsoja o njem naš rudarski sodnik in kaznuje kršilca po teži njegovega prestopka.

20. člen

Kako je treba postopati proti obtoženemu dolžniku

Če kdo v tem našem rudniku pusti drugega klicati pred sodišče zavoljo dolgov, in je zato obtožen pripoznan

* Potok Nikova, iz katerega je bila speljana voda na vodno kolo, s pomočjo katerega so dvigovali rudo iz rudnih jam

za dolžnika, tedaj mora rudarski sodnik dolžnika prisiliti, da upniku plača dolg v 14 dneh, kot je rudarsko pravo in običaj. Če pa dolžnik tega ne stori, in ga upnik zaradi tega še naprej toži, mora sodnik ukazati dolžniku, da plača dolg v treh dneh. In če v navedenih dneh dolžnik plačila ne izvrši, niti ne da nič v zastavo, mu sme rudarski sodnik zarubiti njegovo imovino, ki jo pokaže upnik, in ga na ta način napraviti zmožnega plačila.

Če pa dolžnik nima imovine ali kaj drugega, s čimer bi povrnil svoj dolg, ga sme sodnik na upnikove stroške zapreti ter mora dati vsak dan dva krajcarja za njegovo prehrano. S tem svojim zaporom odplača zapornik vsak teden en dolžni goldinar.

21. člen

Če se namerava tožitelj izseliti iz rudnika

Če pa se tisti, ki toži svojega dolžnika pred rudarskim sodnikom, namerava izseliti iz rudnika, mora sodnik ukazati, da dolžnik plača svoj dolg v treh dneh. Če pa tega ne napravi, mu sme zarubiti imovino v višini njegovega dolga in jo pravično oceniti. Dolžnik mora pri tem plačati tožitelju tudi vse stroške, ki jih je imel zaradi izgube časa in s prehrano. Če pa kak rudar ali kdo drugi iz rudnika toži drugega zavoljo dolgov in da odrediti, da se mu dolg plača v 3 dneh, češ da se bo izselil iz kraja, pa tega ne stori, ali pa se po krajšem času spet vrne, bo zavoljo tega kaznovan in ne bo v tem našem rudniku pol leta sprejet na nobeno delo.

22. člen

O rubežni

Stvar, ki jo dobi upnik od dolžnika v zastavo ali je zarubljena, se mora pravično oceniti, dolžniku pa je dovoljeno, da jo sme naslednje tri dni odkupiti ali pa vsaj pol dne po rubežni, če se upnik namerava izseliti.

23. člen

Če kdo ponudi nepremičnine v zastavo

Če pa ima nekdo samo hišo ali zemljišče, ki bi jih bilo treba zarubiti, tožitelj pa nima denarja, s katerim bi pesežek vrednosti izplačal ali vrnil, se sme tožitelj naseliti v njegovi hiši in jo uporabljati toliko časa in zemljišče toliko časa izkoriščati, dokler ni njegov dolg skupaj z vsemi nastalimi stroški primerno poravnal.

O prepovedi in zapori

Ce da eden drugemu prepoved na kakšno stvar, se naj ta prepoved izvrši, pravica do prepovedanega imetja pa naj traja 14 dni. Če pa gre za živino, kot za konja, vola in podobno, s katero so povezani stroški in škoda, pa le tri dni ter se naj med tistim, ki je kaj založil (dal v zastavo), in onim, ki je založbo prejel, izvrši, kot je rudarsko pravo. Če pa založnik svoje založbe ne izvrši, se nasprotniku založena stvar ali prepovedano imetje z odbitkom njegove pretrpele škode zopet vrne, tožitelja pa primerno kaznuje.

25. člen

Birič naj prepoved izvrši

Ko je biriču ukazano, da naj izvrši prepoved ali razgласi tožbo ali kaj drugega, in je za to prejel plačilo, mora to izvršiti in se ne sme obotavljati, da tožitelj zaradi tega ne bi imel škode, ali pa mu je dolžan njegovo škodo povrniti; če se pa biriču ne da pripadajoče dajatve, namreč en krajcar od vsake založbe, je on prost te dolžnosti.

26. člen

O imetju in dolgovih umrlih in pobeglih rudarjev

Ce kak rudar ali kdo drug, ki je močno zadolžen, v Idriji umre, pa nima denarja, da bi plačal dolgove, se primeri, da določene osebe druge upnike prehitvajo v tem, da oni dajo prvo prepoved na dolžnikovo imetje, da s tem dosežejo prednost pred drugimi upniki in so prvi izplačani, medtem ko tisti, ki se takega ubogega dolžnika iz sočutja ne upajo dotakniti in ga tožiti zavoljo postopka pri sodišču, svojih dolgov ne morejo izterjati. In da se to ne bi več dogajalo, odredjamo naslednje: če se iz dolžnikove imovine ne more poplačati ves dolg, mora biti najprvo odškodovano naše komorno imetje, nato pa mora biti povrnjena mezda in kar je bilo nanjo umrlemu vnaprej dano za njegovo preskrbo dobisi v denarju ali v življenjskih potrebščinah. Glede drugih upnikov, ki imajo za svoje dolgove zadolžnice, pismena potrdila ali pa tudi ne, isto velja za doto, jutrnjo, volila in sploh za drugo imetje, se naj tako postopa, kot je sicer pravica in navada v naših kneževinah in deželah.

O kneževskih svoboščinah rudnika

Vsak, ki je zaposlen pri tem našem živosrebnem in cinobrovem rudniku, pa tudi pri žgalnicah, pronth in pri pripravljanju lesa za rudnik, uživa za stvari, ki ne spadajo pod krvno sodstvo, kneževske svoboščine in zaščito, tako v rudniku in jamah ter pri delu izven jame (auf der Halden), pri izpiranju živosrebrne rude, na žgalnicah pri žganju rude in sicer tako daleč, do kamor sežejo od žganja počrnela tla (als weit mit Loschen umfassen), in v gozdovih, do kamor se opravlja sečnja za rudnik. In potem na potu na delo in iz njega ne glede na to, ali je rudar ali drvar, ali kdo drugi brez izjeme. Kdor pa te svoboščine prekrši in napravi na naznačenih mestih zločin, bo strogo kaznovan na telesu in imetju. Zato pa se morajo delavci in vsak, ki hoče te svoboščine uživati, tako zadržati, kot takšni svoboščini pristoji. Če nekdo pribeži zavoljo zaščite v kako hišo, kjer je nastanjeno rudniško moštvo (Mannshaus), ali pod kak naseljen krov, tega ne sme nihče prijeti s prosto roko proti izgubi svoje pesti, niti ga ne sme izvleči iz hiše v izogib težki kazni.

28. člen

O kmečkih sinovih, ki so zaposleni pri tem rudniku

Cetudi okoliški kmečki fantje, ali drugi, ki so zaposleni pri tem rudniku, včasih delajo doma po osem ali 14 dni, kot je sin in hranilec svojemu očetu in gospodarju dolžan storiti, pa dela v rudniku ne odpovedo, niti ne zapuste, so zunaj očetovega in gospodarjevega grunta in zemljišča podvrženi rudarskemu sodniku in sicer v zadevah, ki niso krvno sodstvo in sicer toliko časa, dokler se rudniku popolnoma ne odpovedo.

29. člen

Ce umre rudar, ki je naseljen

Ce umre rudar, ki ima hišo, dvorišče in lastno zemljišče in zaradi njegove zapuščine nastanejo spori, mora naš rudarski sodnik tako postopati, kot je v skladu z rudarskim redom.

30. člen

O sodnem postopku proti rudarju

Ce se primeri, da je v sodnem postopku rudar, ki pri dejanju ni bil zasačen, niti ni takšna obtožba proti

njemu sprožena, ga deželski sodnik ne sme prijeti brez dovoljenja rudarskega sodnika; če se pa to le primeri, tedaj mora biti prijeti izročen rudarskemu sodniku ter se ga mora držati pri rudarskem sodišču in se ga ne sme izročiti deželskemu sodniku pod njegovo sodno palico. Če mu je bila krivda dokazana, tedaj ga mora rudarski sodnik obsoditi in šele potem izročiti zapriseženemu deželskemu sodniku, da ga ta ne obsodi krivično, ampak je krivec kaznovan po njegovi krivdi.

31. člen

O žaljenju časti

Če naš rudarski sodnik obravnava spor med rudarji zaradi žaljenja časti, mora biti tisti, ki drugega sramoti in zmerja, v 14 dneh izsleđen in kaznovan, če ni bil drugače od osramočenega obtožen in kaznovan, zraven pa ne sme več delati v našem rudniku. Če pa sramotilec k temu molči in še naprej vztraja pri žaljivkah, ne sme biti sprejet na delo v noben naš rudnik in se proti njemu izvrši sodni postopek.

32. člen

O prekrških, za katere ni določena kazen

Če gre v sedanjem našem redu za prekršek ali zločin, za katerega je navedena kazen, tedaj naš rudarski sodnik dotičnega kaznuje in proti njemu postopa, kot določa rudarski red. Če gre pa za stvar, za katero ni določena nobena kazen, tedaj morajo naš rudarski sodnik in porotniki tistega kaznovati po teži prekrška ali mu naložiti globo. Če se pa kdo zaradi tega pritoži in se noče zlepa pogoditi in misli, da ni kriv kazni in zahteva, da se mu s sodno razpravo to dokaže, se naj to dopusti, vendar pa mora biti naseljen, ali pa mora dati na takšno pravdo zadostno jamstvo.

33. člen

O skrbništvu rudarskih otrok

Otrokom in dedičem rudarjev in drugih rudniških delavcev, ki so pod skrbništvom in za čigar imetje se polaga pred sodiščem račune, postavlja naš rudarski sodnik varuha ter mu glede tega ukazuje in vadi sicer glede tega tako dela in opravlja, kot bi to delale umrle osebe, ko bi bile še pri življenju. Če pa kdo od rudniških delavcev umre brez dedičev, tedaj naj naš ru-

darski sodnik skupaj s porotniki vse njegovo imetje zaseže in opiše in nam ali komori o tem poroča.

34. člen

Nihče ne sme naklepati punta proti oblasti

Mi tudi zahtevamo, da noben rudar niti kak drug rudniški delavec ne naklepa proti nam in naši podrejeni oblasti punta (Bündniss), upora, zbiranja, odpora, tajnega dogovora ali kaj drugega, niti z besedami niti z dejanjem, niti tajno niti javno, na noben način, kakor se je vsak izmed vas s prisego zavezal. Prav tako se ne smejo sami eden proti drugemu zbirati ali kaj naklepati, ampak morajo, če se jim je zgodila krivica, povedati rudarskemu sodniku, ki bo ugotovil, kakšen je prestopok ali prekršek ter bo kršitelja v deželnoknežjem imenu kaznoval na telesu in imetju.

35. člen

O tistih, ki kršijo javni red in mir

V tem našem rudniku ne sme nihče kršiti javnega reda in miru, ali da bi ljudi nasilno napadal, suval, na tla metal in tepel ali na drug način poškodoval v izogib težki kazni; vsak, ki bi se takšnega zločina lotil, bo kaznovan po velikosti njegovega prekrška, na kar naj naš rudarski sodnik in njegov birič posebno dobro pazita in to početje in zločin, če se zgodi pri rudarjih, na miren način ali kako drugače, če je mogoče, odstranita ter prestopnika ustrezno kaznujeta.

36. člen

Kdor nasprotuje oblastem

Če eden ali več s silo nastopijo proti oblasti, naj naš upravitelj in rudarski sodnik skupaj s tistimi, ki sta jih poklicala na pomoč, z vso strogostjo nastopita proti njim ter dasta izdajalcem odsekati roke, da bi bilo drugim v zgled, ter jih kaznujeta na telesu in imetju.

37. člen

O prepovedanem orožju

Pri tem našem rudniku ne smejo niti rudarji niti drugi, ki tu prebivajo ali so gosti rudnika, nihče brez izjeme, nositi nobenega nevarnega in prepovedanega orožja, kot so metalne sekire (Wurthacken), križato železo (Kreuz-eisen), svinčene krogle in podobno, razen če je treba skupne obrambe pred sovražnikom, niti jih ne smejo uporab-

ljati proti drugim, ki niso oboroženi, ali da bi šli z njimi na pomoč tistim, ki se bore ali pretepajo. Kdor pa to stori, bo vsakokrat plačal globo v znesku enega goldinarja. Če se pa pripeti, da bi bil kdo v takšnem spopadu močno poškodovan, ali da bi bil celo kdo ubit, se večina kazni s tem ne odvzame, in četudi je bil tisti, ki je nemir nasnoval, ranjen, naj ne bo nič manj kaznovan.

38. člen

Če se v odsotnosti rudarskega sodnika izvrši upor in spopad

Če se med rudarji vname prepir in rudarski sodnik ni navzoč, tedaj morajo njegovi podrejeni porotniki ali kak drug pripadnik rudnika stvar preiskati in tiste, ki so ta prepir povzročili, pozvati k pokorščini in jih nato izročiti rudarskemu sodniku, da bodo vsa protipravna dejanja že v kali zaдушena in kaznovana.

39. člen

O ponudbi miru

Če naš upravitelj ali rudarski sodnik ponudita mir, se ga je treba držati v izogib izgube na telesu in imetju. Če pa upravitelj ali rudarski sodnik ne bi bila navzoča, tedaj naj njegova namestnika, porotniki ali kak drug gospodar namesto njih ponudijo mir. Prav tako sme vsak, ki nam je kot gospodu in deželnemu knezu zavezan z obljubo, zahtevati mir, vzeti ali ponuditi, da se s tem prepreči škoda in zlo. Tisti pa, ki se po izmiritvi noče držati miru, pač pa se nasilno zoperstavi, bo kaznovan po teži in velikosti svojega prekrška kot kršitelj miru ter ga naj naš rudarski sodnik kaznuje; če pa ima kršitev miru za posledico denarno kazen in prepoved službe v rudniku, se ga ne kaznuje z izgonom iz dežele kot zločinca ali pa z mečem ali drugo telesno kaznijo. Prav tako, kot je zgoraj omenjeno, naj bo kaznovan tudi tisti, ki pri sodišču ne obljubi nobenega miru in se ga ne drži.

40. člen

O rudarskih svatbah

Mi hočemo tudi, da se pri tem našem idrijskem rudniku svatbe opravljajo trezno in brez prekomernega razsipavanja božjih darov ter mora biti vsako prekomerno uživanje in razkošje strogo prepovedano in kaznovano po našem upravitelju in rudarskem sodniku.

41. člen

Skrb za dobre odnose med ljudmi

Kakor hitro pride kdo pred našega rudarskega sodnika in porotnike, da bi prijavil tožbo, morajo le-ti najprvo poizkusiti za mirno poravnavo med sprtimi strankami, to se pravi, da se brez pravde med seboj poravnajo in smejo šele potem začeti pravdo, če med njimi ne more priti do poravnave.

42. člen

Sodne akte je treba redno vpisovati

Vse sodbe in pravde je treba skupaj s tožbo, odgovorom, govorom, ugovorom in vsem, na katerem počiva temelj pravde, prav tako vzroke, na katere se porotniki v svojih pravnih izrekih oslanjajo, uradno zaznamovati po zapriseženem sodnem pisarju ter jih je treba združiti v en (reden) spis, s katerim se dobro seznanijo rudarski sodnik in porotniki. Nato se spis v vednost vpiše v sodno knjigo, da se bo vedno vedelo, za kakšno zadevo je šlo in kakšna je bila sodba.

43. člen

Sodbe v istih zadevah se ne smejo spreminjati

Če je včasih ena stvar drugi enaka, se mora držati enoten kriterij ter ne sme nobeden imeti pred drugim kako prednost, niti ne sme biti zapostavljen, ampak se mora enemu kot drugemu izkazovati enako pravico, vendar vse na osnovi našega reda in kot je rudarski običaj.

44. člen

Če so rudarski sodnik in porotniki obdolženi sumničenja

Nihče ne sme našemu rudarskemu sodniku in porotnikom brez pravomočne osnove očitati površnost v pravdi ali o njih neprimerno in zlobno govoriti. Če pa eden ali več od njih v to le sumijo in je za to dovolj vzroka, mora takoj navesti, kaj omenjenega rudarskega sodnika in porotnike dolži, kakor tudi vzroke, ali česa ga sumniči in potem tisti, ki so med rudarskim sodnikom in porotniki nesumljivi (neoporečni), ugotove in razsodijo o tem, če je njegova ovadba osnovana ali ne; in če se po njih ugotovi, da so vzroki sumničenja osnovani, mora dotični vstati in svoje mesto prepustiti drugemu rudarju, ki ni osumljen. Če se pa ugotovi nasprotno, da je to do-

mnevno sumničenje in očitke neosnovan in brez vsake podlage, se dotičnega zaradi obtožbe neupravičenega sumničenja kaznuje z globo 5 funtov pfenigov.

45. člen

O apelaciji sodbe

Čeprav je za apelacijo v običajnih pravih potreben določen čas in je do nje vsak upravičen, če se hoče na sodbo sodišča pritožiti, vendar morajo biti rudarske razprave iz mnogih utemeljenih vzrokov in naj bodo kakršnekoli, čimprej vzete v pretres in rešene. Če se pa primeri, da se eden ali več pri idrijskem rudarskem sodišču pritožijo proti glavni sodbi in je ta, kot je navada, pod zaprisego izrečena, mora storiti to takoj, ko sodnik še zaseda in ima palico še v roki; šele nato se sme pritožiti drugam in sicer najprej na našega idrijskega upravitelja, ki je sodnik 2. stopnje, in nato na notranjeavstrijsko komoro in vlado. Ko se v začetku apelira na upravitelja, mora apelant v 14 dneh na svoje stroške prevzeti pravdo in sodbo, napisano in zapečateneno, pri tem pa mora imeti sodnika, sodnega pisarja, dva govornika in tudi tistega, ki je sodbo razglasil ter enega porotnika, vsakemu pa mora dati 10 krajcarjev, medtem ko plača sodniku za pečenje en goldinar in pisarju plačilo po važnosti procesa, k temu pa na dan pisanja dobro kosilo. Ta sodba se naj po dnevu, potem ko je bila zapečatenena, vodi in konča v 14 dneh, nato pa naj jo upravitelj pošlje v 6 tednih in 3 dneh naši vladi in komori, ali če je potrebna preložitve, naj bo naveden čas nadaljevanja, toda nobene sodbe ne sme rudarski sodnik dovoliti apelirati, če apelant nima zadostnega vzroka za apelacijo ali če bi bila sodba takšna, da z njo zadeva ne bi bila poravnana, na kar morajo naš sodnik in porotniki še posebej paziti.

46. člen

Kako se je treba ravnati po opravljeni apelaciji

Ko so naš upravitelj ali vlada in komora apelacijo opravili, in je bila zopet poslana rudarskemu sodniku, jo morajo rudarski sodnik in porotniki odpreti v navzočnosti obeh strank ter jo prebrati in potem obravnavati dalje, kot se spodobi in je rudarsko pravo. Če pa bi bila stvar taka, da apelant odstopi od apelacije ali se ta v predpisanem roku ne izvrši, naj to rudar-

ski sodnik sporoči drugi stranki in dalje obravnava in izvrši, kot je rudarsko pravo.

47. člen

Če ima apelacija namen, da se stvar zavlauče

Ker se često apelira samo zato, da se pridobi na času, ne pa zato, ker je nekdo mnenja, da bo pravdo dobil v apelaciji, želimo, da ima apelant, kakor hitro sodbo od našega rudarskega sodnika naprej apelira, vse do dneva apelacije, čas, da premisli, ali naj se ta apelacija vodi ali ne, in če od nje odstopi, postane sodba pravomočna in se po njej ravna, kot je zgoraj omenjeno. Če pa omenjeni apelant do dneva pisanja apelacije ne odstopi od apelacije, ampak želi, da se ta izvrši, ne more od nje več odstopiti ali jo opustiti, ampak je, kot je zgoraj navedeno, dolžan, da se izvrši in da počaka njene rešitve. Če pa tega ne stori in apelacijo kadarkoli potem odpove in od nje odstopi, potem brez popuščanja zapade globi v znesku 20 funtov pfenigov, od katerih ena polovica pripada nam, druga polovica pa nasprotni stranki, ki je pravdo dobila, rudarski sodnik pa seveda razglasi, da je sodba pravomočna in da se izvrši.

48. člen

O prepisih procesa

Če se sodba apelira ali ne, se naj stranki, če zahteva, prepíše sodba skupaj s procesom proti primernemu plačilu in potrdi s pečatom.

49. člen

O plačilu rudarskega sodnika, sodnega pisarja, porotnikov in zagovornikov (Redner)

Kdor v navadnih sporih toži in zahteva pravico, ta je dolžan, da plača rudarskemu sodniku in porotnikom vsakemu posebej 6 krajcarjev, od sodne obravnave pa je rudarskemu sodniku dolžan dati 18 krajcarjev, porotniku 12 krajcarjev, pisarju 12 krajcarjev in biriču 6 krajcarjev in za zasedanje in pisanje apelacije in sodnih obravnav rudarskemu sodniku še posebej en goldinar in pisarju pol goldinarja, ali po tem, kako je proces dolg ali kratek. Če pa bi bilo potrebno poklicati iz tega našega rudnika enega ali več porotnikov iz kakega drugega rudnika, se vsakemu od teh porotnikov plača za njegov trud en funt pfenigov in vse

potne stroške, četudi je obravnava ali pravda dolga ali kratka. Od naznanila sodbe se sodniku plača 12 krajcarjev za sodbo in pečatenje, porotniku 6 krajcarjev, pisarju pa po tem, kako je naznanilo dolgo.

Če pa je kak delavec dobil od sodišča povabilo, da se zaradi sodbe javi na sodišču in bi s tem moral izostati od dela, se mu njegov izostanek ne zaračuna in tudi sicer ni dolžan ničesar plačati.

Zagovorniku se mora dati od enega razgleda sodbe 12 krajcarjev in od enega sodnega postopka (gefrimbt oder inzicht) 18 krajcarjev. Če sta tožba in rubežen primerna in opravljena v 14 dneh, pri tistem, ki se namerava izseliti, pa v 3 dneh, se od ene rubežni ali tožbe, ki zadeva več kot 2 funta pšenice, plača rudarskemu sodniku 6 krajcarjev, od tega pa je treba pisarju izročiti 2 krajcarja in sodnemu biriču en krajcar, ko oznanita rubežen ali tožbo.

Če se zarubljena stvar oceni, pripada porotnikom in cenilcem 6 krajcarjev ter pisarju 2 krajcarja in sodnemu biriču en krajcar, ko cenitev popišejo in jo oznanijo.

Ko pa je kak pripadnik rudnika sprejet na prestajanje kazni, mora za vsak dan kazni, ki jo prestaja, plačati rudarskemu sodniku 4 krajcarje za stroške prehrane.

Sodnemu biriču je treba za njegovo pristojbino dati en krajcar in če stane izven deželskega sodišča, se mu mora dati od ene milje* 4 krajcarje in še en krajcar pristojbine, za zapor ali ječo 6 krajcarjev, če pa mora birič jetniku podnevi in ponoči streči, za kar se mora jetnik z biričem pogoditi, pa mu mora plačati za en dan in eno noč 2 krajcarja.

50. člen

O najvišji globi (Wandel)

Ker je v tem redu kazni za nekatere prekrške postavljena visoka globa, odhajamo, da znaša najvišja odmera kazni 10 goldinarjev 3 šilinge in 6 pfenigov in da nam rudarski sodnik te in druge globe vsako leto točno in v redu odračtuje.

51. člen

O mirovanju

Kar se tiče prazničnih dni, je naše mnenje, da na vse tri glavne praznike v letu in sicer o božiču, veliki noči in binkošti ne more nihče osem dni

prej ali kasneje pravdo dobiti niti je izgubiti; prav tako se ne more predložiti nobena apelacija in tudi kar se tiče plačila dolgov in drugih podobnih terjatev in tožb, morajo na omenjene tri praznike 14 dni prej in kasneje mirovati.

52. člen

O poslušnosti upravitelju

Nato odredimo in želimo, da so naš rudarski sodnik in vsi tisti, ki so podrejeni našemu idrijskemu rudniku in so njegovi pripadniki, poslušni vsakemu našemu sedanjemu in bodočemu idrijskemu upravitelju v vsem in pri vsakem poslu, ukazu in prepovedi in da tudi naš rudarski sodnik in drugi uradniki, ki nam ali naši notranjeavstrijski komori niso položili prisege, temu našemu upravitelju ali komur bomo sicer ukazali, prav tako sledi, dela in izvršuje njegove ukaze.

53. člen

O zaprisegi rudarskega sodnika

Vi boste obljubili in zaprisegli presvetlemu knezu in gospodu, avstrijskemu nadvojvodi Karlu, burgundskemu knezu, vojvodi Stajerske, Koroške in Kranjske ter Württembergu itd., tirolskemu in goriškemu grofu itd. našemu milostljivemu gospodu in njegovemu upravitelju, da mu boste vedno poslušni in vdani, in da boste rudarski sodni urad, ki Vam ga je zaupala njegova kneževska presvetlost v upravo, po Vaši najboljši vesti in zmožnosti vodili in z največjo marljivostjo v njem delali, in se ravnali po tem deželnoknežjem na novo prirejenem redu in da se ga boste držali v sorazmerju z Vašo službo in da v tem uradu ne boste naredili nikomur nobene škode in zlega, ali jih dovolili narediti in da na noben način ne boste tega sami delali, ampak da boste to vedno preprečevali in da boste revnim kot bogatim delili in prisojali enako pravico in da se glede tega ne boste dali podkupovati niti ne boste izkoriščali prijateljstva in sovraštva; če pa je kaj težjega, pa predložite našemu upravitelju, oziroma če je potrebno, našemu deželnemu knezu ali njegovi notranjeavstrijski komori ter hočemo, da v vsem pospešujete deželnoknežjo korist in korist našega rudnika in da preprečujete vsako škodo in izgubo in se tako zadržite in ravnate, kot je dolžan storiti vsak zvesti služabnik in rudarski sodnik svojemu gospodu in deželnemu knezu.

O zaprisegi porotnikov rudarskega sodišča

Vi boste obljubili in prisegli presvetlemu knezu in gospodu, avstrijskemu nadvojvodi Karlu, burgundskemu knezu in vojvodu Štajerske, Koroške in Kranjske ter Würtemberga, tirolskemu in goriškemu grofu itd., našemu milostljivemu gospodu, do hočete biti deželnemu knezu in njegovemu tukajšnjemu upravitelju vedno poslušni, zvesti in vdani, da se boste tudi sicer v Vaši službi pošteno in pridno zadržali, predvsem pa v pravih in zasliševanju in da boste po vaši najboljši vesti revnim kot bogatim enako razsojali in delili pravico in da se pri tem ne boste dali podkupovati ali se dali vplivati zaradi prijateljstva ali sovraštva in da boste koristili deželnega kneza in tega rudnika po svoji najboljši vesti pospeševali, se pridno izogibali škode in krivic in se tega novega deželnoknežjega reda trdno držali ter da se ne boste vezali na nobeno stranko ter da jim ne boste nič svetovali, razen tistega, kar je prav, ali pa da jim ne boste skrivoma kaj sporočili, kar bi imelo za posledico, da bi bila druga stranka na boljšem ali bi bila zato prizadeta; in kar se tiče koristi in drugih stvari, je treba držati vse v tajnosti in vsem pravično razsojati.

55. člen

Zaprisega pisarja rudarskega sodišča

Vi boste obljubili in prisegli presvetlemu knezu in gospodu, avstrijskemu nadvojvodi Karlu, burgundskemu knezu in vojvodu Štajerske, Koroške in Kranjske ter Würtemberga, tirolskemu in goriškemu grofu itd., da boste deželnemu knezu in tukajšnjemu upravitelju in vašemu predpostavljenemu rudarskemu sodniku vedno poslušni, zvesti in vdani ter da se boste v vaši službi pošteno in pridno zadržali, da boste korist in ugled deželnega kneza in tega rudnika zvesto in pridno pospeševali, opozarjali na škodo in se je izogibali, sodne knjige držali v redu in jih dobro hranili in da v njih ne boste nič nezaželenega izpreminjali ali izbrisali in vanje brez vednosti rudarskega sodnika kaj vpisali ali iz njih kaj prepisovali ali pa kaj tajnega izvršili, listine in pisma, ki dospejo na sodišče, pridno shranili, se proti strankam in vsem zadržali nepristransko in nobenemu zavoljo podkupnine, darila, prijateljstva ali sovraštva kaj

svetovali, kar ne bi bilo v prid nasprotni stranki, niti dali v javnost kaj tajnega, kar pride na sodišče in da bi povedali, kje je bil ta deželnoknežji red prekršen in da tudi sami ne boste nič delali proti in da boste vedno imeli pred očmi pravično sodbo ter da je ne boste zavlačevali s pisanjem ali po kaki drugi poti in da boste tudi sicer vse tako delali, kot se spodobi dostojnemu in poštenemu sodnemu pisarju.

56. člen

Prisega gozdarskega mojstra

Vi boste obljubili in prisegli presvetlemu knezu in gospodu, avstrijskemu nadvojvodi Karlu, burgundskemu knezu, vojvodu Štajerske, Koroške in Kranjske ter Würtemberga, tirolskemu in goriškemu grofu itd., našemu milostljivemu gospodu, da boste svojemu deželnemu knezu ter njegovemu idrijskemu upravitelju vedno poslušni, zvesti in vdani in da boste ta njegov rudarski in gozdni red ali druge ukaze (generale), ki bodo glede tega izšli, izvrševali, se kolikor mogoče pridno po njih ravнали ter da boste marljivo nadzirali, da se bo v gozdovih, ki pripadajo temu idrijskemu rudniku, prav gospodarilo in sekalo in da se bo razsipanje z gozdnim bogastvom kolikor mogoče preprečilo in odpravilo; tudi bo treba tistega ali več, ki se bi s pustošenjem ali na drug način izkazali neposlušni, primerno kaznovati ali prijaviti omenjenemu upravitelju ter se glede tega ne smete dati podkupovati z darili, niti ne smete biti ovirani zaradi prijateljstva ali sovraštva, niti zaradi strahu ali pretenj, pač pa se morate v vaši službi v vsem primerno zadržati, kot se spodobi zvestemu in poštenemu gozdarskemu mojstru in kot je dolžnost vsakega uslužbenca.

57. člen

Zaprisega rudarskega uslužbenca pri vходу v jamo (Einfahrer), rudarskih nadzornikov (Hutleute) ter žgalnega mojstra (Prennmeister)

Vi boste obljubili in prisegli presvetlemu knezu in gospodu, avstrijskemu nadvojvodi Karlu, burgundskemu knezu, vojvodu Štajerske, Koroške in Kranjske ter Würtemberga itd. ter tirolskemu in goriškemu grofu itd., našemu milostljivemu gospodu in njegovemu upravitelju v Idriji in vašemu predpostavljenemu rudarskemu sodniku, da jim boste vedno zvesti, poslušni in vdani in da boste vi kot vojda

delavcev, ki gredo v jamo, vsaj enkrat tedensko ali takrat, ko bo potrebno, šli v jamo, da boste na ta način rudarje in delavce redno nadzorovali in da bo tudi vsak izmed vas po svoji najboljši pameti in vesti pospeševal korist deželnega kneza ter napredek in korist tega rudnika ter da bo opozarjal na škodo, ki bi se utegnila zgoditi pri rudniku in ga od nje odvrčal, da delavcem ne bo nič vpisal in priračunal, kar jim ne pripada, ampak da bo strogo pazil na to, da bodo svoje delo zvesto opravljali ter se tudi sicer v vsem držali tega rudarskega reda, katerega pa morajo tudi sami zvesto izpolnjevati in ne proti njemu delati, niti pri tem zasledovati kako korist, nagrado, naklonjenost, prijateljstvo ali sovraštvo.

58. člen

Zapisrega akordnih kopačev (Lehen und Gedingheuer)

Vi boste obljubili in prisegli presvetlemu knezu in gospodu, avstrijskemu nadvojvodi Karlu, burgundskemu knezu in vojvodu Štajerske, Koroške in Kranjske ter Würtemberga itd., ter tirolskemu in goriškemu grofu itd., našemu milostljivemu gospodu in njegovemu upravitelju v Idriji in vašemu predpostavljenemu rudarskemu sodniku, da jima boste vedno zvesti, poslušni in vdani in da boste pri tem rudniku vedno delali v korist deželnega kneza in njegovega kameralnega imetja in da ga boste po svoji najboljši vesti in zmožnosti pospeševali, svarili pred škodo in jo preprečevali, delo pravočasno in marljivo opravljali in tudi sicer vse naredili in opravili, kar glede vas določa tukajšnji novi rudarski red in je dolžnost ter se spodobi vašemu zvestemu akordnemu kopaču.

59. člen

Zapisrega navadnih delavcev

Vi boste namesto zapisrige obljubili, da boste presvetlemu knezu in gospodu, avstrijskemu nadvojvodi Karlu, burgundskemu knezu, vojvodu Štajerske, Koroške in Kranjske ter Würtemberga itd., tirolskemu in goriškemu grofu itd., našemu milostljivemu gospodu deželnemu knezu in njegovemu upravitelju v Idriji in vašemu predpostavljenemu rudarskemu sodniku vedno zvesti, poslušni in vdani ter da boste pri tem rudniku vedno mislili na korist deželnega kneza in njegovega kameralnega imetja ter delali za njegov napredek ter da boste škodo,

kolikor je mogoče, preprečevali in na njo opozarjali, vaše delo zvesto opravljali in vedno ta novo narejeni rudarski red, kolikor zadeva vas, poslušno izpolnjevali in izvrševali, posebno pa da ne boste povzročali proti deželnemu knezu in njegovim naslednikom, proti deželi in ljudstvu, kakor tudi proti vaši predstojajoči oblasti nobene-punta, upora ali odpora, niti jih pomagali napraviti, niti se ne sme kdo k temu nagovoriti, ampak kakor hitro bi eden ali več izvedeli, da se kaj takega pripravlja ali naklepa, bodisi z besedami ali z orožjem, prav tako, kar bi sicer izvedeli, da bi bilo deželnemu knezu in njegovemu imetju sicer v škodo, da to naznanite upravitelju, rudarskemu sodniku ali notranjeavstrijski komori, ki bodo neposlušne in uporne rudarje temu primerno kaznovali, da boste deželnemu knezu in njegovim naslednikom na vse njihove ukaze in zahteve brez ugovora in odlašanja priskočili na pomoč in da iz tega rudnika ne boste odšli brez potnega dovoljenja in da boste tudi sicer tako opravljali in delali, kot je dolžan storiti vsak zvesti član rudarske skupnosti svojemu gospodu in deželnemu knezu in njegovi podrejeni oblasti.

60. člen

Zapisrega rudarskega sodnega biriča (Berggerichts Frohnbothen Eid)

Vi boste obljubili in prisegli presvetlemu knezu in gospodu, avstrijskemu nadvojvodi Karlu, burgundskemu knezu, vojvodu Štajerske, Koroške in Kranjske ter Würtemberga itd., tirolskemu in goriškemu grofu itd., našemu milostljivemu gospodu, da boste deželnemu knezu in njegovemu idrijskemu upravitelju in vašemu predstojajočemu rudarskemu sodniku v vsem tistem, kar zadeva vašo službo, poslušni, zvesti in vdani, da boste kršitelja reda zaprli ter da boste sodna vabila, pozive in razglase sodb ter druga pisma in ustne posle in opravila, ki vam jih sodišče naloži opraviti, ali so bili s sodbo razglašeni, pridno opravljali, izročali, oznanjali in izvrševali in pred sodiščem na ukaz rudarskega sodnika po pravici povedali in naznanili neposlušne in uporne rudarje (Misshandler) ter jih, kolikor je možno, naznanili in da ne boste nič zamožčali ter da ne boste z njimi naklepali nobenih tajnih zborovanj ali dogovorov ali sicer zasledovali lastno korist, zavist, sovraštvo ali nevarnost ter da tajnosti, ki vam je ukazana ali sicer od sodišča razodeta, ne boste ni-

komur odkrili ali pred njo svarili ali proti njej svetovali, da strankam, zaradi katerih vaš urad zaseda in deluje, ne boste zaračunavali več, kot znaša običajno plačilo, ampak da boste vedno zahtevali in jemali to, kar določa ta red in se glede vsakogar, kar zadeva vaš urad, po tem redu čim boljše ravnali in omenjeni rudarski red, kolikor se tiče vas, zvesto pomagali izpolnjevati in da tudi sami ne boste proti njemu nič storili in tudi vse drugo tako delali, kot se spodobi in je ukazano, da se sodni birič zadrži in da pri tem ne boste nobenemu prizanesli zaradi prijateljstva, sovraštva, ljubezni, strahu ali koristi.

Po prečitaniu zgoraj omenjene dolžne prisege mora vsak, razen navadnega delavca, ki namesto prisege samo obljubi, s tremi dvignjenimi prsti ponoviti naslednje besede, ki se mu preberejo: To predočenje sem jasno razumel ter se hočem zvesto in poslušno po njem ravnati, kar mi Bog pomaga in sveti evangelij.

Sklep

Ta tu zgoraj opisani rudarski red se naj pri tem našem idrijskem rudniku v redu objavi in dan, ko se bo to izvršilo, vpiše pri sodišču, nato pa ga mora vsak, kot je že v začetku omenjeno, vse do naše ali naših dedičev in potomcev pridržane izpremembe, popolnoma izpolnjevati in se ga držati.

Kar pa se bo pred njegovo objavo na podlagi prejšnjega splošnega rudarskega reda obravnavalo in razsojalo, dovolimo, da tudi ostane. To je naša resna volja in znanje. Dano v našem mestu Gradcu 6. aprila v letu osemdesetem.

Karel I. r.

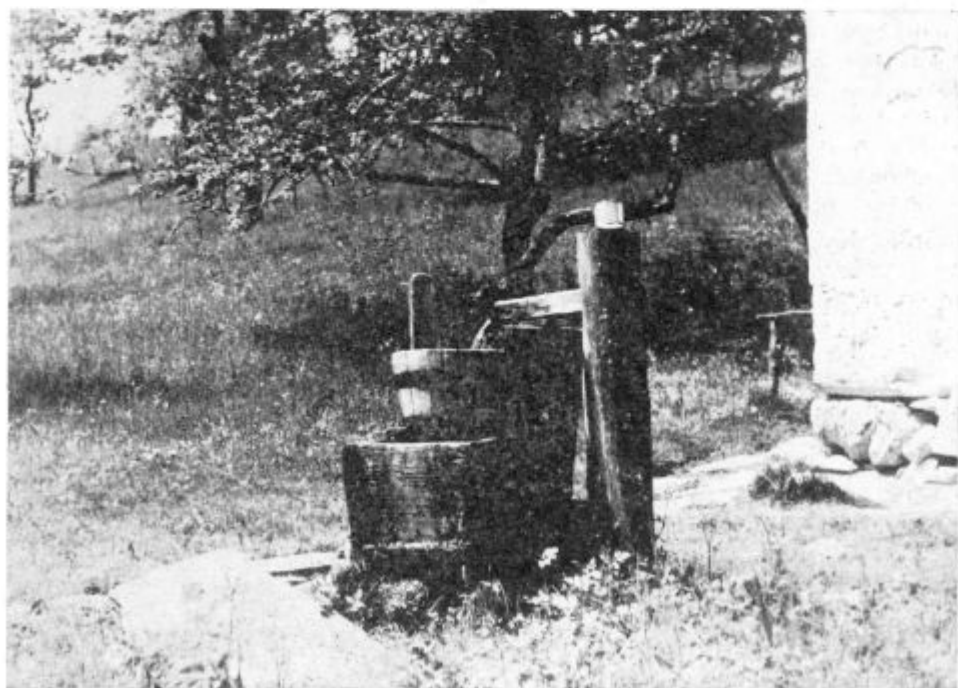
L. S.

Po naročilu gospoda nadvojvode: Hans Khisl, komorni svetnik I. r.

Ranndlberger, I. r.

Novo napravljeni red pri idrijskem rudniku I. 1580.

Stari vodnjak pri kmetiji »Prilaz« v Novakih — Foto J. Jeram

O URBANISTIČNEM NAČRTU MESTA IDRIJE

V zadnji lanske številki Idrijskih razgledov smo v našem pomenku o urbanističnem načrtu Idrije omenili, da bo skupščina v kratkem obravnavala in sprejela urbanistični program občine. To se je — po sorazmerno mlačni razpravi — 13. aprila 1969 tudi zgodilo. Navajam ta datum, ker smo tega dne vendarle končno dobili dokument, ki bo naslednjih dvajset let služil za osnovo urbanističnemu urejanju naselij, predvsem Idrije. Gotovo pa to ni splošen recept, po katerem naj strokovnjaki v bodoče brez težav ustvarjajo podobo krajev, kot si nekateri predstavljajo. Je to živ organizem, ki ga je treba gojiti, dopolnjevati z žlahtnejšimi idejami in, če treba, spreminjati. Nihče si pač ne more delati utvar, da bo v današnjih razgibanih časih, ko je treba hitro živeti in se prilagojevati novim oblikam življenja, nekaj kot pribito veljalo dve desetletji, še najmanj pa taki in podobni dolgoročni načrti. — Prav tako pa niso na mestu poskusi tak dokument razvrednotiti, češ, danes velja, jutri ne več, kot se tu in tam sliši. Gotovo ne bo obveljal v celoti, z vsemi podrobnostmi, v osnovi pa vsekakor. Neka dogovorjena baza mora ostati, sicer bomo vsak dan sproti tuhtali, kaj naj počnemo jutri. Saj je takega načina dela že tako preveč.

Če pa bi razmere v bodoče zahtevale nekaj izrednega, česar ni bilo mogoče predvidevati, bodo načrt pač v osnovi spremenili ali v celoti zavrgli, saj ga občinska skupščina ni sprejela kot večno veljavno dogmo.

Sicer pa se z našim pomenkom vrnimo na sam urbanistični načrt Idrije, ki je sedaj z urbanističnim programom občine dobil svojo osnovo.

Počasi se jasni.

Naš zadnji pomek smo zaključili v skrbah, kako spraviti v bodoči del novega centra mesta vse, kar tja pravzaprav spada oziroma kar moramo tja stlačiti, ker primerne prostora drugje ni.

Možje, ki so ustvarjali športno rekreacijsko središče, so se počasi le sprijaznili s tem, da bo treba deliti prostor z bodočo šolo. Svojo privolitve za korenito spremembo prvotne zamisli so, čeprav brez posebnega navdušenja, vendarle dali. S tem so dobili arhitekti težavno nalogo, kako v tej gneči dati okolju spodobno podobo.

Naloge, kako razvrstiti te zahtevne objekte, da bodo imeli dovolj svetlobe in zraka in da bodo usklajeni z okolico, se je lotil domači arhitekt ing. Božič

s sodelovanjem ljubljanskih strokovnjakov. Menda smo lahko kar prepričani, da bo domačinova roka kar najbolj skrbno in rahločutno urejala rodno mesto. Ni pa to vse. Še vrsta strokovnjakov bo morala dati stavbam tako vnanjo podobo, da ne bodo tujki v sosesčini.

Hkrati z urejanjem ožjega območja športnega centra, kjer so dobili prostor zaprt kopalni bazen, kegljišče in igrišča za razne športne panoge, je arhitekt urejal tudi drugi del novega mestnega središča.

Svoje mesto je dobila velika trgovska hiša — tam, kjer je stala »stara zadruga«, poleg nje pa velika, po videzu razgibana stanovanjska hiša. Tem preureditvam se bo seveda moral prilagoditi potek glavne ceste skozi ta del mesta. Kako, bomo videli še to jesen, ko bo mestni župan ob otvoritvi prerezal trak, kot narekuje lepa navada.

Nekoliko pozneje, verjetno ne še prav kmalu, bo treba, da bi pridobili nove gradbene površine, preurediti tudi Rožno ulico. Potekala naj bi od sedanjega stanovanjskega bloka ob tej cesti v ravni črti za hotelom Nanos do križišča pri glavnem mostu čez Idrijco. Zamisel je za idrijske razmere precej drzna. Nadaljnji študij jo bo potrdil ali zavrzel.

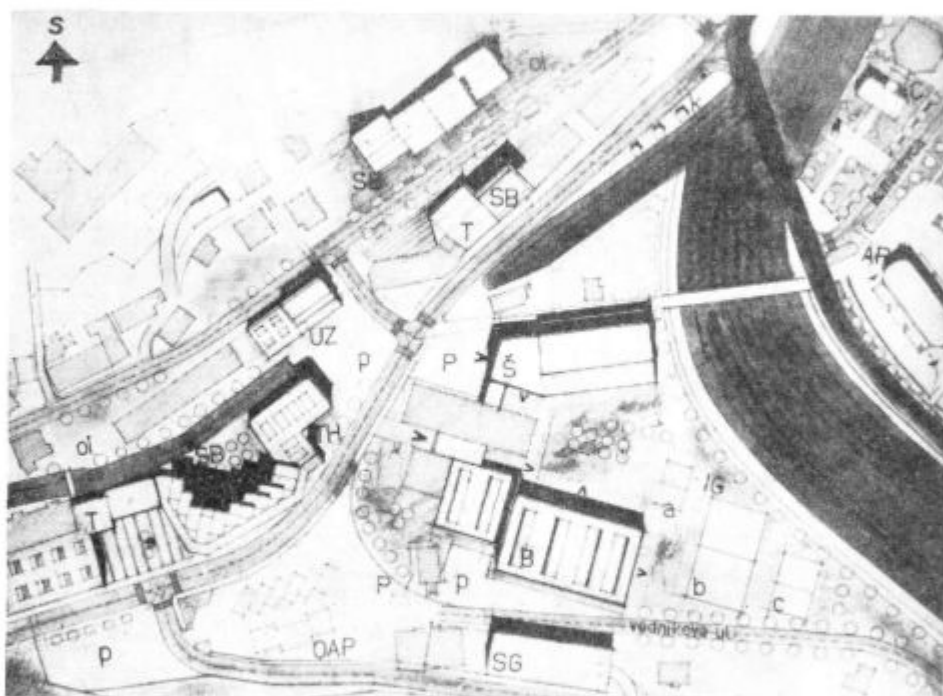
Podoba, ki jo daje temu delu mesta opisani osnutek načrta, je prav prikupna, čas pa bo prav gotovo še nekaj dodal ali odvezl.

Orodje je v tem predelu mesta že zazvenelo. Delo ne bo ne lahko niti kratkotrajno. Asfaltni pas nove osrednje mestne ceste bo pokril prav tisto, kar bo zahtevalo največ truda — podzemni mestni labirint kanalov in napeljav vseh vrst. Idrijčani, posebno pa naši upokojenci, vodijo točen račun o tem, kaj se dogaja po mestu. Ker se kot stari rudarji razumejo na vsakovrstna dela in imajo za presojanje časa dovolj, so strogi sodniki. Upamo, da dela ne bodo sodili le po asfaltni ploskvi, ki bo nazadnje poglobitno delo prekrila in skrila.

Skica prikazuje zamišljeno podobo okolice športnega središča. Šrafirani pravokotniki kažejo obstoječe stavbe, beli, s temnimi sencami, pa zamišljene. Temni pasovi predstavljajo Idrijco, Nikavo in cesto Kalce—Tolmin. S pomočjo pripisane legende se da razbrati, čemu so stavbe namenjene.

Športno središče bo dobilo pokrit bazen, balinišče ter odprta igrišča, za soseda pa šolo ob peš poti čez Idrijco. Južno od tu bodo zrasle skupinske garaže, namesto stare zadrage bodo postavili sodobno trgovsko hišo, h kateri se bo priključilo moderno stanovanjsko poslopje. — K sedanji stavbi s samopostrežno trgovino bodo dozidali nove trgovske prostore, S tem bo trg z znanim vodnjakom s treh strani zaprt in bo prav gotovo lepo učinkoval.

V zgornji tretjini slike se vidi nova trasa Rožne ceste med »Nanosom« in novimi stanovanjskimi bloki v ozadju. Prečno prek slike poteka trasa osrednje ceste, ki prav sedaj nastaja. Gotovo ta podoba ne bo nastala na mah, zanjo sta potrebna čas in denar.

Skica 1

Pojasnilo k skicam:

ZD — zdravstveni dom
AP — nova avtobusna postaja
SB — stanovanjski bloki
T — trgovski prostori
TH — trgovska hiša
S — nova šola

B — pokriti bazen
SG — skupinske garaže
UZ — upravna zgradba
P — parkirni prostori
OI — otroška igrišča
OAP — stara avtobusna postaja

Skica 2

Skica kaže predel, ki naj bi nastal na območju nekdanje »ute«. Trije povezani pravokotniki sredi slike kažejo, po velikosti korajžno zamišljen, zdravstveni dom. Okoli avtobusne postaje je dobro vidna velika ploščad, ki bo omogočila pametno urejanje prometa in dajala dovolj prostora za parkiranje. Novi stanovanjski bloki južno od zdravstvenega doma bodo nadomestili ostarele stanovanjske zgradbe, nova trgovska stavba pa bo blago spodobno približala prebivalcem tega dela mesta. Iz slike se vidi tudi skrb za otroška igrišča in parkirne prostore.

Temni trak ceste Kalce—Most na Soči na sliki že poteka po trasi, ki jo bo omogočila zožitev Idrijce. Tudi za uresničitev te zamisli sta važna denar in čas.

Tam, kjer je bil včasih rudniški lesni obrat, se ni mnogo spremenilo, utihnili so le stroji. Danes so v barakah in na dvoriščih skladišča gradbenega materiala ter druge krame in — nered. Skratka: vse, kar ne spada v središče mesta s skopimi in zato dragocenimi gradbenimi površinami.

Ta predel se za pozidavo naravnost ponuja. A preden bodo tu zapeli gradbeni stroji, je treba zbrati denar, pred tem pa se domeniti za sodoben in spodoben zazidalni načrt.

Osnovno zamisel zazidave na stari »uti« je arhitekt Božič ob sodelovanju ljubljanskih arhitektov že dal, medtem ko ima zdravstveni dom, severneje odtod, že dalj časa domovinsko pravico, pa še ni denarja, da bi ga spravili pod streho. Iz skice tega okoliša si bo domačin z lahkoto predstavil, kako si arhitekti zamišljajo ureditev tega dela mesta.

Verjetno bo največ prahu dvignila nova avtobusna postaja, češ, kaj si vendar izmišljajo, saj ni dolgo, kar smo zgradili sedanjo. Res je, vendar vsi vidimo, da tam, kjer je, ni najbolj prav. Desetine okornih avtobusov dela gnečo po edini cesti sredi mesta, kjer je promet z drugimi vozili že tako pregost. Sicer pa — v opravičilo projektantom — tudi sedanja postaja ni postavljena brezglavo. Ko ji je bilo določeno to mesto, je bila še v načrtu gradnja mostu s ceste ob Idrijci (Podgore) prečno čez reko v sedanjo Vodnikovo ulico, da bi vozilom ne bilo treba delati nerodnega ovinka čez sedanji glavni most pri cerkvi nazaj v mesto. Toda časi so se spremenili. Kdo je tedaj računal na poplavo avtomobilov vseh vrst, ki danes rinejo v mesto? Ali danes res še kaže usmerjati reko te pločevine skozi središče mesta? Prav gotovo bi ne bilo to niti smiselno niti priporočljivo. Končno pa bi verjetno niti ne našli bogatega strica, ki bi dal denar za dolg, drag most prečno prek Idrijce, posebno ker je ta nekaj sto metrov nižje spodobno premoščena. Za občino, oziroma za Idrijo, bi bil to prehud zalogaj, drugi pa za ta most ne bi imeli interesa. Tako je končno le prav, da se prometne žile urejajo drugače, bolj preudarno, skladno s potrebami časa.

Da pa ne bi bilo preveč rogoviljenja okoli stare in nove avtobusne postaje, povemo potihlo, neuradno, na uho še to, da se sedanji lastnik prav nič ne jezi, da ga podijo od tam, kjer je. Verjetno ima pri tem svoj pameten račun. Pripravljen je zgraditi sodobnejšo postajo na primernejšem, že omenjenem mestu, staro pa za spodobne denarje oddati drugemu, ki jo bo prav gotovo koristno uporabil.

Ce bo kdaj na predelu stare »ute« tako pozidano, kot je zamišljeno in kaže skica, bo imel tudi ta del mesta prav prikupno podobo — za vse to pa so potrebni dobra volja, denar in čas.

Urejevanje tega dela mesta se je pravzaprav že začelo z regulacijo Idrijce od »debele skale« do glavnega mostu. Skoraj po vsej tej dolžini bo desni obrežni zid zašel precej daleč proti sredini današnje struge ter dal tako lep prostor za široko cesto, veliko ploščad ob bodoči avtobusni postaji in še dovolj prostora za parkirišče. Da bi dobil ta predel dokončno podobo, bo seveda moralo izginiti precej starih, dotrajanih stavb in dati prostor novim.

SEDANJE SREDIŠČE MESTA NAJ OHRANI NADIH STAROSTI

Ze precej časa se arhitekti, po želji občine, ukvarjajo s starim mestnim središčem, ki obsega del Trga maršala Tita in Trg svobode. Tu, pravijo, je najbolj ohranjena stara podoba Idrije, ki ji dajeta pečat gledališče in stari magazin. S to nelahko in kočljivo nalogo se že dalj časa ukvarja rojakinja arhitektinja Likarjeva. Za zdaj niti na papirju še ni dokončne podobe, vendar se že kažejo obrisi. Po teh bi magazin ohranil staro lice, le notranjost bi bila pametneje izkoriščena, kot je bilo že objavljeno v eni prejšnjih številk »Razgledov«. Dodajamo le to, da bi bilo obokano pritličje izkoriščeno za sodobno gostišče v starinskih prostorih.

Glasovi o dozidavi sodobnega odra k staremu gledališču so potihnili. Tisti, ki so se ukvarjali s tem načrtom, so ugotovili, da bi s takim posegom nastala iz sedaj zanimive stavbe — spaka. Zato so prvotno zamisel opustili in prišli do drznejše, ki na prvi mah, vsaj tistim, ki vedo, kako težko je priti do denarja, vzame sapo. Ti možje namreč pravijo: Pustite stari teater v miru, ker je lep le tak, kot je, in zgradite v parku sredi mesta novo poslopje. Z njim boste dobili nujno potrebno dvorano in zaključen glavni trg, ki danes nima prave podobe. V preudarno urejeni dvorani, tako urejeni kot marsikje po svetu, kjer znajo bolje obračati denar, boste imeli vse: gledališke predstave, koncerte, družabne prireditve, revije, skratka, kar ljudje, ki sodobno živijo, potrebujejo. — Ko se človek po tem nekoliko oddahne in pride do sape, mora, kljub kupu denarja, ki je za tako reč potreben, priznati, da imajo ti možje prav in da je tak prostor Idriji pravzaprav krvavo potreben. Končno pa: imamo novo športno središče, novo, po videzu zavidanja vredno cerkev in še marsikaj; ali naj res dalje životarimo brez družabno-kulturnega središča? Zamisel naj zori in čimprej dozori. Tisti, ki k temu lahko kakorkoli pripomorejo, naj omogočijo, da čimprej zasadimo lopate. Ko bo ideja bolj dozorela, se bomo k njej v »Razgledih« povrnili.

NEKAJ PROBLEMOV V ZVEZI Z RAZISKOVANJEM IN ODPIRANJEM RUDIŠČA LJUBEVČ V IDRIJI

inž. Ivan Mlakar, dipl. geolog

S pravilno interpretacijo postrudne tektonike smo v Ljubevški dolini v začetku leta 1963 prvič našli ekonomsko mineralizacijo izven območja znanega rudišča v Idriji. Orudena cona Ljubevč je del starega rudišča, ki je bil ob idrijskem prelomu premaknjen v horizontalni smeri za približno 2,5 km proti jugovzhodu.

Z globokimi vrtnami, izdelanimi na tem območju med leti 1963 in 1965, smo dobili sliko o geološki strukturi in mineralizaciji na tem predelu. Ker se živosrebrno rudenje javlja v precejšnji globini (okrog 400 m), podrobnejše raziskovanje rudonosne strukture z vrtnami ni ekonomično. Zato smo v začetku leta 1966 pričeli s prebojem v novoodkriti orudeno cono iz starega rudišča na nivoju XIV. obzorja.

Odpiralno raziskovalni hodnik bo dolg 1980 m. Profil hodnika bo 4.4 m² z vodnim kanalom koristnega profila 0,18 m². Za odtok vode je določen padec 3 ‰. Zračenje hodnika bo sesalno. Po izdelavi predvidenih raziskovalnih in odpiralnih del bo potrebno izdelati zračilni jašek, katerega lokacija bo določena, ko bo na voljo dovolj podatkov o rudišču. Dela na odpiralnem hodniku so se začela v letu 1966. Hodnik poteka od jaška Delo proti zračilnemu jašku Pravica, nato spremlja skoro vzporedno idrijsko prelomnico. V nadaljnjem bo presekala to prelomnico pod kotom 120° in prodrl v novo rudišče skoro neposredno za idrijsko prelomnico. Do konca leta 1969 smo izdelali že približno 1300 m proge. Do mineralizacije bo potrebno izdelati še okrog 300 m proge.

Proga je potekala v treh naravnih enotah. V dolžini približno 450 m smo ugotovili spodnjetriadne plasti jamske strukture, ki pripadajo drugemu delu tretjega pokrova. Približno 150 m širok pas iz karbonskih in permskih kamenin v inverzni stratigrafski legi uvrščamo v prvi del tretjega pokrova. Vse do čela je hodnik v zgornjem triadnem dolomitu drugega pokrova.

Glede na slabe lastnosti, predvsem mehanske, nekaterih presekanih kamenin, smo morali del proge zavarovati s podporjem ali celo permanizirati z betonskimi oblikovalci. Običajno leseno podporje, s katerim smo podpirali progo pri napredovanju, pa smo morali nadomestiti s tridelnim ločnim popustljivim podporjem, posebno v predelu, kjer poteka proga po glavnem dolomitu.

Pri napredovanju proge se nam je že v sredini leta 1966 pojavila voda v razmeroma večjih količinah, kot smo predvidevali, in sicer takoj ko smo prebili varovalno plast, ki jo sestavljajo neprepustni karbonski skrilavci. Več 10 m široki pas teh kamenin loči že izsušeno jamsko strukturo od nedotaknjenega hidrološkega nivoja v zgornjetriadnem dolomitu.

Dotoki vode ter slabši rudarsko tektonski pogoji, kot smo jih pričakovali, ovirajo hitrejšo napredovanje odpiralno raziskovalne proge v Ljubevč.

ODKRITJE BAKROVEGA RUDIŠČA

V okviru sistematskih raziskovanj širše idrijske okolice na živo srebro letos natančno geološko preiskujemo ozemlje južno od Stopnika in Sebrelej. Na nekaj mestih med Martinom in Mažgonom v Sevniški grapi smo našli bakrovo orudenje v sivem kremenovem-grödenskem peščenjaku. Na površju najdemo oksidacijske bakrove minerale in sicer zeleni malahit in modri azurit.

Pojav bakrove mineralizacije v grödenskih plasteh na tem območju ne preseneča, saj poznamo orudenje v enakih plasteh tudi na območju Otaleža in predvsem v Planini pri Cerknem. Star zasut rov v Sevniški grapi pa dokazuje, da so to orudenje vsaj na enem mestu že odkrili in raziskovali najbrž v prejšnjem stoletju.

Na podlagi geoloških podatkov s površine še ne moremo podati ocene velikosti oziroma gospodarske vrednosti tega orudenja. Obstaja možnost, da se plast orudenega peščenjaka razteza vzdolž Sevniške grape še dalje proti jugovzhodu do območja Krnic, vendar je prekrita z mlajšimi plastmi. To domnevo lahko preverimo z globokim vrtanjem.

Kljub trenutni visoki konjunkturi bakra na svetovnem trgu pa rudišča tega tipa niso ekonomskega pomena, če ne razpolagajo z vsaj milijonom ton bakrove rude z okrog 1 % Cu.

Foto J. Jeram

PROBLEMI V GOZDARSTVU

inž. Franjo Kordiš

Skupščina SR Slovenije je na seji republiškega zbora in seji gospodarskega zbora dne 1. aprila 1969 razpravljala o problemih in razvoju gospodarjenja z gozdovi v SR Sloveniji.

Pozornost, ki jo Skupščina SR Slovenije na ta način izkazuje razvoju in problemom gozdarstva v naši republiki, je glede na pomembne gospodarske in splošno koristne funkcije gozdov za naš gospodarski in družbeni napredek vse-kakor upravičena. Velika gozdnatost Slovenije in pomemben delež gozdarstva v njenem gospodarskem razvoju sta zahtevala ustrezno pozornost od vsega začetka poveljne graditve in zlasti danes, ko splošno koristne funkcije, zlasti za turizem, dobivajo vse večji pomen.

Neposredni povod za razpravo o gospodarjenju z gozdovi je sprožila vrsta problemov in težav, ki se danes pojavljajo v kmetijski proizvodnji. Ob povezanosti kmetijstva in gozdarstva znotraj kmečkih gospodarstev sodijo, da je tudi gozdarstvo eden od dejavnikov, ki s svojo ureditvijo gospodarjenja v zasebnih gozdovih ustvarja ekonomske težave našemu kmetu. V tej zvezi so bili poudarjeni zlasti tile ugovori:

- da izključna pravica gozdno-gospodarskih organizacij do prometa z gozdnimi sortimentni pomeni monopolizem, ki je v nasprotju z načeli gospodarske reforme;
- da gozdno-gospodarske organizacije pri gospodarjenju z zasebnimi gozdovi na račun kmetov ščitijo svoj lastni ekonomski položaj, ker so njihovi odtegljaji pri odkupu lesa od kmeta znatno previsoki;
- da v odnosih kmet—gozdno-gospodarska organizacija niso prišle bistveno do veljave samoupravne pravice kmetov.

V tej zelo bogati in pestri razpravi v Skupščini SR Slovenije je sodeloval tudi ing. Franjo Kordiš, poslanec republiškega zbora. Njegovo razpravo objavljamo v celoti.

Iz obilice gradiva, nakopičenega v zelo obsežnih informacijah in poročilih, se da sklepati o pomembnosti, ki jo ima gozdarstvo kot gospodarska dejavnost. Upoštevajoč del kmečkega prebivalstva, ki živi od gozda, in celotno lesno industrijo, lahko ugotovimo, da les, proizveden v gozdu, preživlja danes skoraj petino prebivalstva naše republike. Toda pomembnost gozda s tem še ni izčrpana. Gozd kot prirodna tvorba v naravi ima tudi vlogo regulatorja klimatskih, vodnih in drugih zaščitnih razmer, zelo je primeren za rekreacijske namene, posredno pa njegova pridobitna dejavnost najde svoj odraz tudi v turizmu.

Zaradi tako pestrih vlog, med njimi so nekatere življenjskega značaja za družbo kot celoto, je družba z ustavo in drugimi zakoni omejevala absolutno razpolaganje z gozdovi — in zaupala gozdno gospodarstvo organizacijam, da z gozdovi gospodarijo tako, da vse našete funkcije koristijo družbi v najbolj primernih oblikah. Temu je treba dodati še izredno dolg proizvodni cikel (100 in več let), ki — kakor navaja informacija sekretariata za gozdarstvo — »zahteva posebne, specifične družbene norme pri gospodarjenju z gozdovi«.

Upoštevač tako pestre funkcije in kompleksno zainteresiranost, da se v gozdovih gospodarji po določenih kriterijih, ne preseneča dejstvo, da se v tej dejavnosti pogosto srečamo z vrsto konfliktnih situacij systemskega, organizacijskega, tehničnega in finančnega značaja, ki terjajo svojo rešitev. Mislim, da sedaj ni odveč povedati tudi to, da bi pomembnost gozdov terjala še veliko večjo zainteresiranost in pomoč republiških organov, ki pa je, žal, redko prisotna, zlasti v materialnem pogledu.

Med take sporne in neurejene zadeve spada tudi gospodarjenje v kmečkih gozdovih, ki je z zadnjo izdajo zveznega in republiškega zakona dvignilo precej prahu. Gledano skozi prizmo laičnega očesa, so se zdele razmere zelo neurejene, tako da bi nekatere celo zahtevale korenito reformo.

Vsestransko dokaj analitično preučevanje in razprave vseh mogočih nivojev pa so pokazale, da s tem zakonom dejansko nismo opravili korenitega kirurškega posega pri gospodarjenju v kmečkih gozdovih, temveč smo to gospodarjenje prilagodili normam temeljnega zakona in stopnji razvoja gospodarjenja z gozdovi v naši republiki. No, zaradi tega ne zanikam obstoja konfliktnih pojavov, ki nastajajo na relaciji med kmetom in gozdno-gospodarsko organizacijo in še marsikje drugje in ki se bodo morali, po mojem mnenju, reševati na nivoju republike.

Kmet je danes nezadovoljen, in sicer upravičeno nezadovoljen. Nezadovoljen je zaradi svoje dokaj slabe ekonomske situacije, ki ima močan odraz tudi na odnose, ki izhajajo iz gospodarjenja v gozdovih. Sorazmerno nizek dohodek, ki ga je deležen pri lesu, proizvedenem v njegovem gozdu, terja določenih rešitev. Toda dohodek je čista ekonomska kategorija, ki je, po mojem mnenju, ni mogoče reševati samo s spremembami zakonskih določil. Rešitev je treba iskati na področju same proizvodnje, v njeni organiziranosti, tehnični opremljenosti, razvoju samoupravnosti in vsem tistem, kar v proizvodnji dviga produktivnost. Takoj moram pripomniti, da so v kratkoročnih in celo srednjeročnih terminih za dvig proizvodnje lesa v gozdu zelo omejene produktivne zmogljivosti. Zato v gozdarstvu o produktivnosti govorimo z nekoliko drugačnih vidikov, in sicer z vidikov racionalnosti in ekonomičnosti znotraj kvantitativno omejenih proizvodnih zmogljivosti.

Na samoupravnem področju pri gospodarjenju v kmečkih gozdovih danes vlada v Sloveniji taka pestrost, ki gotovo razvoju odnosov med kmeti in gozdno-gospodarskimi organizacijami več škoduje kot koristi. Iz tako pisane samoupravnosti različnih nivojev na različnih področjih izhajajo tudi različne, dokaj omejene samoupravne pravice. Nisem sicer za institucionaliziranje tega vprašanja, zastopam pa mnenje, da je tukaj potreben trden dogovor na republiški ravni, ki naj prinese zadovoljivo in enotno rešitev v vseh gozdno-gospodarskih organizacijah. Nagibam se celo k taki obliki samoupravljanja, v kateri naj bo kmet odločujoč činitelj pri gospodarjenju v svojem gozdu. To pa je rešljivo samo z uvajanjem dveh organov upravljanja v enem podjetju, kar je povsem razumljivo, ker se gospodarjenje z gozdovi SLP in zasebnega značaja bistveno razlikuje tako v tehnološkem kot tudi v ekonomskem smislu.

Danes je kmet premalo soudeležen pri odločanju o gospodarjenju v svojem gozdu. Mislim, da bi mimo njegovih odločitev ne smele iti te zadeve:

- ekonomsko vrednotenje gozda kot proizvodnega sredstva (to so gozdno-vzgojni posegi, komunikativna razvitost ali odprtost gozda itd.);
- fizično sodelovanje v celotnem proizvodnem procesu, tako v pridelovanju lesa v gozdu kakor tudi pri izkoriščanju gozdov;
- njegovi dohodki oziroma deleži, ki naj jih ima iz realizirane vrednosti lesa na tržišču;
- organizacija celotne proizvodnje od gozdnega gospodarstva prek obratov do kmeta;
- politika cen na tržišču in tako dalje.

Na ta način bi aktivirali kmeta kot gozdnega proizvajalca pri neposrednem gospodarjenju v svojem gozdu, ker bi sam odločal o vrsti gospodarskih posegov, kakor so nega, posek, blagovnost gozdne proizvodnje, tržišča. Z druge strani bi bilo takšno aktivno samoupravno sodelovanje močan pritisk na gozdno-gospodarske organizacije, da čimbolj racionalno organizirajo gospodarjenje v kmečkem gozdu, vsekakor v okviru obstoječe organizacijske zgradbe gozdnega gospodarstva v Sloveniji.

Največ spornih problemov menda ustvarja vprašanje ureditve prometa z lesom. Iz tez poslanca Lesarja se da razbrati, da gre za monopolni položaj, ki ga imajo gozdna gospodarstva ne samo v prometu z lesom, temveč celo v celotnem gospodarjenju z gozdovi. Tudi v drugih informacijah je zaslediti podobna stališča.

Res je, da bi po logiki zakonov tržnega gospodarjenja pri sproščenih cenah, kot jih imamo danes, morali sprostiti tudi promet z lesom že od kmeta naprej. Moram pa pripomniti, da kmet celo v predvojni Jugoslaviji ni prodajal lesa po trošniku, temveč so ga zbirali lesni trgovci. Po vojni so to bile samo kmetijske zadruge, nato samo poslovne zveze in danes samo gozdna gospodarstva. Do take organizacijske oblike prometa z lesom je pripeljala, lahko trdim, gospodarska nujnost. Ko smo z zadnjim zakonom o gozdovih 1965. leta prenesli gospodarjenje v kmečkih gozdovih na gozdna gospodarstva, se je financiranje gospodarjenja, nekoč financiranega iz budžeta, nato iz gozdnih skladov, sedaj direktno preneslo na kmete, ki proizvajajo les blagovnega značaja. A če hočemo gospodarjenje v kmečkih gozdovih obdržati na tej strokovni višini, kot jo imamo danes, moramo tudi najti vire sredstev zanj. In še nekaj: zbiranje sredstev za regeneracijo in drugo gojenje gozdov ali, na kratko rečeno, za proizvodnjo lesa v gozdu je danes vezano ravno na blagovno proizvodnjo v kmečkem gozdu. Torej vsaka sprostitev v prometu z lesom podira celotno konstrukcijo zbiranja sredstev za financiranje gospodarskih posegov v kmečkem gozdu tako glede kadrovskega vprašanja kakor glede gojenja, gradbeništva in drugih oblik ekonomskega vrednotenja kmečkih gozdov.

Mogoče pa je le krivično to, da smo celotno financiranje gospodarjenja v zasebnih gozdovih, ne glede na blagovnost, danes naprtili blagovnim proizvajalcem. Iz informacij Poslovnega združenja gozdno-gospodarskih organizacij ugotovimo, da je od 1.373.279 m³ posekanega lesa v 1967. letu prišlo na tržišče samo 889.600 m³ ali 64 %. To pomeni, da 36 % pridelanega lesa v Sloveniji ostane pri gozdnih proizvajalcih, kmetih in nekmeth. Če pa pogledamo to neblagovno proizvodnjo po gozdno-gospodarskih območjih, ugotovimo, da imajo manj akumulativna območja, kakor so na primer Brežice, Novo mesto, Ljubljana, Tolmin, Murska Sobota in Kras, celo 50 odstotkov neblagovne proizvodnje, potem ta odstotek neblagovnosti pada v gibanju z visoko akumulativnim območjem. V tolminski občini npr. neblagovna proizvodnja dosega celo 86 odstotkov. Nagibi, ki so nas peljali k taki obliki zbiranja sredstev, so bili vsekakor v iskanju čim bolj racionalne in cenene oblike zbiranja teh sredstev.

Toda mnenja sem, da bi se ravno s tako organizacijo — mislim na številčnost — dalo zbirati sredstva tudi od vsega posekanega lesa, tako neblagovnega kakor blagovnega značaja. Mislim namreč, da bi kmet, blagovni proizvajalec, najmanj za 10 odstotkov povečal svoj dohodek iz gozda, če bi za gospodarjenje v zasebnih gozdovih zbirali sredstva od vsega posekanega lesa. S tem bi vključili v financiranje gospodarjenja tudi nekmete, ki pa so vsekakor v boljšem gmotnem položaju od kmetov samih. Zato se tudi nagibam k taki obliki zbiranja sredstev. Dosti očitkov, zlasti s strani kmetov, pada, da je naša organizacija dokaj neracionalna, da ima preveliko število zaposlenih in logično zato predraga.

V Idriji sem v ta namen poskušal analizirati številčnost te organizacije v pojavnem obdobju. Ugotovil sem, da je v obdobju bujčnega sistema financiranja delalo v gozdarstvu zasebnega značaja 47 uslužbencev, med katerimi je bil samo eden z visokošolsko in 7 s srednješolsko izobrazbo. Ko je bila 1958. leta prenesena ta služba iz občine na bivše gozdarske poslovne zveze, se je število zaposlenih zmanjšalo na 42, toda še vedno z enim z visokošolsko in 7 s srednješolsko izobrazbo. Danes dela v okviru gozdnega gospodarstva samo še 26 delavcev, toda z bistveno spremenjeno kvalifikacijsko strukturo, in sicer s tremi delavci z visokošolsko in 12 delavci s srednješolsko izobrazbo. Podobna racionalizacija in kvalitetni kadrovski premiki so bili opravljeni v vsej Sloveniji. Toda to ne pomeni, da smo na tem področju dosegli višek in da je od tukaj težko naprej. Vendar za nadaljnje delo na tem področju bi bili potrebni temeljitejši kirurški posegi, o čemer bi povedal nekaj več malo pozneje.

V tezah za spremembo v gozdarstvu SRS poslanca Jožeta Lesarja zasledimo težnje po razmejevanju dejavnosti, in sicer na poslovno dejavnost, ki naj bi jo zadržali GG — to pa je izkoriščanje gozdov — in pa na družbeno odgovornost za gozdove, ki naj se prenese na družbene organe; tukaj pa misli na gojenje gozdov ali pridelovanje lesa v gozdu. V točkah od 5 do 11 pojasnjuje funkcionalno delovanje teh dveh paralelnih poti v gospodarjenju z gozdovi. Po njegovem mnenju

je družbeni značaj gozdov in odgovornost, ki iz tega sledi, popolnoma negospodarskega in zato tudi nepridobitvenega značaja. V bistvu pa nas družba obvezuje, da z gospodarjenjem, torej z našo pridobitveno dejavnostjo, to je z gojenjem gozdov ali pa s pridelovanjem lesa v gozdu ohranimo ali pa celo izboljšamo vse družbene koristi. Med te družbene koristi, poleg že naštetih v uvodu, spada tudi pridelovanje lesa, in sicer v čim večjem obsegu. Torej vse to, kar on našteva v točki 10, ni nič drugega kakor gojenje gozdov, ki ima za cilj, kakor sem že omenil, proizvajati les, ki se ga potem poseka, skroji, spravi iz gozda in prek tržišča odda potrošniku, toda vendar le na tak način, da so zastopani splošni interesi v gozdu. Tovariši poslanci, to je enoten, celovit proizvodni proces, popolnoma enak proizvodnji pšenice ali kake druge kmetijske kulture, samo da ima dolgoročen značaj, pa vendar nobenemu kmetijcu ne pade na misel, da bi setev pšenice poveril nekemu družbenemu organu izven podjetniške dejavnosti. Zato v celoti zavračam te težnje v tezah, ker je to v bistvu vračanje pridobitvene dejavnosti na stare pozicije, ki jih je v svojem razvoju že preživela. To pomeni razbiti že dokaj racionalizirano organizacijo ali dejansko napraviti jo neracionalno in drago.

Ker se po današnjem dnevnem redu razpravlja splošno o gospodarjenju z gozdovi, torej ne glede na lastninski vir, mi dovolite, da povem nekaj besed o izredno važnem problemu, ki je v reformnem času začel tretji gozdarstvo in iz leta v leto postaja vse bolj akuten. Gre za izrazito ekonomski problem, ki je v našem zakonu dobil svojo sistemsko rešitev. Gre za razdelitev naših gozdov na gozdno-gospodarska območja in dodelitev le-teh v gospodarjenje posameznim gozdno-gospodarskim organizacijam. Po današnji razdelitvi na 13 gozdno-gospodarskih območij so te v tako neenakih pogojih gospodarjenja, da si upam trditi, da nekatere gozdno-gospodarske organizacije že hodijo po robu prepada, medtem ko druge živijo v izrednem izobilju. Takoj moram opozoriti oziroma pojasniti, da ta razlika izvira v glavnem iz zelo različnih pogojev, ustvarjenih v dolgoročnem proizvodnem procesu skozi celo preteklo stoletje. Pod vplivom zelo različnih rastiščnih razmer in gospodarjenja v daljši preteklosti je ekonomska podoba naših gozdov izredno pestra. Zaradi tega imamo cela območja zelo slabo porasla z gozdovi in nasproti njim cela območja zelo dobre zarasti in kakovosti. Praktično se to odraža na tržišču tako, da gozdna gospodarstva slabih območij dosegajo povprečno ceno za enoto proizvoda od 15 do 16 tisoč starih dinarjev, a bogata območja od 20 do 21 tisoč starih dinarjev in da pri tem niti eni niti drugi niso bistveno prispevali k neuspehom ali uspehom na tržišču. Te razlike ne bi dramatizirali, če bi bila začasnega značaja in bi jo bilo mogoče zbilansirati vsaj v srednjeročnem planu. Toda učinek teh razlik je ravno nasproten. Nasproten je v tem, da bogata območja zaradi možnosti velikih investicijskih naložb ekonomsko vrednotijo svoje gozdove še naprej, zlasti v zgoščevanju komunikativnega omrežja, v gozdno vzgojnem smislu pa držijo pridelovanje lesa vsaj na istem nivoju, medtem ko je to v slabih območjih zelo omejeno. Posledica take politike območij so vedno večje razlike v ekonomski moči, ki se odražajo, kakor sem že omenil, v nadaljnjem vrednotenju naših gozdov, osebnih dohodkih delovnih kolektivov, dohodkih kmetov za pridelan les v njihovih gozdovih itd. Siromašna območja nimajo sredstev, da bi izboljšala proizvodno zmogljivost svojih gozdov za bodoče rodove. Kmečki blagovni proizvajalci pa so obremenjeni z zelo visokimi stroški za kritje poslovnih stroškov v njihovih gozdovih, in sicer zaradi nizke blagovnosti območja in zelo nekalitvetnega lesa. To pomeni, da s padanjem ekonomske moči območja naraščajo stroški deleža gozdno gospodarskih organizacij. Zato tudi ni čudno, da so največja nezadovoljstva kmetov na območnih mejah. In dalje, možnosti racionalizacije v gospodarjenju s kmečkimi gozdovi so zelo omejene. Cona delovanja gozdno gospodarskih organizacij je na področju produktivnosti v kmečkem gozdu zelo omejena. Zakaj? Zato, ker pač kmet sodeluje s proizvajalnimi sredstvi v proizvodnji sam, gozdno-gospodarske organizacije pa s svojo službo.

Pri cementiranih proizvodnih cenah in vsakoletnem naraščanju osebnih dohodkov strokovne službe in pri stalnih težnjah kmeta po večjih dohodkih iz prodanega lesa se ustvarja začaran krog. V zadnjem desetletju so cene lesu na nemškem tržišču padle celo do 20 %, medtem ko so v istem obdobju narasli osebni dohodki za več kot dvakrat. To samo dokazuje, da s pomenom gozda kot izključnega proizvajalca lesa pada in narašča pomen drugih funkcij, zlasti za rekreacijo in turizem. Zaradi tega tudi povsod po svetu iščejo druge načine financiranja gozdarstva iz družbenih virov, o čemer bi tudi pri nas morali začeti misliti. Naj vam kot primer prikažem bilans poslovnega leta 1968 pri Soškem gozdnem gospodarstvu Tolmin za proizvodnjo v kmečkih gozdovih. To namreč najbolj

natančno poznam. Medtem ko so pred 1968. letom še nekako shajali, je v tem letu bilanca pokazala 40 milijonov poslovne izgube, če pa upoštevamo še prelivanje sredstev biološke amortizacije iz SLP gozdov v kmečke gozdove, je ta izguba znašala 64 milijonov in 183 tisoč starih dinarjev. Ob natančni analizi in pravični delitvi stroškov bi se taka bilanca pokazala v isti luči v marsikaterem drugem gozdnem gospodarstvu.

V zvezi z istim problemom postavljam vprašanje, ali je naša slovenska družba še naprej zainteresirana, da iz naših gozdov pridobi in porabi 3 milijone in še več m³ lesa. Če je, potem je menda tudi dolžna poskrbeti, da se te dobrine v dokaj izenačenih pogojih pridelujejo v celi republiki.

Pogletje, kaj je zapisano v 3. členu zadnje izdaje našega zakona o gozdovih. Citiram: »Gozdno gospodarsko območje se odlikuje po naravnih, gospodarskih in drugih razmerah, ki kažejo, da je območje enota in celota, tako da so organizaciji, ki z njim gospodariti, zagotovljene možnosti, da si ustvari na takem območju tudi investicijska sredstva.«

Tovariši poslanci, ravno ta ekonomsko zelo meglena formulacija je omogočila, da smo vse do današnjega dne ohranili 22-letni status quo. Zacementirali smo zastarelo razdelitev naših gozdov še iz časov, ko niti vedeli nismo, kaj je to gospodarnost ali poslovnost. V tej formulaciji ni niti sledu o osnovnem ekonomskem pogoju in ta je — izenačena osnova gospodarjenja, ki bi vse gozdno-gospodarske organizacije postavila v izenačen startni pogoj.

V gradivu je opaziti, da so močne težnje po ustvarjanju republiških sredstev, ki naj jih samo gozdarstvo ustvari za svoje lastne potrebe. Sem zagovornik te poti, vendar kot začasne ali, bolje rečeno, prehodne poti v reševanju tega dokaj zapletenega problema. Taka sredstva bi morala imeti osnovni namen ravno v tem, da ekonomsko vrednotijo naše gozdove enakomerno v vsej Sloveniji. Daljnosežne rešitve za boljšo bodočnost našega gozdarstva pa vidim le v integracijskih procesih različnih oblik, ki se jim odpirajo že danes sorazmerno velike možnosti.

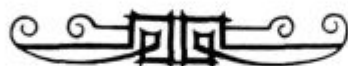
Pogoji dela in gospodarjenja v naših gozdovih terjajo danes od te dejavnosti najbolj racionalno intenzivno delovanje v proizvodnji lesa. Tega pa vidim:

1. V skrajnje racionalni in moderni organizaciji, ki naj jo omogočijo integracijski procesi in sodobna mehanografska opremljenost.
2. V modernizaciji tehnologije dela, zlasti v izkoriščanju gozdov.
3. V skrajnjem intenziviranju gozdno gojitvenih del s ciljem: čim večja proizvodnja čim bolj kakovostnega lesa v gozdu.
4. V čim večji odprtosti našega gozda, t. j. obogateneja z racionalno in čim bolj zgoščeno komunikativno mrežo, ki naj racionalizira delo in tako poceni stroške na minimalno mogočo mero.

Samo v teh ekonomskih činiteljih vidim ugodnejše rešitve in zato vas prosim, tovariši poslanci, da jih vsestransko podprete.

Janez Pirnat

R A Z S T A V A K I P O V I N P L A S T I K
O D 3. D O 13. J U L I J A 1969 V I D R I J I

BIOGRAFSKI PODATKI:

Janez Pirnat se je rodil v Ljubljani 25. septembra 1932. Od 1953 do 1959 je študiral na Akademiji za likovno umetnost v Ljubljani pri prof. F. Smerduju in prof. K. Putrihu. Študijska potovanja: Italija, Francija, Švica, Združene države Amerike in Sovjetska zveza.

Samostojno je razstavljal v Ljubljani 1959 in v Celju 1965. Sodeloval je na skupinskih razstavah v domovini (Ljubljana, Zagreb, Beograd, Skopje, Titograd, Sarajevo, Subotica, Split) in na tujem (Verona, Vicenza).

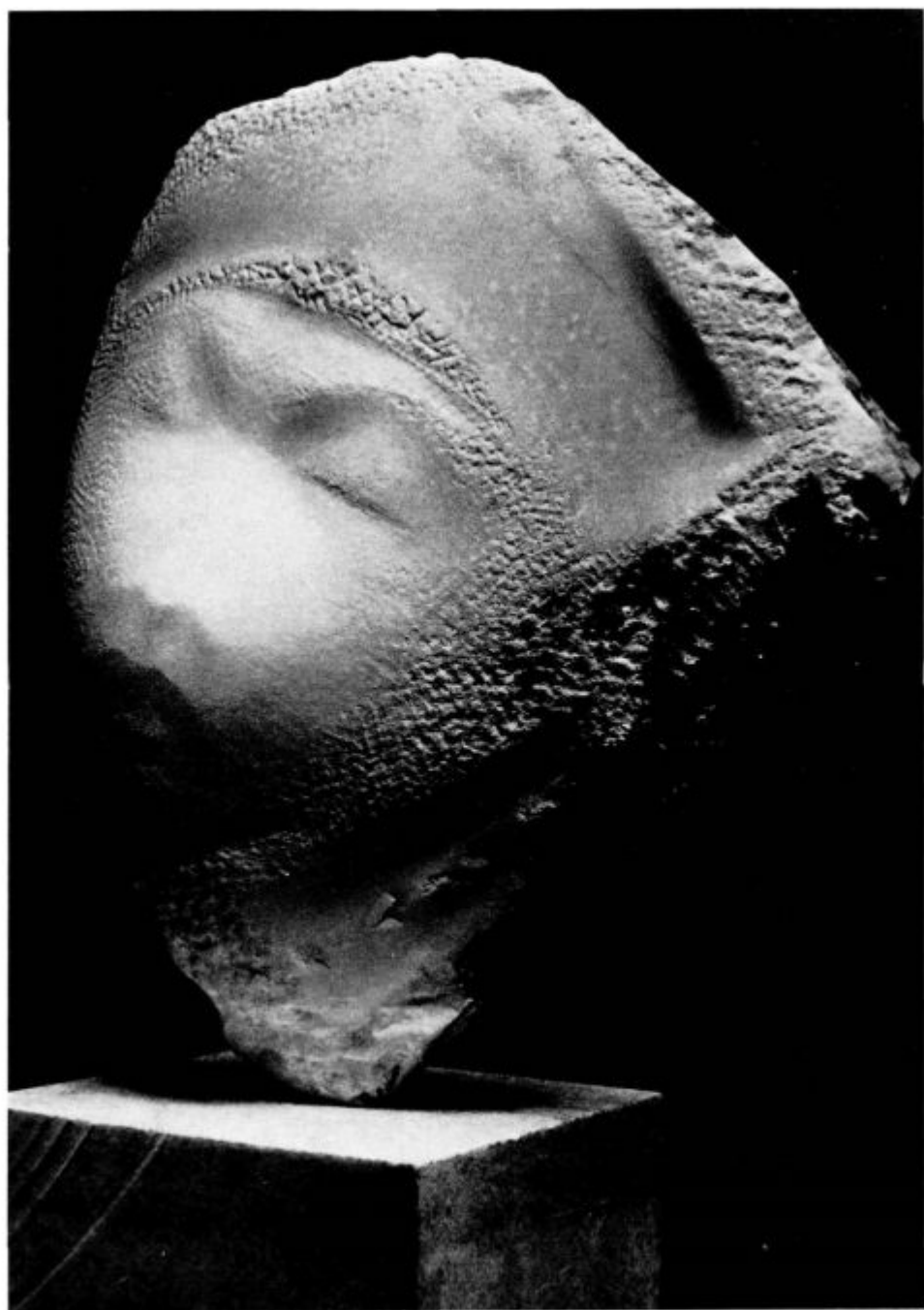
Udeležil se je mednarodnega kiparskega simpozija v Portorožu 1965 in kiparskega simpozija v Prilepu 1968.

Važnejša javna dela: Nova Gorica 1963, Portorož 1965, Prevoje pri Domžalah 1966, Umag 1967, Idrija 1968.

Svoja dela ima v raznih zasebnih zbirkah doma, v Italiji, v Švici, v Franciji, na Švedskem in v Združenih državah Amerike.

Živi in dela v Ljubljani — Rimska c. 9.

Reprodukcije:

1. Mila 1968 — marmor
2. Maska 1968 — marmor
3. Glava I. 1967 — kamen

LETOVIŠČE IN TURIZEM V ČRNEM VRHU NAD IDRIJO

FILIP KOSMAČ

Koj po prvi svetovni vojski so začeli prihajati o počitnicah nekateri meščani iz Gorice in Trsta v Črni vrh letovat na sveži gorski zrak. Vedno več tujcev je bilo in zato tudi vedno več prometa na vasi, zlasti po gostilnah. Gostilničarji so se hitro znašli ter uredili gostišča, prenočišča in sobe, poskrbeli za dobro postrežbo z jedili in pijačo, senčne vrtove, verande in druge ugodnosti za goste. Na vasi je bilo pet gostiln: pri Aleksandru, pri Metki, pri Hladniku, pri Plešnarju in pri Klepcu. Kmalu sta prvi dve, pri Aleksandru in pri Metki, postali prava hotela z raznim udobjem za tuje goste. Aleksander Premrov, ki je bil v Črnem vrhu 15 let, to je od 1923 do 1938, je uredil po vsej hiši celó centralno kurjavo. Od njega je hišo z gostilno kupil Ciril Pagon iz Godoviča. Pri Hladniku je bila tudi kavarna, pekarija, garaža za avte in hlev za konje. Drugi so imeli še: prodajo bencina, avtotaksije, brivnico, javno kopalnico, dve mesnici in dve veliki trgovini, in sicer trgovino Kmetijskega društva ter pri Vidmarju in še eno manjšo pri Franciju Pircu.

V okolici Črnega vrha je bilo še enajst gostiln, ki so jih tudi obiskovali letoviščarji: pri Trčku v Trebčah, pri Bizarju, pri Figarju in pri Abrahtu v Zadlogu, pri Šemrlu v Mali gori, pri Tončku in pri Andrejčku v Koševniku, pri Zajcu v Predgrizah, pri Srnačku v Lomeh, pri Kampelcu v Gori in na Javorniku pri Medvedu. Letoviščarstvo je pospeševala tudi takratna italijanska občinska oblast. Napravili so javni telefon in uredili avtobusni promet na relaciji Gorica–Črni vrh–Idrija. V letih 1927 do 1935 so vozili ti avtobusi celo trikrat na dan. Oblast je skrbela za red in čistočo po vasi, hiše so morale biti vse pobeljene, gnojišča in stranišča pokrita; z betonom so prekrili tudi vaški potok. Sredi vasi na glavnem trgu pa so odstranili »Hladnikovo vago« in podrli staro bajto. Tako so dobili velik prostor, javni trg. Tam, kjer je sedaj park, je bilo zemljišče za meter nižje, zasajeno s sadnim drevjem in urejeno v senčnat park s klopmi. Sem so tujci radi zahajali. Zasadili so lep drevored ob cesti od župnišča mimo pokopališča do Hladnikove kapele. Napravili so električno razsvetljavo na vaških ulicah in na cesti do Trebč.

Od časa do časa so ob lepih poletnih večerih predvajali filme kar zunaj na prostem. Manjkalo tudi ni manjših cirkusov in glumačev. Nekaj let je bilo med poletjem toliko letoviščarjev, da so bile vse sobe in postelje zasedene tudi po privatnih hišah in so domačini spali na senu. Čez dan,

posebno pa zvečer, je bilo na vasi toliko ljudi kakor v majhnem Trstu. Poleg letoviščarjev je bilo v Črnem vrhu stalno naseljenih 1000 do 2000 vojakov. Ob šolskih počitnicah pa je letovalo v otroški koloniji še 100 do 200 šolarjev iz Gorice, Trsta in okolice. Na cesti in v javnih prostorih si slišal le italijansko govorico, slovenščina je v tem navalu tujcev skoraj utionila.

Poleg tega se je pozimi v Črnem vrhu razvijal tudi zimski šport. Prihajali so zlasti Tržačani. Večkrat so bile tudi športne prireditve s tekmovanji. Velika prireditev je bila 24. 1. 1932, največja pa 30. 1. 1938. Ta dan so prišli v Črni vrh športniki iz cele Julijske Benečije. Še celo prefekti – najvišji predstavniki oblasti – so prišli na to prireditev. Ljudi je bilo navzočih več tisoč. V Črni vrh je pripeljalo okoli 80 avtobusov in kamionov in nič koliko osebnih avtomobilov, poleg tega so iz bližnje okolice prišli ljudje še peš.

Proga za to tekmovanje je bila speljana od Žigonove senožeti nad staro potjo v Gornje Lome, tekla je čez Gornje Lome mimo kmeta Škvarča na Javorniku, čez Kanji dol in Šajsko ravan nazaj na izhodišče. Dolga je bila 18 km z višinsko razliko 400 m. Ob startu na Žigonovi senožeti je bila velika tribuna za vodje te športne prireditve. Po zvočnikih poleg tribune, na startu, po vasi in vsej okolici so obveščali ljudi o poteku tekem in dajali razna navodila.

Italijanske radijske postaje Trst, Rim in druge so poročale o tekmah v Črnem vrhu. Za to športno prireditev so dali napraviti tudi posebne kovinske značke in te so dobili vsi tekmovalci ne glede na uspeh.

Organizatorji so poskrbeli tudi za hrano tolikih ljudi. Vaške gostilne niso zmogle vsega, zato so bile gostilne po vseh hišah, ki so bile le količkaj primerne. Imeli so toplu in mrzla jedila ter pijače. Gostilničarka Metka je celo na Žigonovi senožeti blizu tribune napravila leseno stojnico, kjer so prodajali čaj, kavo in prigrizke.

Za morebitne poškodbe je bila na razpolago ambulanta z zdravnikom, bolniškim osebjem in rešilnim avtom. Imeli so opraviti z zlomljeno nogo enega izmed tekmovalcev, dva pa sta si nogi nalomila. Bilo je še nekaj drugih manjših poškodb. Organizirali so tudi domače obrtnike, da so popravljali poškodovane smuči in sani, šivali raztrgano obleko in obutev. Bili so tudi reditelji za parkirane avtomobile in postreščki za vsakršno pomoč in pojasnila.

Tiste dni pred prireditvijo je bilo zelo mrzlo in pihala je takšna burja, da je prenašalo suhi sneg in zasipalo cesto tam vrh Gore okrog Kampelca in Cenca. Zato so cestarji neprestano plužili z dvema motornima plugoma. Poleg tega je več delavcev z lopatami čistilo cesto. V noči od sobote na nedeljo so bili na delu z lopatami in plugi vso noč, da so držali cesto odprto.

Vsa organizacija je bila na višku in vse je teklo v najlepšem redu. To je bila zadnja slavnost ob športnih prireditvah v Črnem vrhu.

Ko se je pričela druga svetovna vojna, letoviščarji niso več prihajali. Po vojski turizem tukaj kar ni mogel spet oživeti, deloma ker vas ni bila več tako snazna in prikupna kakor prej, v glavnem pa zato, ker sta bila Trst in Gorica ločena od Črnega vrha z državno mejo. Leta 1945 so zaprli gostilne pri Hladniku, pri Klepcu in pri Plešnarju. Na novo pa so odprli gostilno pri Korenču. V okolici so prenehale delati gostilne pri Bizarju,

Figarju in Abrahtu v Zadlogu, pri Šemrlu v Mali gori, pri Zajcu v Predgrizah, pri Srnačku v Lomeh, pri Medvedu na Javorniku, pri Tončku v Koševniku, pri Trčku v Trebčah, na novo pa so odprli gostilno pri Balantinu 28. 1. 1962.

Oživiljeni turizem v Črnem vrhu nad Idrijo

Turistično društvo v Črnem vrhu so ustanovili 19. 5. 1963, da bi znova poživili turizem in privabili tujce. Da bi to dosegli, so sklenili, da bodo poskrbeli za olepšanje vasi, za boljše urejeno gostinstvo, za prenočišča in druge ugodnosti, ki bi jih bilo treba nuditi turistom bodisi čez poletje ali pa pozimi.

Leta 1964 so po prizadevanjih turističnega društva ometali in uredili 17 hiš, ki so bile med drugo svetovno vojno, 1. 9. 1944, močno poškodovane ali požgane. V ta namen je občina v Idriji dala vaščanom 23 milijonov din dolgoročnega posojila z 2 % obrestmi.

Vlečnica v Črnem vrhu je začela delovati 30. 1. 1966. Dolga je 400 m, ima 70 m višinske razlike, prepelje pa 500 smučarjev na uro. Stroškov je bilo za 17 milijonov. V zimskem času ob lepem vremenu in snegu privabi vlečnica mnogo tujcev v Črni vrh. Zlasti veliko jih je bilo v nedeljo, 15. 1. 1967, in sicer 2500 smučarjev-turistov. Od teh jih je bilo 90 % iz Trsta s 500 avti in nekaj avtobusi. Samo pri vlečnici so ta dan izkupili 224.000 din. Vsaka vožnja je veljala 80 din. za osebo.

Op. uredništva: Avtor članka je domačin iz Zadloga pri Črnem vrhu in že petdeset let piše kroniko domačega kraja. Iz nje smo izbrali drobce, ki je danes ob načrtovanju turističnega razvoja na črnovrškem področju še kako aktualen.

»Pajštvas«, Kladje

VZPON KULTURNO-PROSVETNEGA DELA NA IDRIJSKEM IN CERKLJANSKEM

JANEZ JERAM

»Kultura in prosveta sta last širokih ljudskih množic!« To geslo smo več let po osvoboditvi zelo pogosto ponavljali. A kakor so počasi izginjala podobna gesla, tako je izginjala tudi dejavnost sama. Kulturno-prosvetna društva, ki so bila ustanovljena po osvoboditvi skoraj v vseh vaseh, so omrtvela. Njihova živahna dejavnost iz prvih let po vojni je ponekod povsem zamrla; le tu in tam so se še našli vztrajneži — idealisti, ki so uprizorili kakšno igro. To pa je bilo tudi vse. Vzrokov za to je bilo več. Mladina se je s podeželja selila v centre in na vasi je nastala praznina. Idealisti, ki so še vztrajali, so največkrat namesto dobre besede doživeli ostro kritiko. Prireditve res niso bile vselej in povsod kvalitetne, saj ni bilo lahko dobiti igralcev, posebno ne nosilcev zahtevnih vlog.

Taka »sušna« doba je trajala skoraj dvajset let. Že je kazalo, da »široke ljudske množice« ne potrebujejo več tovrstne kulturne dejavnosti. Komaj dve leti je poteklo od takrat, ko smo še pisali in govorili o nedejavnosti kulturno-prosvetnih društev na podeželju in o kulturnem mrtvilu sploh. Danes pa že lahko delamo na tem področju drugačen obračun. Kaj je povzročilo tako naglo spremembo po toliko letih kulturno-prosvetne »tišine«? Mnogo je k temu pripomoglo to, predvsem na Cerkljanskem, kjer je ta dejavnost najbolj živahna, da je mladina dobila zaposlitev doma.

Res je, da vsaka lastovica še ne prinese pomladi. Vendar tu ne moremo več govoriti o eni sami lastovici. Kulturno-prosvetno življenje je na Cerkljanskem že zajelo takšen obseg, da je nadaljnji razvoj zagotovljen. Jedro kulturno-prosvetne dejavnosti po vaseh so dramske uprizoritve — igre. Ta zvrst je tudi najbolj privlačna za občinstvo. Vse te prireditve imajo presenetljivo veliko število obiskovalcev.

Društvo, ki skoraj ni prekinilo svoje dejavnosti, je KPD »Milojka Štrukelj« iz vasi pod Poreznom (Gorje—Poče—Trebenče). Prav to društvo smo v mesecu februarju 1968 postavili za zgled drugim, ko smo v Cerknem, na pobudo ZKPO v Idriji, izvolili koordinacijski odbor, ki naj bi skrbel za povezavo med ZKPO v Idriji in kulturno-prosvetnimi enotami na Cerkljanskem; obenem pa bi skrbel tudi za poživitev dela na tem področju. Odbor se je svoje naloge zavedal in je začel resno delati. Že meseca junija istega leta je predsednik izčrpno poročal o stanju na tem področju.

Od 11 KPD, ki so tod obstajala po osvoboditvi, so aktivna le še tri: Gorje-Poče-Trebenče, Ravne in Orehek. Inventar nekdanjih društev je ponekod skrbno shranjen, drugod pa brez varstva; nikjer pa ne služi svojemu namenu. Takrat smo zapisali: Upajmo, da se bo na Cerkljanskem zopet razmahnila kulturno-prosvetna dejavnost, saj so se že letos pokazali prvi rezultati. Nismo se zmotili.

Preden pa nadaljujem, bom naštel aktivna društva in prireditve le-teh: Kulturno-prosvetno društvo »Milojka Strukelj« Gorje-Poče-Trebenče je leta 1967 uprizorilo igro »Pot do zločina«, lani igro »Mariša« letos pa »Rožmarin«.

KPD »Zora« v Ravnah je lani uprizorilo igro »Dekle iz Trente«, letos pa delo »Krapci«.

Ponovno je oživel KPD »Janko Premrl-Vojko« v Planini; uprizorilo je igro »Bele vrtnice«. Prav tako je oživel KPD »France Bevk« v Otaležu ter uprizorilo igro »Naša kri«. To je tudi edino društvo na Cerkljanskem, ki ima na razpolago dvorano v zadružnem domu, a ta je bila doslej zelo zanemarjena. Člani društva so jo uredili ob pomoči trgovskega podjetja Univerzal in gradbenega podjetja Zidgrad.

Izven cerkljanskega področja pa deluje še igralska skupina na Vojskem, ki pa ni vključena v nobeno društvo. Lani je uprizorila igro »Razvaline življenja«, letos pa »Verigo«.

Aktivno je tudi KPD »Jurko« Gore-Dole, ki je lani uprizorilo igro »Veja v vetru«, letos pa delo »In bilo je nekoč«.

Vse te igralske družine so nastopile več ali manj tudi drugod; igralska skupina iz Otaleža je gostovala celo na idrijskem odru.

Še je nekaj društev, ki bi lahko sledila prej naštetim. Upajmo, da se bodo še našli entuziasti, ki jih bodo oživeli in jim ustvarili pogoje za delovanje.

Prej navedena društva gojijo tudi petje, vendar po posameznih vaseh ni pričakovati, da bi nastali močnejši pevski zbori. Knjižnice, ki jih imajo posamezna društva, pa danes nimajo pogojev za življenje, kajti knjige so drage in jih taka društva ne bodo mogla nabavljati v takšni meri, da bi zadovoljila bralce. Društva po vaseh naj bi imela naročene časopise in revije; obogatili pa naj bi knjižnico v Cerknem. Toda o njej kasneje. Vsa ta društva pa tarejo finančne težave in problem s prostori. Vadijo po kmečkih hišah, nastopajo pa po senikih in kozolcih. Odri in kulise stanejo mnogo več, kot zmore finančni uspeh take prireditve, da o delu in požrtvovalnosti okrog izdelave le-teh niti ne govorimo.

Dejavnost teh društev podpira finančno in moralno ZKPO v Idriji. Za kvalitetno delo in nadaljnji razvoj delovanja na podeželju pa bi potrebovali mnogo več.

Društva bi potrebovala režiserja. Nekaterim pomaga požrtvovalni režiser tov. Adolf Anderle iz Tržiča, ki prihaja na vaje in prireditve. A zaradi oddaljenosti in stroškov je njegovo delo zelo otežkočeno. Če bi tov. Anderle računal vse stroške in čas, ki ga porabi za pripravo take odrske uprizoritve, bi takšnih izdatkov društva ne zmogla.

Ponekod režirajo tudi domači učitelji, za katere pa bi morali organizirati vsaj kratke tečaje.

Mogoče je prav aktivnost podeželskih odrov spodbudila idrijske kulturnike, da so se po več letih kulturnega molka na domačem odru odločili za zahtevno odrsko delo, za Cankarjevo »Pohujšanje v dolini Sentflorjanski«.

Mnogo so žrtvovali za študij tako zahtevnega dela, a uspeha, kakršnega so doživeli, gotovo niso pričakovali. Dvakrat polna dvorana v Idriji in aplavzi so dokaz, da si tudi v Idriji želijo takih prireditve, čeprav je pred leti prevladovalo mnenje, da so se amaterski odri preživeli celo na podeželju, kaj šele v centrih. Ta mnenja smo lahko ovrgli v pretekli sezoni.

Naj ponovim zapis v Delavski enotnosti ob dvanajstem srečanju amaterskih dramskih skupin Slovenije v Brežicah, kamor je bila povabljen tudi amaterska skupina iz Idrije:

Za v sam uvod kaže zapisati, da je gledališki amaterizem na Slovenskem tako zelo radoživ in se tako množično potrjuje v našem kulturnem prostoru, da res ni nevarnosti, da bi ga izničilo karkoli. Ni ga v preteklosti izničilo kar precej razširjeno kvazi teoretično razmišljanje nekaterih o preživelosti odrskega ljubiteljstva glede razširjenosti predstav poklicnih gledališč, televizije, radia, filma. In prav gotovo mu ne more škoditi tudi odkrito kritično preverjanje kvalitete njegovih najboljših dosežkov v slovenskem merilu na vsakoletnih tradicionalnih srečanjih dramskih skupin, kakršno je bilo letos od 2. do 8. junija v Brežicah.

Potem pa še ocena idrijskih amaterjev: Ob 200-letnici idrijskega gledališča kot prve gledališke stavbe na Slovenskem so idrijski amaterji po osmih letih molka ustanovili Dramatično društvo in uprizorili Cankarjevo »Pohujšanje v dolini Šentflorjanski«. »Pohujšanje« v Brežicah nas je lepo presenetilo, bilo je lepo gledališko doživetje. Predstava je odkrila vrsto prizadevnih in nadarjenih igralcev (prizori s Petrom in Jacinto so bili med najbolj prepričljivimi), videli smo velik smisel za ansambelsko igro, predvsem pa smo slišali zelo lepo izreko, kar je za tako jezikovno področje, kot je idrijsko, res pohvalno.

Dramatično društvo, kot se sedaj imenuje ta igralska skupina, je tako odlično počastilo dvestoletnico idrijskega gledališča.

Upajmo, da bodo idrijski amaterji tudi v bodoče še doživljali takšne uspehe.

Posebej moramo omeniti pevsko društvo »Peter Jereb« v Cerknem, ki je bilo ustanovljeno pred dvema letoma. Sedaj šteje 33 pevcev. Interesentov je še več, vendar jih sprejemajo postopoma, ker je cilj društva, izboljšati kvaliteto zbora. Ta zbor je vreden posebne pozornosti, ker ima dobre pogoje za razvoj in je tudi edini tovrstni zbor v idrijski občini. Letos je imel prvi in zelo uspešen samostojen koncert v Cerknem.

Poglejmo še, kakšne prostore imajo na podeželju za kulturno-prosvetno dejavnost. Medtem ko aktivna društva skoraj nimajo kje delati, drugod samevajo prazne dvorane ali pa le-te služijo drugim namenom. V Cerknem je v dvorani kino, vendar pa je le-ta na razpolago tudi za druge prireditve. Za naraščajoče Cerkno pa postaja že premajhna. Upajmo, da bo tovarna ETA uresničila načrt in zgradila večjo dvorano. Težave ima tudi pevsko društvo »Peter Jereb«. Vadi lahko le v zadržnem domu, a samo v lepem vremenu; pričakujemo, da bodo Cerkljani le našli prostor, kjer bi se pevski zbor lahko shajal. V Črnem vrhu so se do sedaj prepirali za lastništvo oziroma za upravljanje dvorane, medtem pa je ta kar precej razpadla. Vprašanje je, če bo sedaj mogoče dobiti gospodarja, ki bo dvorano uredil in vzdrževal, da bo služila svojemu namenu.

Problem zase je dvorana v Spodnji Idriji; ta služi le za kino predstave. Do sedaj ni bilo mogoče doseči, da bi v njej smele gostovati vsaj tuje igralske skupine. Oder so pred leti onesposobili, kulise in drugo opremo

uničili. Številne knjige nekdanj dobro obiskovane knjižnice so spravili v neprimeren prostor ter jih pustili razpadati. Knjižnica v Spodnji Idriji res ni nujno potrebna, za knjige pa bi vseeno lahko skrbeli ali jih odstopili drugim. Odnos do kulturno-prosvetnega dela je v Spodnji Idriji več kot sramoten. Tu bo verjetno težko najti skupno besedo, čeprav obstajajo pogoji za kulturno-prosvetno delovanje.

V nedeljo, dne 22. julija t. l., je bilo v Cerknem posvetovanje zastopnikov prosvetnih društev na Cerkljanskem, ki ga je sklical koordinacijski odbor ZKPO. Sklenili so, da bodo prihodnjo sezono organizirali revijo igralskih skupin iz idrijske občine. Zavzeli so se za večje sodelovanje med društvi. Zelja vseh pa je, da bi izboljšali kvaliteto prireditev tudi s pomočjo poklicnih režiserjev, ter da bi vsaj odre opremili. Opremo odmrlih društev je treba zbrati in jo dati tja, kjer jo potrebujejo. Gostovanja v oddaljenih krajih naj se omejijo, ker so prevozni stroški višji kot finančni uspeh prireditev.

Na posvetovanju je bil izvoljen tričlanski odbor, ki bo pričel s pripravi za ureditev knjižnice v Cerknem.

Mislim, da nujnosti obstoja le-te ni potrebno posebej utemeljevati. Kot sem že omenil, se Cerkno širi, poleg tega pa prihaja vanj na delo mnogo ljudi s podeželja. Tudi po kmetijah je, vsaj v zimskem času, precej bralcev, saj so knjige potujoče knjižnice zelo zaželeno prav na Cerkljanskem, a ta knjižnica ne more zadovoljiti vseh potreb.

Cerkljani si knjižnico želijo in mislim, da jim te želje ne bo težko izpolniti. Krajevna skupnost v Cerknem bi lahko uredila prostore, nekaj pa bi se našlo v skladih občinske skupščine v Idriji. Pa tudi tovarna ETA v Cerknem verjetno ne bi stala ob strani.

Le malo dobre volje bi bilo treba, pa bi Cerkljani praznovali stoletnico Citalnice z otvoritvijo nove knjižnice.

Mislim, da sem vsaj v grobem prikazal razveseljiv napredek kulturnega delovanja v idrijski občini, čeprav mu še vedno posvečamo premalo pozornosti. In kaj naj za zaključek še omenim?

Ne bodimo kritikastri in ne iščimo napak, ki so pri predstavah podeželskih amaterskih odrov nujno zlo.

Pomen prireditve glejmo tudi z vidika, da se mladina pri tem delu angažira, zabava in izobražuje.

VARSTVO NARAVE IN SPOMENIŠKO VARSTVO V IDRIJSKI OBCINI

V predzadnji številki Idrijskih razgledov smo se seznanili s spomeniškovarstvenim režimom v mestu Idrija. Zavod za spomeniško varstvo v Novi Gorici je v svojem programu spomeniške zaščite pripravil elaborat za celotno območje občine Idrija. Tako imamo končno celoten program zaščite kulturnih spomenikov in naravnih znamenitosti.

Za vsa spomeniška območja in ožji urbanistični ambient velja zaščita treh stopenj režima, za arheološka zemljišča pa režima III. in IV. stopnje. Ta so območja Vojskega, Godoviča in Črnega vrha. Za vse posamezne kulturne in tehnične spomenike ter spomenike iz NOB so ravno tako režimi treh stopenj.

Spomeniki I. kategorije so:

Bolnica Franja v soteski Pasica, ki je v oskrbi idrijskega mestnega muzeja.

Župna cerkev sv. Ane v Cerknem z baročno arhitekturo in začetkom gradnje leta 1714; ima dvopolna prezbiterja ter obsežno ladjo s plitvimi kapelami in emporami. V cerkvi je dragocen inventar (Bergantovi slike ter Straussov veliki oltar in prižnica).

Poznogotska kašča nad gostilno pri Lovcu v Cerknem št. 106.

Rojstna hiša Petra Jereba v Cerknem št. 86.

Kmečka hiša v Dolenjih Novakih št. 10, nadstropna, zatrep z okni, hiša s slamo in baročnim portalom. Zaščiten je tudi bogat kmečki dvorec št. 11 z ohranjeno fasadno slikarijo in bogatimi kamnoseškimi detajli.

V Dolenjih Novakih je zaščiten klasicistična stanovanjska hiša št. 57 z dvema ambicioznima portaloma in kaminskim kuriščem.

Hiša št. 20 v Ledinah je monumentalna kmečka hiša z dvokapno streho, lesenim zatrepom, kamnitim stopniščem. Poleg fasadne slikarije je dvoje zanimivih portalov. Ledine so zavarovane s I. stopnjo režima kot stara naselbinska struktura z enotnim stavbnim tipom. Prav tako so zavarovane Ledinske Krnice z značilno baročno strukturo naselja. Kmečka hiša št. 18 (zaselek Srnjak) z dobro ohranjenimi detajli.

Cerkev Device Marije v Policah je zaščiten predvsem zaradi svoje arhitekture in ohranjenih fresk, delo Jerneja iz Loke.

Domačija (Andrjon) Reka št. 22 z arhitekturno slikarijo in tradicionalnim florisom, poslikano kaščo, dvojnimi kozolcem in velikim gospodarskim poslopjem.

V Spodnji Kanomlji je zaščiten s I. kategorijo domačija št. 29 s poslikano kaščo in gospodarskim poslopjem s kmečkima plastikama.

Župna cerkev v Spodnji Idriji je situirana na kopastem gričku. Cerkev je stala že leta 1156 kot kapela. Najprej je bila odvisna od Sentviške gore, od 14. stoletja dalje pa od Cerknega. Obsežen prezbiterij je v florisu trostrano zaključen. Oboki so poslikani z odlično slikarijo iz leta 1762, delo Jožefa Mraka. V Spodnji Idriji je zaščiten še Kendova domačija.

Samotna kmetija v Šebreljah št. 1, sicer močno predelano poslopje z odlično zidano kaščo in preužitkarsko hišico s črno kuhinjo.

Na Vojskem sta zaščiteni partizansko pokopališče in partizanska tiskarna Slovenija.

Našteti so vsi spomeniki I. kategorije, spomenike II. in III. pa najdemo v odloku o spomeniškem varstvu; najvažnejši členi odloka so objavljeni v nadaljevanju članka.

10. člen

Spomeniškovarstveni režim I. stopnje za spomeniška območja in ožje urbanistične ambiente določa:

- varovanje tlorisne mreže zazidalne črte, značilnih uličnih ali domačijskih pogledov, ožjega vizualnega prostora, historične oblike stavb in arhitekturnih detajlov na njih kot tudi značilno parcelacijo,

- prepoved vseh novogradenj, nadzidav, adaptacij, razen takih, ki imajo namen rekonstruirati ali sanirati spomeniško območje ali ožji urbanistični ambient,

- izdelavo sanacijskega načrta ali spomeniškovarstvenega programa z ustreznimi namembnostjo kot tudi načrt asanacije, ki obravnava prizadeto območje kot celoto.

- Ta režim velja za:

- Idrijo (grajski kompleks s stičiščem Kosovelove in Prelovčeve ulice, Kosovelovo ulico, Prelovčevo ulico, Trg svobode in Trg maršala Tita)

- za ambient okrog župne cerkve v Cerknem

- za zaselek Šturmovec (Kanomlja)

- za naselje in cerkev na Polici

- ambient okrog cerkve v Spodnji Idriji

- za ambient okrog Kendove domačije v Spodnji Idriji

- za zaselek Mohorič (samotna kmetija) v Srednji Kanomlji 29

- za naselje Ledine

- za naselje Ledinske Krnice.

Spomeniškovarstveni režim I. stopnje za posamične kulturne, spomenike iz NOB in tehniške spomenike ter objekte, ki se vežejo s posameznimi zgodovinskimi osebami ali dogodki, določa:

- varovanje historične oblike stavb, kritine, tlorisne zasnove in arhitekturnih detajlov

- prepoved nadzidav in prezidav, razen takih, ki imajo namen rekonstruirati, sanirati ali ustrezno funkcionalno adaptirati spomenik

- izdelavo podrobnega sanacijskega in prezentacijskega načrta, ki ga med delom spremlja in potrdi pristojni zavod za spomeniško varstvo.

- Ta režim velja za:

- Dolenji Novaki št. 11 in 10 in Bolnica Franja

- Dolenji Novaki — župna cerkev

- Gorenji Novaki 57

- Reka ob Idrijci 22

- Idrija: Rožna ulica 9

- Kosovelova ul. 3, 8 in 23

Idrijski grad Gewerkeneg

Kamšt

Kalvarija

Sv. Trojica

Rudniško skladišče, Rudarsko gledališče

Šelštev

Vojsko: Partizansko pokopališče

Tiskarna Slovenija

Cerkno: ž. c. sv. Ane

gotska kašča št. 106

hiša št. 86

Spodnja Idrija: ž. c. Dev. Mar. Vnebovzeta

Kendova domačija

Ledine 20

Ledinske Krnice 18

Police — ž. c. Dev. Marije

Srednja Kanomlja 29 — kašča

Klavže nad Idrijo

Belčine Klavže

Putrh Klavže

11. člen

Spomeniškovarstveni režim II. stopnje za spomeniška območja in ožje urbanistične ambiente določa:

- varovanje tlorisne mreže, zazidalne črte, historičnih oblik stavb in detajlov na njih in ožjega vizualnega prostora

- novogradnje so možne le po predhodni kompleksni študiji za celotno območje z namenom, da se doseže strnjena zazidava kot tudi korektura neprimernih stavbnih posegov

- sanacijski in ureditveni program z ustreznimi namembnostjo

- obvezno konzultacijo s pristojnim zavodom za spomeniško varstvo

- Ta režim velja za:

- Otalež

- Dolenji Novaki

- Gorenji Novaki

- Gornja Kanomlja (vizualni prostor)

- Črni vrh (vizualni prostor)

- Cerkno-Brdce

Spomeniškovarstveni režim II. stopnje za posamične kulturne, spomenike iz NOB in tehniške spomenike ter objekte, ki se vežejo s posameznimi zgodovinskimi osebami ali dogodki, določa:

- varovanje historične oblike stavbe in detajlov na njih

- prepoved adaptacij

- adaptacije le v izjemnih primerih ob obveznem soglasju pristojnega zavoda za spomeniško varstvo in izdelavi načrtov.

Ta režim velja za:
 Ledine — ž. c. sv. Jakoba
 hiša št. 9
 Idrija: p. c. sv. Antona
 kapela Jan, Nepomuka
 Ul. Staneta Rozmana 31
 Trg maršala Tita 6
 Kosovelova ulica 17, 23, 25, 27
 Gore nad Idrijo: ž. c. sv. Marije Magdalene
 Godovič: ž. c. sv. Urbana
 Orehek — vikariat sv. Ubald
 Reka — p. c. Dev. Marije
 Straža — p. c. Sv. Pavla
 Labinje — p. c. sv. Trojice
 Zakriž — p. c. sv. Andreja
 hiše št. 5, 8, 10, 11, 14
 Police — hiši št. 2 in 3
 Cerkno — pokopališka cerkev sv. Jerneja, baročno župnišče
 Razpotje — št. 1
 Spodnja Idrija — znamenja in hiše št. 40, 42, 90, 101 itd.
 Ledinske Krnice — hiša št. 10

12. člen

Spomeniškovarstveni režim III. stopnje za spomeniška območja in ožje urbanistične ambiente določa:

— varovanje sistema stare tlorisne mreže, gabarita in historične oblike stavb

— novogradnje in adaptacije so možne le po predhodnem soglasju pristojnega zavoda za spomeniško varstvo, ki izdelata ustrezno študijo.

Ta režim velja za:

1. — kapelice in znamenja na ozemlju OS Idrija

2. — za naselja in zaselke:

Bukovo
 Gore
 Govejek
 Gorjani
 Jesenica
 Jagršče
 Jazne
 Labinje
 Orehek
 Poljane
 Planina
 Plužna — Lazec
 Podpleče
 Ravne
 Sela
 Spodnja Idrija
 Srednja Kanomlja
 Šebrelje
 Trebenče
 Vrsnik
 Vojsko
 Zakriž

Spomeniškovarstveni režim III. stopnje za posamične kulturne in tehniške spomenike ter objekte, ki se vežejo s posameznimi zgodovinskimi osebam ali dogodki, določa:

— varovanje historične oblike stavb

— novogradnje in adaptacije so možne, toda le po predhodnem soglasju pristojnega zavoda za spomeniško varstvo.

Ta režim velja za:

Ledine — hiša št. 16, 15, 8, 7, 5
 Ledinske Krnice — p. c. sv. Ahacija
 znamenje z nišo
 hiša št. 30
 Govejek — hiša št. 19
 Črni vrh — pokopališka kapela
 ž. c. sv. Jošta
 Bukovo — ž. c. sv. Lenarta
 hiše št. 68, 67, 63, 64, 32
 Šebrelje — p. c. sv. Jan. Krstnika
 ž. c. sv. Jurija
 hiša št. 16, 59, 31, 32
 Ravne — ž. c. sv. Urha
 Lazec — p. c. sv. Jurija
 Jazne — p. c. sv. Nikolaja
 Otalež — ž. c. sv. Katarine
 Dolenji Novaki — hiša št. 21
 ž. c. sv. Tomaža
 Jagršče — ž. c. sv. Uršule
 Trebenče — p. c. sv. Jošta
 Planina — p. c. sv. Jan. Krstnika
 Zavratac — ž. c. sv. Udalrika
 Vojsko — ž. c. sv. Udalrika
 Vrsnik — p. c. sv. Tomaža
 Podpleče — hiša št. 11
 Gore nad Idrijo — hiša št. 33
 Idrija — hiše:
 Kosovelova 7
 Trga maršala Tita 7 in 5

13. člen

Za vse ostale objekte na širših zavarovalnih območjih velja načelo, da se morajo vsakršna dela uskladiti z vrednostjo in kategorizacijo širših zavarovanih območij. Tudi tu se lahko predpiše predhodna raziskava objekta.

Število posamičnih spomenikov ni dokončno.

14. člen

Register kulturnih spomenikov in zavarovanih območij vodi pristojni zavod za spomeniško varstvo, t. j. Medobčinski zavod za spomeniško varstvo v Novi Gorici.

Zahum — Vojsko

ZAVAROVANA POKRAJINSKA OBMOČJA IN NARAVNE ZNAMENITOSTI V OBČINI IDRİJA

(ZAVOD ZA SPOMENISKO VARSTVO NOVA GORICA)

A) NARAVNI REZERVATI

1. Divje jezero pri Idriji

Divje jezero pri Idriji in njegova bližnja okolica predstavljata geomorfološko in floristično izredno zanimivo območje. Poleg znanstvene ima Divje jezero tudi veliko estetsko in turistično vrednost.

Samo Divje jezero je kraški objekt. Dosedanje raziskave so pokazale, da gre za kraški izvir, ki ima začetek najmanj 16 m pod erozijsko bazo (t. j. pod površino Idrije). Okolica jezera, zlasti strme stene okrog jezerskega kotla, so nahajališče redkih rastlin (kranjski jeglič, dlakavi sleč itd.).

Divje jezero je bilo zavarovano z republiško odredbo (Ur. l. št. 34/67); v tem aktu so tudi katastrski, lastniški in drugi podatki kot tudi varstvene pristojnosti.

2. Smrekova draga v Trnovskem gozdu

Med naravnimi znamenitostmi Trnovskega gozda zaslužijo brez dvoma največjo pozornost ledene jame, kraške vrtače z mrazišči in ostanki pragozda. Največje mrazišče (kraj, kjer najdemo toplotno inverzijo in zaradi tega zamenjane vegetacijske pasove) je Smrekova draga. Znana je po svojevrstni vegetaciji s številnimi glacialnimi relikti. Vegetacijski pasovi si od zgoraj navzdol sledijo v naslednjem redu: pas bukve, pas smreke in pas rušja z alpskimi vrstami.

Smrekova draga je bila že pred časom predlagana za naravni rezervat. Ker pa ima tudi veliko gospodarsko vrednost, bi želeli, da se zavaruje vsaj njen del (n. pr. izsek), v katerem bodo zastopani vsi tipični vegetacijski pasovi. Glede varstva in upravljanja v ostalem delu naj bi v glavnem ohranili sedanji gozdarski način gospodarjenja.

V bližini je tudi ostanek pragozda, ki pa po vsej verjetnosti leži v novogoriški občini. Pragozd se razprostira po severnem pobočju hriba Smrekov vrh (1446 m) v gozdnem oddelku 39/I in na južnem pobočju v gozdnem oddelku 36, imenovan Vitovška jančarija.

Omenjeni pragozd v karti ni označen.

3. Botanični rezervat na Jelenku

Ta predel je bogato rastišče kranjskega jegliča in avrikla; oba spadata med zavarovane rastlinske vrste. Ugotovljeno pa je bilo še, da raste tod tudi njihov križanec (*Primula venusta*). Ravno tako je pogost tudi dlakavi sleč, ki porašča skale in vlažna mesta.

Zavarovati je treba gorske trate in vsa rastišča kranjskega jegliča, avrikla, križanca dražestnega jegliča (*Primula venusta*) in dlakavega sleča. Omenjene rastline so ogrožene zlasti v času cvetenja.

Ko bodo ugotovljena natančna rastišča navedenih redkih rastlin, bo treba rezervat točneje omejiti in predpisati preciznejši varstveni režim.

4. Botanični rezervat Črni vrh nad Novaki

Na severnem in vzhodnem pobočju tik pod vrhom je redek macesnov sestoje, v katerem je razvita bogata mahova podrast. Zaradi zakisanosti tal je najti več zanimivih in znanstveno pomembnih rastlinskih vrst. To zanimivo rastišče še ni bilo natančneje preiskano, je pa ogroženo, treba ga je zavarovati. Predvsem je treba preprečiti sekanje macesnov in redčenje sestoj, kar bi lahko povzročilo propad vse obstoječe vegetacijske odeje.

B) KRAJINSKI PARKI

5. Dolina Zgornje Idrijce

Predlagani krajinski park obsega dolino Belce in dolino Zgornje Idrijce od izvira pod Mrzlo rupo pa do izliva pritoka Zale. Obe dolini dajata videz divjine in samote, porašča ju gozd mešanih sestojev. To sta ozki, debrski dolini, ki se le na nekaterih mestih razširita toliko, da je prostora za majhna in raztresena naselja.

Flora je tod zelo bogata. Omeniti je treba zlasti dlakavi sleč, lovorolistni volčin, kranjski jeglič in druge redkejšje vrste. Tu je tudi še neopisano rastišče redkega Blagajevga volčina. Blizu izvira Idrijce je reliktni sestoje črnega bora.

V strugi je vse polno večjih in manjših slapov in brzic, tolmunov in tesnih debri. Pobočja nad bregovi so zelo strma, tu pa tam se kažejo gole stene.

Glavne znamenitosti doline Zgornje Idrijce so: Divje jezero, kraški izviri Podroteja, kanjon Strug, pet večjih tolmunov (»žonfov«), Gladke skale, potok Šihenpuh z lepim slapom, Mali in Veliki »Majnšk« itd.

Varstveni režim bi ohranjeval vso obstoječo gospodarsko dejavnost, vendar pa bi morali za naslednje posege dobiti tudi soglasje oziroma mnenje pristojne varstvene službe:

- gradnje počitniških hišic in naselij,
- koloseki in gozdni preseki,
- sekanje starih in znamenitih dreves,
- regulacije voda in hudournikov,
- odlaganje odpadnih materialov,
- gradnje industrijskih in drugih objektov, ki onečiščajo zrak in vodo,
- odpiranje kamnolomov, rudniških kopov, peskokopov in podobno,
- trasiranje novih daljnovodov, naftovodov, plinovodov, žičnic, vlečnic, cest, vodnih poti in podobno,
- graditev hidroelektrarn in zbirnih jezer za energetske izrabo,
- vnašanje novih rastlinskih ali živalskih vrst.

6. Dolina Srednje Idrijce

Dolina Srednje Idrijce od Spodnje Idrije dalje je pokrajinsko izredno zanimivo območje, ki ga uvrščamo med potencialne krajinske parke (enako kot Zgornjo

Idrijco). V to kategorijo spadajo večja, naravno zaključena pokrajinska območja, ki se odlikujejo z naravnimi, kulturnimi in drugimi krajevnimi značilnostmi in imajo rekreacijski pomen.

Predlagani krajinski park bi zajel dolino Idrijce od Spodnje Idrije dalje v okviru njenih geografskih meja in bi se navzdol nadaljeval čez občinsko mejo. V tem predelu se menjavajo ozke debri z aluvialnimi ravnici, ki so v glavnem ob sotočjih s pritoki. V splošnem je dolina Srednje Idrije nekoliko širša od zgornjega dela. Ob nalivih in v času močnega taljenja snega vode narastejo in poplavlja nižje ležeče terene.

C) NARAVNI SPOMENIKI

7. Ravenska jama nad Cerknem

Ravenska jama leži ob naselju Gornje Ravne pri hiši št. 3. Odkrita je bila prvič leta 1832, pozneje je bil vhod zadelan in ponovno odkrit šele leta 1956. Jama je pomemben kraški naravni spomenik, znan po aragonitnih tvorbah, ki se pojavljajo v najrazličnejših oblikah. Po tem je jama edinstvena v Sloveniji.

Ker jama še ni v celoti raziskana, jo je treba zavarovati pred kakršnimkoli poškodovanjem. Obiski naj bodo dovoljeni samo strokovnjakom, sicer pa le s spremstvom.

8. Zaganjalka

To je eden od redkih izvirov v Sloveniji, kjer količina vode redno niha. Leži v grapi pod Cerkljanskim vrhom, 670 m nad m. v. v spodnjetriadnih plasteh na stiku med skitskim dolomitom in rjavkastordečim skrilavcem. Količina vode v izviru se vsakih 7 minut spremeni tako, da je maksimalni pretok štirikrat večji od minimalnega. Za vsakršna dela, ki bi lahko vplivala na Zaganjalko, je treba predhodno soglasje Zavoda za spomeniško varstvo SRS.

9. Soteska Pasice (pri bolnišnici »Franja«)

Soteska Pasice leži med Malim in Velikim Njivcem, ki kažeta izrazite kraške pojave. Je tipična erozijska soteska, ki je še bolj znana po tem, ker je v njej partizanska bolnišnica »Franja«.

Varstveni režim za sotesko Pasice je enak režimu, ki že zdaj velja za bolnišnico »Franjo« kot spomenik ljudske revolucije.

10. Sistem kraških pojavov v dolini Kanomljice

Na mestu, kjer dobiva Kanomljica od leve strani pritok iz Ilove grape in z desne še en pritok, se začenja strma dever, dolga okoli 300 m, ki nosi tudi krajevno ime »v Klamah«. Ob vstopu v Klame, ob naravnih grabljah na levi strani struge, odteče večji del Kanomljice v podzemlje v obliki slapa. Ta voda prihaja na dan na desnem bregu Kanomljice kot močan kraški izvir, ki dobiva del vode še iz podzemeljskega toka Ovčakarice. V bližini je več podzemeljskih jam.

Vsi navedeni kraški pojavi imajo značaj naravnega spomenika, zato so prepovedani vsi posegi in gradnje, ki bi spremenili njihov značaj in videz ali vplivali na hidrološke razmere.

11. Kačja smreka v Koševniku

Kačja ali šibasta smreka (*Picea excelsa* var. *virgata*), ki raste v Koševniku 15 m od ceste Idrija—Črni vrh na parceli št. 220 k. o. Idrijski log, last Valentina Gostiše iz Koševnika št. 21, je doslej edini znani primerek drevesa tega tipa pri nas.

Kačja smreka je bila zaradi znanstvene pomembnosti zavarovana (Ur. l. LRS, št. 23/51).

Pripominjamo, da podatki, ki jih navajamo za Kačjo smreko, že več let niso bili preverjeni.

12. Tri smreke v Trnovskem gozdu

Med orlovskim in Marnim vrhom v Trnovskem gozdu je kraj, ki ga imenujejo »Pri treh smrekah«. Tu so tri zanimive in zelo stare smreke, ki rastejo iz iste osnove. Gre pravzaprav za eno trodelno smreko, ki se razdeli že takoj pri tleh. Upoštovati in nadaljevati je treba vse varstvene ukrepe, ki jih že doslej izvajajo gozdarji.

SOLA V SPODNJI IDRJI

Mislim, da imam dolžnost opozoriti na nekatere zgodovinske netočnosti, ki sem jih zasledil v »Orisu delovanja šole v Spodnji Idriji« kustosa dokumentarne zbirke Šolskega muzeja v Ljubljani Slavice Pavlič (Idrijski razgledi 1. XIV, stran 43—45).

1. V tukajšnjem arhivu so sezname ljudske šole v Spodnji Idriji že iz leta 1846 pa vse do 1. 1871/72. Manjka le nekaj letnikov.

Prvi sezname učencev so na posebnih formularjih, ki nosijo naslov »Tabelle über den Zustand der Volksschulen des Schulbezirkes Idria in der Laibacher Diocese im Kreise Adelsberg für das Jahr 1846, 1847—48, 1849, 1850«.

Take formularje so morali spisovati v trojniku in jih do konca septembra vsakega leta pošiljati na dekanjske urade. Tako se glasi opazka na vrhu seznama za leto 1846. Že naslednje leto pa je zadostoval unikat.

Iz prvega seznama je razvidno, da je bila šola v Spodnji Idriji tudi prejšnje leto 1845. Že takrat je bilo iz vseh sedmih vasi, ki so spadale pod župnijo Spodnja Idrija, in to so: Spodnja Idrija, Spodnja Kanomlja, Srednja Kanomlja, Gorenja Kanomlja, Čekovnik, Krnice in Masore, skupaj (iz 231 hiš) 267 za šolo zmožnih otrok, in sicer 117 dečkov ter 150 deklic.

Leta 1846 je bilo vseh otrok 422! Šole zmožnih pa 386. Tako je zapisal župnik Luka Trampuš. Prvi imenovani učitelj je bil kaplan **Martin Prevc**, ki je služboval v Spodnji Idriji od 1. oktobra 1845 do 10. 3. 1848, rojen pa je bil v Stari Oselnici 2. 11. 1815.

V naslednjih seznamih niso več imenovani kaplani-učitelji, gotovo pa so to bili: Franc Arhar, od 1. 10. 1845 do 23. 3. 1849, Florijan Prelesnik od 10. marca 1848 do 2. 6. 1850, Simon Rupnik od 5. 4. 1849 do 14. 11. 1850. To je razvidno iz seznama vseh tukaj službujočih duhovnikov. Na koncu vseh teh prvih štirih šolskih poročil je župnikova opazka, da ni v župniji Spodnja Idrija nobenega slepega ali gluhega otroka, ki bi se ga dalo vzgojiti.

Seznam šolarjev iz 1. 1851 iz vasi Spodnja Idrija in Spodnja Kanomlja (skupaj 83 učencev) prinaša posebej otroke hišnih posestnikov in posebej imena otrok gostačev (stanovalcev).

Posebno lep pa je prvi slovenski »Imenik učencev in učenk privatne šole pri Fari drugo polovico leta 1852«, ki ga je spisal 11. kimovca 1852 kaplan **Anton Mejač**. Iz tega imenika je razvidno, da je že ta kaplan poučeval otroke v Spodnji Idriji v dveh razredih — višjem in nižjem — skupaj 51 otrok (27 v nižjem in 24 v višjem razredu). To so bili samo otroci iz vasi Spodnja Idrija in vasi Spodnja Kanomlja. V drugi polovici leta je nehalo hoditi v šolo 10 otrok. Predmeti so bili: vednost v krščanskem nauku, v zlagovanju, v branji tiskanim in branji pisanim, v pisanju, v računstvu, v nareknih spisih. Ocene so bile: prav dobra, dobra, mala in slaba. Obisk je bil: vsaki dan, večji del, vselej, ne vselej, malokdaj. Obnašanje v šoli je bilo: prav pazno, pazno, razmišljeno, raztreseno in otročje. Obnašanje zunaj šole je bilo: lepo in postopavno. Vsi ti učenci so bili vpisani v šolo 1. 1850 in 1851.

Iz seznama iz leta 1855 je razvidno, da je bilo vseh šoloobveznih otrok v vseh vaseh, ki so spadale pod Spodnjo Idrijo, 336!

Spodaj, z rdečim črnilom pripisano število 160 pa najbrž pomeni, koliko otrok je dejansko šolo obiskovalo. Na koncu tega seznama župnika Franca Močnika je opazka, da to res ni bila še prava redna šola, toda dobila je novega zagona po zaslugah drugega kaplana **Matevža Frölicha**, ki je tukaj služboval od 3. 10. 1854 do 5. 10. 1857. Torej je bila šola odvisna od zavzetosti posameznih kaplanov. Nič se ne omenja Jurij Zorc, ki je bil tukaj od 18. 9. 1851 do 4. 7. 1854. Med opombami k poročilu leta 1856 je župnik Močnik zapisal, da v pretečenem letu ni bilo redne šole, ker je bila v Idriji glavna šola, do katere ima 1/5 otrok od Fare bliže kot do domače šole, ker da sta od 22. 8. 1855 do 1. 10. 1856 bila samo dva duhovnika, ker je od jeseni 1855 do konca maja, torej pol leta, razsajala epidemija kolere in kasneje še koze in ker so nekatere hiše oddaljene od župnišča eno uro, druge eno uro in pol in ena tretjina je oddaljenih od 2 do 3 ur in pol.

Za leto 1857 imamo spet slovenski »Spisek učencov in učenk v Spodnji Idrii o koncu šolskega leta 1857«. Iz tega je razvidno, da sta se redno poučevala dva razreda, v drugem 30 otrok, v prvem pa samo 14 in še od teh je šolo »zapustilo« 17 otrok! Tri učenke so celo umrle. Vidi se, da je bila obolenost otrok pogosta. Šolski predmeti pa so postali številnejši. Tako imamo v tem spisku ocenjeno: zadržanje, keršanski navk, branje, pisanje, rajtbe, pravopis in narekba, prosti sestavki, pridnost in končno poglobitveni razred — končna ocena. Ocene so bile: ppd — prav prav dobro, pd — prav dobro, d — dobro, sr — srednje in sl — slabo.

V začetku tega leta pa je bilo označeno, »da je nedelska shola le za taiste fante in dekleta zile fare, kateri ob delavnekih zajta nimajo, slushijo — al so pa predeležh ob delavnekih hoditi — ne pa sa druge blizu cerkve, kateri lohko ob delavnekih v sholo pridejo — in kateri shi brati znajo«.

Naslednje leto 1858 pa je dvorazredno šolo v Spodnji Idriji obiskovalo skupaj le 29 otrok, v drugem razredu 20 in v prvem 9. Spisek nosi naslov: »Spričevanje zadržanja in pridnosti učencev in učenk pri Fari v Spodnji Idriji konec šolskega leta 1858«. Med

ocenami imamo nove izraze m. — malo, komej dobro, prav lepo.

Drugi razred je učil kaplan **Jakob Vindišar**, v službi v Spodnji Idriji od 1. 5. 1856 do 28. 4. 1859, prvi razred pa kaplan **Mihael Horvat**, v službi v Spodnji Idriji od 15. 10. 1857 do 7. septembra 1859 (kasneje od 1875 do 1899 pa župnik v Spodnji Idriji).

Za leto 1859 in 1860 nimamo zapiskov učencev, imamo pa oznanila na 16. pobinkoštno nedeljo: »Konc tega mesca bova tud medva iz g. tovaršem (kaplanom) tukaj začela po stari navadi otroke učiti.« In oznanilo 22. nedelje: »Danes popoldan ob 1. uri se začne Nedelska shola za vse taiste obojne spola, kateri ob delavnekih priložnosti in cajta nimajo, jutri pa začne ob 10. uri **delavniška shola**«. Prav tako na 22. pob. nedeljo 1. 1860: »Zdej bo šola — otrokom obutev prepravte, obadva gospoda bosta učila.« To sta bila kaplana **Janez Veršič** (od 1. 1859 do 1863) in **Andrej Šarc** (od okt. 1860 do sept. 1862).

Za leto 1861 pa imamo spet lep »Spisek učencov in učenk v Spodnji Idriji o koncu šolskega leta 1861«. Iz tega je razvidno, da sta kaplana poučevala že v **treh** razredih. V tretjem jih je bilo 13, v drugem 10, v prvem pa kar 32! Torej skupaj 46 otrok. Dva otroka se nista naučila brati, eden je bil »odpoden«. Ocene so nekatere malo drugačne, npr. skorej pd, precej dobr. Predmeti so bili približno isti kot prejšnja leta.

Za leta 1862—1863 ni zapiskov. Šolsko leto 1863/64 pa bi se po oznanilu župnika Močnika začelo šele po novem letu, po »zapisku učencov in učenk v prifarski šoli« kaplana **Janeza Berčiča** pa od 16. 11. 1863 do 6. 9. 1864. Obiskalo bi šolo komaj 34 otrok. Po zapisniku župnika Močnika pa bi obe šoli obiskovalo skupaj (leta 1864) 236 otrok. Šola je bila že **takrat v mežnariji** in poučevala sta **Janez Berčič**, kaplan, in **Filip Cvek**, kaplan ter **organist**. Kaplan **Filip Cvek** je služboval v Spodnji Idriji od 12. 3. 1863 do 15. februarja 1865, kaplan **Janez Berčič** pa od 22. 10. 1863 do 24. 10. 1865. Torej ne bo držalo, da je »leta 1880 pričel z bolj rednim poukom v mežnariji cerkveni slikar Anton Zonta«, kot pravi Oris delovanja šole v Spodnji Idriji. Prvi mežnar in organist, ki je v Spodnji Idriji začel pomagati otroke učiti, je bil **Mihael Možina** in to leta 1864. Župnik Močnik sicer šele v začetku 1. 1867 piše: »ti mejhne otroke do de-

setiga lejta bo učil mežnar in organist vsak dan ob desetih: popoldne bodo pa gospodje tak dobri, bodo pa ti odrašene kateri so dop. pri navku učili.

Da je bil res to Mihael Možina, ne pa Anton Zonta, imamo dvojni dokaz: njegovo pismo iz Nove Oselice z dne 4. 9. 1911, v katerem pravi: »Ino tudi, ko še ni bilo redne šole (v Sp. Idriji) sem tudi za silo otroke v branju podučeval itd. pa ne dobil za to en venar.« In še priporočilo županstva v Spodnji Idriji z dne 6. 10. 1882, v katerem piše, »da občinski ljudje mislijo, da bi Antonu Zontu, tukajšnjim slikari ta služba prikloniti, čeravno taka šola za učitelja ni izdelav, pa Idrijske šole dobro končal in je ponižen, pravičen in bogaboječ fant...« Imamo dekret — odlok, s katerim se Antonu Zontu dodeljuje služba učitelja v Spodnji Idriji, toda šele 17. svečana 1883! Takrat je bilo vseh »za šolo pripravnih« otrok v Spodnji Idriji kar 276 in vsi ti bi bili, kot poroča županstvo, »že dve leti brez vse šole.«

Za leto 1868 imamo »Imenik in napredek šolarjev in šolaric prvega razreda spodnjo-Idrijske šole konec leta 1868«, v katerem je zabeleženih 15 učencev, ki so imeli predmete: zlogovanje, branje, poštevanja in keršanskega navka, in »Sporočilo učencev in učenek v Spodnji Idriji leta 1868 za II. razred«. V tem je zabeleženih 22 učencev; sedem je bilo pohvaljenih. Učil je kaplan »sumaster« Andrej Pogorelec. Za leto 1866 imamo dva »imenika učencov in učenek I. in II. razreda v Spodnji Idriji«. V prvi razred je hodilo 30 otrok od 6. do 10. leta, v drugi 26 otrok od 7. do 12. leta. Kar 21 teh otrok je bilo pohvaljenih na posebnem listu. Učil jih je kaplan Janez Germ, ki je tukaj služboval od 23. 12. 1865 do 8. 12. 1867.

Za leto 1869 imamo »Zapisnik otrok, kateri so farno šolo Matere božje v Spodnji Idriji obiskovali leta 1869«, v orisu tako pohvaljenega kaplana Jerneja Ramovša, ki je nastopil tukaj službo 13. 10. 1868. V zapisniku piše sam duhovni pomočnik in učenik Ramovš, da se je šola pričela sredi prosinca in se končala 23. kimovca (nekateri so jo obiskovali le od Božiča do Binkošti). Podučevalo se je v dveh razredih po šest ur na dan. Vpisanih je bilo skupaj 67 učencev, do konca obiskovalo pa le 48. O vseh pa pravi: »Ti in ostali, ki služijo za pastirje al za pasterice, so prav z veseljem šolo obiskovali in se tudi skrbno prizadevali, naučiti se kaj.« Posebne hvale

vrednih in obdarovanih je bilo od teh kar 30! Kaplan Ramovš je imel svoje ocene, npr. za zadrževanje: izgledno in hvalevredno, za prizadevanje: neutrudljivo in delovno. Učil je predmete: navk, zgodbe, branje, račun na pamet in račun s številkami, pisanje, pravopis. Ocene je poznal samo: pr. d., d. in eno samo oceno sl.!

Zadnji imenik je iz leta 1871/72 in nosi naslov: »Imenik učencev in učenek z sporočilom njih zadržanja in napredovanja v posameznih predmetih v letu 1871/2 v Sp. Idriji«. Učenci so navedeni po abecednem redu, ne glede na razred in jih je skupaj 47.

Za leto 1873 vemo le, da je c. kr. okrajni šolski svet logaški v Planini 27. 3. določil, da dobi zasilna šola v Spodnji Idriji kot »povernilo za 3 gold doneska naslednje šolsko blago: 1 ruski računalni stroj, deset računnic I in 10 računnic II od dr. Močnika ter 1 meter, kar naj bi ostalo kot inventarična lastnina šole, poleg tega 1 škatla peres, 12 elastičnih tablic, 24 črtalnikov (fina roba) in 48 deržajev. Okvir računskega stroja je 5 visok, pa se da razdeliti, tako, da stranska stebriča največ zaležeta, vse drugo se v manjših kosih lahko spravi«.

Toda že l. 1876 piše istemu okrajnemu šolskemu svetu v Logatcu župnik Mihael Horvat: »...naj mi bo tudi dovoljeno dostojno vprašanje staviti: Kaj bode pomagalo iz prižnic objaviti, da se šola prične in da mora mladina marljivo v taisto hoditi, ako pa nimamo pravega prostora za obiskovanje šole? Otroci bodo sicer na naše oznanilo in vabilo prišli v neko neprosto in neizrečeno nizko sobo, ktera se nahaja v stanovanju našega cerkovnika in ktero ljudje šolo imenujejo. Toda nekaj otrok bo sedelo po stisnjenih klopeh, nekoliko jih bo pa po sobnih koteh prav natlačenih stalo. Kako je pa mogoče mladino v takih okoliščinah primerno podučevati? Kaj se more ona v takem položaju zlasti v pisanji in računanji naučiti? Taka šola ni nobena šola. In vendar je silno potrebna zlasti v domači vasi — Spodnji Idriji, ktera šteje že blizu 500 duš in ima vse polno rudarskih otrok, ki pri ces. rudniku v Idriji nobenega dela ne dobe do 14. leta svoje starosti, doma pa tudi brez vsakega posla pohajkovajo in se celo šole ogibljejo zaradi pretesnega, nezdravega sedanjega šolskega prostora, kar pa mora pred ali pozneje tužne posledke poroditi,

K temu ima šola tako slabo in od-perto stranišče, da se s tem otrokom v moralnem oziru lahko velika ško-da godi. Zunanje stopnice s svojim mostovžem nad vhodom v šolo pa so že na pol strohnele in utegnejo še enkrat na otroke v šolo ali iz šole gredeče loputniti. Kratko rečji, celo poslopje je v prav slabem stanju. Naj bi torej slavno c. kr. okrajno glav-arstvo gori navedenih razmer ne preži-ralo, temveč naj bi vsled paragr. 1, 2, 5, 12 deželne šolske postave na korist naše nade polne mladine milostljivo pripomoči k nujni napravi poštene šole v Spodnji Idriji, kakor je že bilo prav hvalevredno blagovolilo ravno to storiti po drugih trikrat manjših in zastran rednega šolskega obiskovanja zlasti v zimskem času neugodnejših farah našega okraja, da se blagi na-men naše visoke vlade pospešuje in doseže. To je vroča prošnja od strani tukajšnjega cerkvenega predstojništva. Isti župnik pa nadaljuje v farni kro-niki: »Leta 1888 se je porabil in pre-naredil takozvani starokazinski maga-zin v novo šolo. Mihael Hrovat (žup-nik) je oporekal zoper neprilичni pro-stor na v. c. kr. ministerstvo, pa brez vspeha. Župnik je želel in predlagal, iz stare mežnarije novo šolo narediti in novo mežnarijo pod eno streho pa z dvema vhomoma. Pa nagajivci so se mu z vso močjo uprli; toda prihodnost bode pokazala, ali so bili opravičeni ali ne.« Torej je pravilna trditev orisa šole v Spodnji Idriji, ki pravi: »na kraju, kjer je stala stara mežnarija, v kateri je imela prostore zasilna šo-la, so leta 1908 postavili novo šolsko poslopje...« Toda to ni bila ista zgradba, v kateri je poučeval prvi učitelj Leopold Punčuh. To je stara zgrad-ba, ki je še danes onstran Idrijce »za konsumom«, katero je takrat občina kupila od Leopolda Znidaršiča za 2300

gld in za popravilo katere so stroški znašali nad 1000 gld. Posebna dobrot-nika te šole sta bila sam cesar Franc Jožef I. in slavni deželni zbor kranjski (Logaško okr. glav. 1889, stran 108). Iz dopisa glavarstva v Logatcu z dne 18. 3. 1887 je razvidno, da je za to šolo sam cesar dal 200 gld.

V Spodnji Idriji imamo torej zdaj dve »stari« šoli. Za starejšo imajo ljud-je hišno štev. 56, to je bivše skladišče, za novejšo pa hišno številko 20. In kot zgradba je to res, kot kraj starejše šole (vsaj zasilne) pa je ravno obratno.

Če se torej spomnimo »prerokbe« župnika Horvata: bodočnost bo poka-zala, kdo je imel prav, ali župnik ali nagajivci, moramo priznati, da so slednji prišli na župnikovo idejo prej kot v dvajsetih letih. Prav tako mo-ramo priznati, da je župnik Horvat imel prav, če pod besedo prihodnost razumemo obdobje kakih 60 let, kolikor je »stara mežnarija« — prenovljena služila dobro svojemu namenu.

3. Učitelj Leopold Punčuh, rojen v Idriji 10. 10. 1856, prvi tukajšnji učitelj, kasneje nadučitelj in ustanovitelj izobraževalnega društva v Spodnji Idriji, ni odšel iz Spodnje Idrije 1. 1922 v Jugoslavijo, pač pa že 27. 8. 1900 v Logatec. Umrl je decembra 1937. Nadučitelj Matej Mikuž, rojen v Črnem vrhu nad Idrijo 5. 8. 1884 in učitelj v Spodnji Idriji od 1. 1. 1920, se prav tako ni zatekel 1. 1922 v Jugoslavijo, pač pa se je 1. 10. 1925 preselil na Col. Z njim tudi njegova žena Marija, roj. Bukovec iz Volč, roj. 1. 9. 1891, ki je umrla 31. 8. 1929. Zadnja slovenska učitelja pred drugo svetovno vojno sta odšla iz Spodnje Idrije 1. 1928: Ljud-mila Kočevar 16. 9. 1928, Leopoldina Kogej pa 1. 10. 1928.

Franc Rupnik,
uprav. župnišča v Spodnji Idriji

ŠTUDIJA O INŽ. STANKU BLOUDKU

Profesor Visoke šole za telesno vzgojo v Ljubljani Drago Stepišnik pripravlja obsežnejšo študijo o življenju in delu idrijskega rojaka. inž. Stanka Bloudka ter o njegovi pomembnosti, segajoči daleč preko našega domačega prostora.

O svojem letalu »Bloudek II. Libela«, s katerim je zaslovel že leta 1912, najdemo v njegovi mapi z beležkami naslednji zapisek:

Letalo tipa BLOUDEK II »LIBELA«

Prvi dvokrilnik s trupom, konstruiran

v Idriji januarja 1912, zgrajen na

Dunaju pomladi istega leta. Pilot

Jan Čermak.

teža praznega letala 230 kg; s pilotom,

vodo in bencinom 380 kg

površina kril 20 m²

obtežitev kril 18 kg/m²

maksimalna hitrost 90 km/h

motor tipa Klement—Bayard, pribl. 20 KS,

teža 54 kg, vodohlajen

Poleg nekaterih Bloudkovih zapiskov hrani Mestni muzej v svojem arhivu
102 še faksimile njegovega kratkega lastnoročno napisanega življenjepisa.

**MEDNARODNO TEKMOVANJE
V GIMNASTIKI
POLJSKA — JUGOSLAVIJA (ŽENSKE)
183,30 : 182,50**

Gimnastično srečanje ženskih reprezentanc Poljske in Jugoslavije, ki je bilo 28. junija 1969 v dvorani Doma telesne kulture v Idriji, je potekalo v enakopravni borbi Ochmanske in naše prvakinja Natalije Šljepice. Jugoslovanke so dobro telovadile in je poraz 0,80 točke v primerjavi z lanskim (10 točk) zares minimalen. Sicer pa lahko rečemo, da smo gledali izredno kvaliteto tekmovalke. Srečanju je prisostvovalo prek 300 gledalcev, precej manj, kot so pričakovali organizatorji. Misliti bi morali na bolj učinkovito propagando. Organizacija tekmovanja je bila odlična.

Za ekipo Poljske so, razen Ochmanske, ki je na olimpijskih igrah v Mehiki zasedla 40. mesto, nastopile mlajše tekmovalke v starosti 16 do 17 let. Povprečna starost Poljakinj je bila 17 let, pri Jugoslovankah pa 21 let. Če bi analizirali potek tekmovanja, bi dobili naslednjo podobo:

PRESKOK je Jugoslovankam prinesel prednost 0,50 točke. Šljepica je v prvi disciplini pridobila prednost 0,25 točke pred Ochmansko in je to prednost tudi obdržala do konca tekmovanja. Sicer pa je v tej disciplini »padlo« šest devetic. Presenetila je naša Ruža Skenderović, ki je bila po preskoku druga z 9,10 točke.

BRADLJA: V tej disciplini so si gostje pridobile prednost 1,80 točke (46,55 : 44,75). Po dveh disciplinah so Poljakinje vodile z 1,30 točke prednosti (91,30 : 90,00). Vaje gostij na bradlji so bile težavnejše. Sodnice so za nekaj deset

točke oškodovala Marlenko Kovač. Višjo oceno kot 9 točk je v tej disciplini doseglo 7 tekmovalk.

GRED: Naše tekmovalke so zmanjšale prednost gostij na 0,80 točke. Gledali smo izenačeno borbo — 45,10 : 45,85. Doseženo je bilo sedem devetic. Zanimivo je, da so z gredi zdrsnile kar tri tekmovalke. Med njimi Zagrebčanka Nikšićeva in dve Poljakinji. Rečemo lahko, da so na tem orodju odločali padci.

PARTER: To je najboljša disciplina za obe ekipe. Gostje so dosegle samo 0,25 točke prednosti (46,90 : 46,65), kar je potrdilo njihovo končno zmago s skupno 0,80 točke prednosti (183,30 : 182,50). Naša prvakinja Šljepica je dobila najvišjo oceno v celotnem poteku tekmovanja (9,60), s čimer je zasedla 1. mesto v končni razvrstitvi (37,95). Ochmanska je bila 2. z 0,25 točke zaostanka, tretja je Skenderovićeva s 37,00, četrta Kovačeva s 36,80, peta Zieba s 36,75 itd.

Poljska je v povprečju osvojila 91,65 odstotkov možnih točk. Njihovo najboljšo disciplino predstavljajo vaje v parterju, najslabšo pa preskok.

Jugoslavija je osvojila 91,25 odstotkov možnih točk. Tudi domačinke so bile najboljše v parterju, najslabše pa na bradlji.

Dolžnosti vrhovnega sodnika pa je z veliko uspeha opravila prof. Elena Firea iz Bukarešte v Romuniji.

Ob koncu tega zapisa se v imenu strokovnega odbora ObZTK Idrija zahvaljujemo vsem, ki so pomagali pri uspešni izvedbi tekmovanja z željo, da nam še priskočijo na pomoč ob podobnih prireditvah.

A. Mažgon

**POLJSKA — JUGOSLAVIJA
ŽENSKE**

Mesto	Priimek in ime	Preskok	Bradlja	Gred	Parter	Skupaj
I. POLJSKA						
2	LUCJA OCHMANSKA	9,05	9,55	9,50	9,55	37,65
5	BARBARA ZIEBA	8,95	9,15	9,20	9,45	36,75
6	JADWIGA LASKOWSKA	9,00	9,50	9,30	8,90	36,70
7	HALINA DANIEC	8,90	9,40	9,05	9,20	36,55
10	TERESA KRECZMER	8,75	8,70	8,05	9,35	34,85
11	HANNA HOLUBOWICZ	8,85	8,95	7,40	8,35	34,55
II. JUGOSLAVIJA						
1	NATALIJA ŠLJEPICA-BAJIN	9,25	9,55	9,50	9,60	37,90
3	RUŽA SKENDEROVIC	9,10	9,15	9,25	9,50	37,00
4	MARLENKA KOVAČ	9,05	9,15	9,25	9,35	36,80
8	EMA NALIC	8,80	8,70	8,95	9,05	35,50
9	OLGA RADIC	8,85	8,20	8,90	9,10	35,05
104 12	BOŽENA NIKŠIĆ	9,00	7,95	7,85	9,10	33,90

SMUČARSKA VLEČNICA

Andrej Mažgon

Na zadnjem občnem zboru ObZTK je bila imenovana komisija, ki naj pripravi predlog o lokaciji smučarske vlečnice v Idriji. 9. maja 1969 je komisija v sestavi: ing. Peter Logar, Ivi Logar, Ivan Poljanšek, Marko Mlakar in Andrej Mažgon pregledala terene v okolici mesta, ki bi bili primerni za postavitev vlečnice. Odločili smo se za teren na »Tičnici«. Dejstva, ki govorijo v prid tej izbiri, so naslednja:

1. Velika izbira smučarskih terenov (za začetnike in izurjene smučarje), ki ob ugodnih snežnih razmerah omogočajo mednarodne tekme v slalomu ter tekme republiškega značaja v veleslalomu.

2. Relativno najdlje ležeča snežna odeja v bližini Idrije.

3. Možnost izkoriščanja vlečnice pri pouku šolske telesne vzgoje.

4. Največja možna bližina centra mesta.

5. Bližina energetskih objektov ter vsestransko cenejša gradnja vlečnice.

6. Izven zazidalnih površin in ne pod kakršnimkoli interesnim vplivom.

7. Smučišča z veliko kapaciteto (20 hektarov).

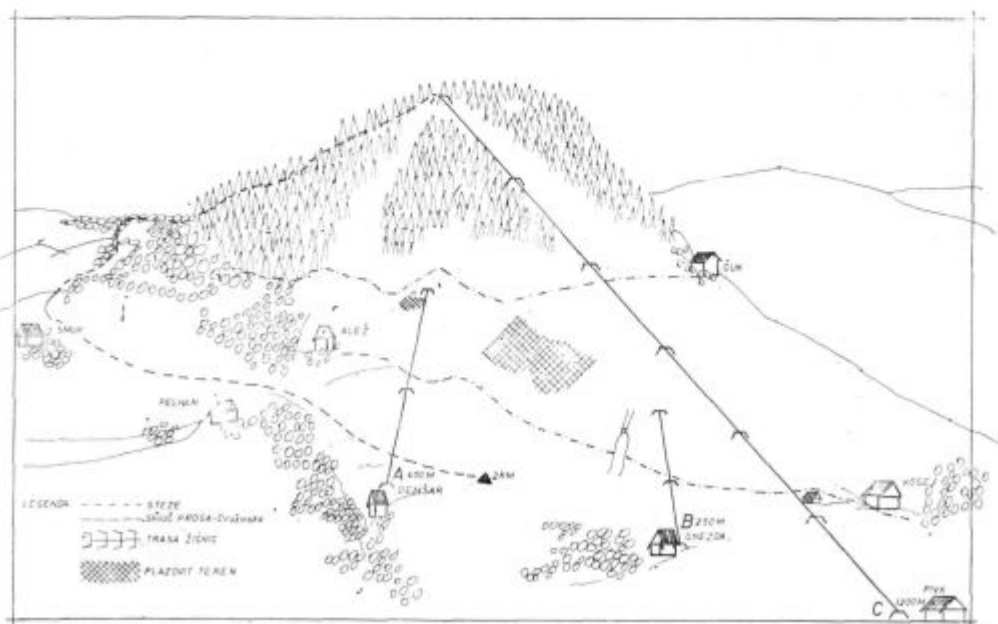
8. Tradicionalno najbolj obiskana smučišča v bližini mesta.

9. Vidljivost smučišč iz mesta, kar precej pripomore k popularizaciji smučarskega športa.

To so skopo opisane prednosti smučišč na Tičnici. Vlečnica, ki je bila demontirana v Črnem vrhu, naj bi bila postavljena ob spodnjem robu smučišč od kmeta Demšarja do terena nad kmetom Alešem (do kolovoza Čuk—Poljanec, na skici oznaka A). Vlečnica ima zmogljivost 400 do 600 oseb na uro. Ta vlečnica bi bila le začetek kompleksnega reševanja objektov na tem področju. Za celotno ureditev Tičnice bi potrebovali:

1. manjšo vlečnico za začetnike od kmeta Gnezda do zaletišča bivše skakalnice dolžine 150 do 200 m (na skici oznaka B),

2. 1200 m dolgo vlečnico kapacitete 1200 oseb na uro od kmeta Pivka do vrha Tičnice (kota 1379) ali celo sedežnico (na skici oznaka C).

Ob teh napravah bi morali opraviti še naslednja dela:

— presekati (očistiti) proge do vrha Tičnice,

— napraviti 2 km dolgo progo za začetnike in manj izurjene smučarje na relaciji: vrh Tičnice, Poljanec, Smuk, Pelhan, Demšar.

— Vsa zemeljska dela bi lahko uredili z majhnimi finančnimi sredstvi in s prostovoljnim delom idrijske mladine.

To bi bilo le nekaj podatkov o vlečnici. Ideja o tej gradnji je že stara, toda vedno se je neke zataknilo, enkrat pri denarju, drugič pri izbiri kraja, tretjič pa že pri tehtanju o upravičenosti take investicije v Idriji. Upamo, da bodo vsa naša prizadevanja naletela na širši odmev in da telesno-kulturni delavci ne bomo govorili le sami sebi.

V idrijski občini imamo štiri področja (Idrija, Cerkno, Črni vrh, Vojsko), kjer se prebivalstvo ukvarja s

smučanjem. Za alpsko smučanje skrbi Smučarski klub Rudar iz Idrije. Smučarski skoki in teki so zanemarjeni. Vaditelji in učitelji smučanja so letos učili v tečajih idrijske, cerkljanske in črnovrške osemletke, Rudarske industrijske šole, Slovenskega planinskega društva iz Trsta in idrijskega TVD Partizan — Rudar. Vseh tečajnikov je bilo v zadnjih dveh letih prek 1300. Vojsko pa nima vaditelja smučanja, niti amaterja, ki bi pozimi učil mladino smučanja. Učitelji osnovne šole na Vojskem ne znajo smučati. Vemo pa, da tu leži sneg najdalj časa.

Danes si ne moremo predstavljati razvoja turizma in smučarskega športa brez vlečnic. Zagotovo ni najti v Idriji športa, ki bi se mu v zadnjih letih posvetilo tako veliko število ljubiteljev, kot je prav smučanje. Smučanje pomeni — razen morda poleti kopanja s plavanjem ali še planinarstva — skoraj v vseh deželah Evrope daleč najbolj razširjeno obliko rekreacije.

20-LETNICA FILATELISTIČNEGA DRUŠTVA IDRIJA

Stanko Majnik

Pred dvajsetimi leti, 9. avgusta 1949, je bilo na ustanovnem občnem zboru v Idriji v prisotnosti dvajsetih ljubiteljev znamk in pooblaščenega delegata iz Ljubljane, rojaka Ferda Kobala, znane raziskovalca na področju filatelije, sklenjeno, da se tudi v Idriji ustanovi filatelistično društvo (prvotno filatelistični klub).

Zasluga za tako spodbudo gre tovarišu Srečku Logarju, ki je že od vsega začetka ustanovitve pa do danes tajnik FD Idrija.

Društvo je bilo registrirano pri FZS (Filatelistična zveza Slovenije, Ljubljana) kot podružnica števil. 5.

Od takrat pa do danes, ko praznujemo to pomembno obletnico, je preteklo dvajset let plodnega in ustvarjalnega dela, predvsem pa uspešnega prizadevanja pri vzgajanju mladih filatelistov.

Za vzgojo te mlade generacije nosi pretežni del zaslug tov. Josip Pivk, član FD, ki je vseskozi z nesebičnim in požrtvovalnim delom vodil mladinske filatelistične krožke v nelahkih razmerah.

Od vsega začetka pa do danes je število članov FD nihalno navzgor in navzdol, tako da smo danes pristali pri 35 članih.

Vzroki tega nihanja so bili različni, predvsem pa: finančne težave, neresnost ali pa izselitev iz Idrije.

Umestno je, da se spomnimo tudi umrlih članov FD:

Milana Poženela, brivca iz Idrije, umrl je leta 1961;

Antona Trevna, upokojenca iz Idrije, umrl je leta 1963;

Srečka Bajta, upokojenca iz Idrije, umrl je leta 1964;

Ladislava Vukana, računovodja iz Idrije, umrl je leta 1968.

Ni dokumentacije, ki bi osvetlila filatelistično delovanje v Idriji v predvojnem času.

Iz lastnih spominov bom navedel nekaj splošnih podatkov.

V času italijanske zasedbe je bilo v Idriji kakih 15 zbiralcev znamk (5 domačih in 10 Italijanov).

Zbirali so v glavnem italijanske znamke italijanskih kolonij v Afriki, znamke republike S. Marino in znamke Vatikan.

Dva filatelista domačina sta si tudi dopisovala z inozemstvom (Jugoslavija in Avstrija) zaradi zamenjave znamk.

Na kratkem poštne uradu v Idriji je bilo vedno na voljo dovolj italijanskih znamk, ki so jih interesi kupovali brez omejitev.

Ob koncu vojne, leta 1945, so partizanske enote prodrle v Istro in Slovensko Primorje. To ozemlje je bilo priključeno Jugoslaviji po mirovni pogodbi leta 1947 pod skupnim imenom »Istra-Slovensko Primorje« oziroma »Istria-Litorale Sloveno«.

V tem času je poštna uprava odobrila za redno uporabo posebne izdaje znamk v denarnih enotah Lit.

Žal so bili takrat v Idriji le redki filatelisti, ki so si pravočasno oskrbeli serije teh lepih in zgodovinsko pomembnih znamk. Takšnih znamk je bilo dovolj na idrijski pošti in za nabavo ni bilo omejitev.

Važna zgodovinska prelomnica v zgodovini primorskega ljudstva pa je bila nedvomno priključitev Istre in Slovenskega Primorja k novi Jugoslaviji.

Od leta 1947 pa do leta 1949 so bili tisti maloštevilni zbiralci znamk prepuščeni sami sebi, brez strokovne organizacije, ki bi jih združevala in jih pravilno usmerjala v njihovo nadaljnje delo.

Takšen cilj je bil dosežen z ustanovitvijo filatelističnega društva v Idriji.

V začetku so člani na novo ustanovljenega FD občutili tudi pomanjkanje primerne slovenske filatelistične literature.

Z ustanovitvijo FZS dne 24. julija 1949 se je izkazalo kot nujnost tiskanje slovenskega filatelističnega glasila. Ta mesečna revija se je imenovala NOVA FILATELIJA.

Prva številka te revije je izšla 1. januarja 1950 in je izhajala vse do leta 1956, ko je zaradi finančnih težav prenehala izhajati.

Na to mesečno glasilo je bilo od začetka naročenih 30 članov FD Idrija. To število naročnikov pa se je v naslednjih letih zaradi nerednega izhajanja te revije skrčilo na 10.

Precej let pozneje je FZS vložila vse potrebne sile, da bi filatelisti Slovenije ponovno dobili svoje glasilo.

Kot najrealnejši izhod v tedanjih materialnih in organizacijskih razmerah se je izkazalo izdajanje »Biltena« v ciklostirani obliki. Prva taka številka je izšla leta 1961.

Bilten je izhajal vse do leta 1963, nakar je tudi ta »položil orožje«.

To ciklostirano mesečno glasilo pa še zdaleč ni bilo ne strokovno ne oblikovno na višini revije NOVA FILATELIJA.

Filatelisti še danes občutimo pomanjkanje slovenske filatelistične literature. Zaradi tega je bilo treba začeti prebirati tujo filatelistično literaturo ali pa se naročiti na hrvaško, ki po kvaliteti ne zaostaja za nekaterimi tujimi revijami.

Omeniti velja, da se idrijski filatelisti vse premalo posvečajo branju filatelistične literature.

Prva leta po ustanovitvi FD so bili sestanki vsako nedeljo od 10. do 12. ure v enem od razredov v poslopju bivše realke.

Društveni prostor se je potem preselil v poslopje osnovne šole in nazadnje v pisarno mestnega muzeja, kjer se filatelisti še danes sestajamo ob nedeljah od 10.30 do 12. ure.

Do leta 1954 so člani FD prejeli tudi po eno serijo novih izdaj znamk FNRJ s pretiskom VUJA-STT (Vojna uprava jugoslovanske armije — svobodnega tržaškega teritorija).

Dobava teh znamk je bila omejena in nekajkrat tudi spekulativna. Člani FD so bili tako oškodovani za pet serij, katerih današnja cena (po katalogu) predstavlja 50% celotne vrednosti zbirke znamk VUJA-STT.

Tudi pri dodeljevanju poznejših novitet znamk FLRJ so filatelisti občutili kontingentirano razdeljevanje »boljših« serij s strani skupnosti PTT Jugoslavije, zato je marsikateri filatelista opustil nadaljnje zbiranje znamk FLRJ.

ANALITICNA TABELA
DINAMIKA INDEKSOV PO LETIH

Leto	Nominalna vrednost izdanih znamk FNRJ		Število izdanih znamk in blokov		Realni osebni dohodki	
1957	100		100		100	
1958	177	177	116	116	102	102
1959	120	68	135	116	118	116
1960	131	109	116	86	118	100
1961	675	515	168	145	123	104
1962	422	62	174	103	121	99
1963	180	43	119	68	133	110
1964	225	125	116	97	153	115
1965	299	133	122	105	156	102
1966	606	202	190	156	175	112
1967	720	119	193	102	188	107
Poprečno	121,8		106,6		106,7	

V prvem stolpcu tabele so prikazani indeksi s stalno bazo leta 1957, v drugem stolpcu so pa vpisani verižni indeksi.

Nominalna vrednost izdanih znamk se je iz leta v leto večala poprečno za 21,8 %, medtem ko so se realni OD v istem časovnem razdobju večali poprečno samo za 6,7 %.

Z izdajo velikega števila znamk z visoko nominalno vrednostjo dotekajo v blagajno skupnosti PTT Jugoslavije lepe vsote denarja, za kar morajo ljubitelji znamk globoko segati v svoje žepe.

Razen lastnih spominov in ustnih virov sem uporabil še naslednje pripomočke:

- Arhiv FD Idrija
- NOVA FILATELIJA, glasilo FZS, Ljubljana, 1950, št. 1, stran 13
- FILATELIJA, glasilo FSH, Zagreb, 1969, št. 2—3, stran 53
- Statistički godišnjak Jugoslavije, Beograd, 1968, stran 275.

Leto	Število članov			Nominalna vrednost nabavljenih znamk Sdin	Razni dohodki	Nominalna vrednost izdanih znamk Sdin*		Skupno število izdanih znamk		Popr. prisotnih na red. sestankih FD
	skupno	odrasli	mladina			VUJA-STT	FNRJ	VUJA-STT	FNRJ	
1949	28	18	10	—	1769	387	216	32	34	20
1950	42	28	14	53777	6056	122	355	23	44	20
1951	51	38	13	70416	9384	77	1903	13	52	18
1952	44	35	9	97043	8136	906	555	37	38	14
1953	35	31	4	80440	16287	915	844	23	21	16
1954	33	29	4	92986	14418	1540	875	28	25	15
1955	26	22	4	18586	3317	—	450	—	20	13
1956	29	25	4	51653	13129	—	1443	—	41	10
1957	35	27	8	40667	5226	—	1068	—	31	10
1958	38	30	8	35645	3340	—	1892	—	36	9
1959	40	31	9	52790	3500	—	1281	—	42	10
1960	33	28	5	(50000)	5242	—	1398	—	36	10
1961	38	30	8	(200000)	(7000)	—	7220	—	52	10
1962	45	36	9	192705	(7000)	—	4510	—	54	9
1963	50	33	17	117600	6784	—	1925	—	37	9
1964	42	27	15	141255	5495	—	2410	—	36	11
1965	46	29	17	286723	58000	—	3200	—	38	12
1966	46	29	17	242240	81995	—	6470	—	59	18
1967	36	29	7	(900000)	(70000)	—	7695	—	60	15
1968	35	29	6	1441685	83000	—	14885	—	64	16

* Vključeni tudi bloki znamk.

Idrijski filatelisti so dobili na razstavah naslednja priznanja:

1 zlato medaljo

1 vermeil

2 srebrni

5 bronastih

PROMETNA PROBLEMATIKA V OBČINI IDRİJA

Promet je v sodobnih razmerah pomembna oblika gospodarske dejavnosti in družbenega življenja skupnosti. Družbeno-ekonomska gibanja v Jugoslaviji, Sloveniji in v občini Idrija v zadnjih letih močno vplivajo na hiter razvoj prometne dejavnosti. Rast življenjskega standarda je omogočila izreden porast števila motornih vozil. Taka gibanja postavljajo v ospredje številne probleme, ki jih pred leti ni bilo. Naglo povečanje cestnega prometa je razlog za veliko prometnih nezgod s hudimi posledicami. To navaja, da je postala prometna varnost tudi družbeno vprašanje.

Skrb za varnost prometa v občini ne sme več biti samo dolžnost pristojnega organa za notranje zadeve in njegove komisije za vzgojo in varnost v cestnem prometu ter postaje milice. Prizadevanjem za varnejši promet se morajo pridružiti tudi delovne in druge organizacije ter sami udeleženci v cestnem prometu.

Na območju občine Idrija je skupno 455 km cest, od tega:

cest II. reda	46,5 km,
cest III. reda	61,5 km,
cest IV. reda	102 km,
gozdnih cest	115 km,
krajevni cest	130 km.

Glede na konfiguracijo zemljišča so vse ceste na splošno precej nevarne, saj so ozke, na njih je nešteto nepreglednih zavojev in prepadov, zato je mnogo prometnih nezgod tudi iz objektivnih razlogov. V zadnjih letih je bilo mnogo storjenega, da bi ceste izboljšali, vendar vse to razvoj prometa prerašča. Do sedaj sta asfaltirani le cesti II. reda v skupni dolžini 46,5 km in 5 km ceste III. reda Želin—Cerkno.

V nadaljevanju tega članka želim prikazati število registriranih motornih vozil v občini, število voznikov in število prometnih nezgod s posledicami v letu 1968 v primerjavi z letom 1967.

ŠTEVILO VOZNIKOV MOTORNİH VOZIL

Leto	Kategorija	Spol		Skupaj
		Moški	Ženske	
1967	A	875	91	966
	B	933	226	1159
	C	241	—	241
	D	59	—	59
	F	24	—	24
S k u p a j		2132	317	2449
1968	A	1066	131	1197
	B	1105	272	1377
	C	265	1	266
	D	64	—	64
	F	25	—	25
S k u p a j		2525	404	2929

STEVILO VSEH REGISTRIRANIH MOTORNIH VOZIL

Leto	Mopedi	Motorna kolesa	Osební avtomobili	Avtobusi	Tovornjaki	Specialna vozila	Traktorji	Prikolice	Skupaj
1967	293	526	655	1	115	20	4	38	1652
1968	1173	521	858	1	129	24	6	44	2756

PROMETNE NEZGODE S POSLEDICAMI

Leto	Mrtvih	Hudo poškodovanih	Lahko poškodovanih	Materialna škoda din	Skupaj vseh nezgod
1967	3	21	49	286.750	146
1968	6	37	65	576.720	207

Tu so štete vse prometne nezgode, ne glede na posledice. Pri analiziranju teh nezgod smo ugotovili, da je bilo po mesecih v letu 1968 največ nezgod v juniju in avgustu (po 25), po dnevih največ ob nedeljah (52), po času največ med 14. in 16. uro (35) in po cestah največ na cesti II/304 od občinske meje pri Godoviču do občinske meje pri Stopniku (90). Na tej cesti smo ugotovili tudi več karambolnih (črnih) točk (8). Vse te točke si je ogledala strokovna komisija, ki je za odpravo predlagala cestnemu podjetju Nova Gorica ustrezne ukrepe. To so največ nevarni in nezavarovani ovinki. Cestno podjetje je že začelo uresničevati predloge komisije s postavljanjem odbojnih ograj, urejanjem prečnih sklonov in podobno.

Iz leta v leto prihaja na območje občine vedno več tujih motoriziranih turistov. Tako smo v letu 1968 obravnavali 11 prometnih nezgod, ki so jih povzročili ali so v njih sodelovali tujci. V teh nezgodah je bil 1 naš državljan mrtev in 17 telesno poškodovanih, 11 telesno poškodovanih je bilo tudi tujcev.

Najpogostejši vzrok, zaradi katerega je prišlo v letu 1968 do prometnih nezgod, je bila neprimerna hitrost glede na stanje ceste (94), na drugem mestu pa je vinjenost voznikov (28).

Naj na koncu navedem še ukrepe, ki so jih v letu 1968 naredili delavci milice, da bi izboljšali prometne razmere. Kljub prvenstveno preventivni kontroli na javnih cestah ter težnji, da se represivno ukrepa le tedaj, kadar je glede na težino in stopnjo ogroženosti opravičljivo, so delavci milice odkrili 611 kršitev po temeljnem zakonu o varnosti prometa na javnih cestah, o katerih so bili vloženi predlogi sodniku za prekrške, mandatno kaznovanih oseb takoj na mestu pa je bilo 526. Poleg tega je bila 30 voznikom odvzeta kri zaradi suma vinjenosti, uporabljenih je bilo 112 alkoskopov, 1263 udeležencev v prometu pa je bilo zaradi lažjih kršitev samo opozorjenih.

Članek sem napisal z namenom, da bom tudi s tem prispeval k izboljšanju prometne varnosti v občini. Gotovo bo o prometni problematiki in prikazanih številkah razmišljal tudi vsak bralec te revije in bo kot udeleženec v prometu tudi sam prispeval svoj delež k zmanjšanju teh problemov, ki jih tudi na območju občine Idrija ni malo.

Stanislav Štrukelj

OHRANILI JIH BOMO V TRAJNEM SPOMINU

MATIČNI URAD IDRİJA

FRANC TRATNIK, upokojeni rudar iz Idrije, Gradnikova št. 3, rojen 20. 4. 1885 v Idriji, je umrl 23. 2. 1969 v Idriji.

MARJANA SINKOVEC roj. Božič, gospodinja iz Otaleža št. 49, rojena 24. 5. 1900 v Otaležu, je umrla 3. 3. 1969 v Otaležu.

FRANCIŠKA KOČJANCIC roj. Rudolf, gospodinja iz Črnege vrha št. 74, rojena 13. 10. 1897 v Črnem vrhu, je umrla 6. 3. 1969 v Črnem vrhu.

JERNEJ KRZISNIK, rudarski nadzornik v pokouju iz Idrije, Kosovelova št. 7, rojen 13. 8. 1883 v Idriji, je umrl 6. 3. 1969 v Idriji.

IGNAC KAVČIC, rudar v pokouju iz Žirovnice št. 5, rojen 27. 7. 1883 v Koprivniku, je umrl 8. 3. 1869 v Žirovnici. Sodeloval v NOV od leta 1942 do konca vojne.

LEOPOLD VOLČINA, delavec iz Idrije, Gregorčičeva št. 41, rojen 18. 11. 1894 v Beli, je umrl 10. 3. 1969 v Idriji.

FRANC KENDA, kmet iz Idrijskih Krnic št. 31, rojen 29. 10. 1909 v Krnicah, je umrl 21. 3. 1969 v Idrijskih Krnicah. Sodeloval v NOB od 1. 3. 1943 do konca vojne.

NEŽA KAVČIC roj. Rupnik, kmetovalka iz Zavrata št. 27, rojena 27. 1. 1891 v Podklancu, je umrla 25. 3. 1969 v Zavratu.

ANDREJ BEVK, pismonoša v pokouju iz Dolov št. 26, rojen 9. 11. 1900 v Lazcu, je umrl 31. 3. 1969 v Doleh.

VILJEM PAVŠIC, upokojeni rudar iz Jazn št. 1, rojen 1. 6. 1925 v Jaznah, je umrl 1. 4. 1969 v Otaležu. Borec NOV od leta 1943. V NOV je prejel odlikovanje za zasluge za narod. Bil je invalid iz NOV.

ANTON TERPIN, upokojeni rudar iz Idrije, Trg svobode št. 6, rojen 31. 12. 1876 v Idriji, je umrl 4. 4. 1969 v Idriji. Aktivno in organizirano delal za NOB od oktobra 1942 do konca vojne.

MARJANA ČEFARIN roj. Magajne, gospodinja iz Lazca št. 22, rojena 15. 3. 1907 v Masorah, je umrla 12. 4. 1969 v Lazcu.

FRANCIŠKA GOSTISA roj. Kavčič, družinska upokojenka iz Idrije, Študentovska št. 24, rojena 15. 11. 1886 v Črnem vrhu, je umrla 13. 4. 1969 v Idriji.

JANEZ PIŠLAR, upokojeni rudar iz Idrije, Kajuhova št. 23, rojen 15. 6. 1896 v Jeličnem vrhu, je umrl 23. 4. 1969 v Idriji.

TOMAŽ KOGEJ, upokojeni gozdni delavec iz Masor št. 4, rojen 16. 12. 1881 v Masorah, je umrl 25. 4. 1969 v Masorah.

JOZEFA PODOBNIK, gospodinja z Vojskega št. 9, rojena 16. 4. 1893 na Vojskem, je umrla 25. 4. 1969 na Vojskem.

RUDOLF DRMOTA, gozdni delavec iz Potoka št. 9, rojen 6. 4. 1909 v Brebonici, je umrl 29. 4. 1969 v Potoku. Borec NOV od 8. 9. 1944 do 15. 5. 1945.

AVDEJ GRIGORJEV, upokojeni pleskar iz Idrije, Kosovelova ul. 17, rojen 19. novembra 1899 v Zasovski v Rusiji, je umrl 9. 5. 1969 v Idriji.

MARIJA SELJAK roj. Gnezda, gospodinja iz Idrije, Tomsčičeva ul. 5, rojena 29. 2. 1888 v Gorenji Kanomliji, je umrla 13. 5. 1969 v Idriji.

IZIDOR CADEŽ iz Govejka št. 13, rojen 9. 5. 1956 v Govejku, je umrl 14. 5. 1969 v Govejku.

PAVLA LAPAJNE roj. Kavčič, gospodinja iz Idrije, Ul. IX. korpusa št. 5, rojena 16. 6. 1908 v Idriji, je umrla 15. 5. 1969 v Idriji.

JOZEFA KUŠTRIN, bolničarka v pokouju iz Spodnje Idrije št. 21, rojena 12. 3. 1897 na Šentviški gori, je umrla 17. 5. 1969 v Spodnji Idriji.

VENČESLAV POLJANEC, upokojeni gozdni delavec z Vojskega št. 106, rojen 1. 9. 1908 na Vojskem, je umrl 19. 5. 1969 na Vojskem.

Sodeloval v NOV od 15. 10. 1942 in bil borec v enotah NOV od 9. 9. 1943 do konca vojne.

KAROLINA JENKO roj. Zazula, gospodinja iz Idrije, Vodnikova ul. št. 16, rojena 11. 10. 1884 v Idriji, je umrla 20. 5. 1969 v Idriji.

JODAK TONČIC, kmečki delavec iz Lomov št. 27, rojen 20. 5. 1888 v Lomeh, je umrl 20. 5. 1969 v Lomeh.

DRAGOTIN KALAN, klepar v pokouju iz Idrije, Rudarska ulica št. 5, rojen 29. 10. 1914 v Idriji, je umrl 27. 5. 1969 v Idriji. Borec NOV od leta 1944 in odlikovan z medaljo za hrabrost.

CECILIJA LAPAJNE, gospodinja z Vojskega št. 100, rojena 19. 11. 1901 na Vojskem, je umrla 27. 5. 1969 v Spodnji Idriji.

VIKTOR GNEZDA, upokojeni rudar z Gor št. 13, rojen 15. 12. 1913 v Jeličnem vrhu, je umrl 2. 6. 1969 na Gorah. Borec NOV od 18. 4. 1944 do 15. 5. 1945. V NOV je bil odlikovan za zasluge za narod.

LEOPOLDINA REJC roj. Sedej, gospodinja iz Idrije, Gregorčičeva št. 1, rojena 6. 11. 1892 v Gorenji Kanomliji, je umrla 3. 6. 1969 v Spodnji Idriji. Sodelovala v NOB od februarja 1943 do konca vojne.

LEOPOLD ROVTA, delavec iz Srednje Kanomlije št. 5, rojen 19. 9. 1892 v Krnicah, je umrl 4. 6. 1969 v Srednji Kanomliji.

FRANC ZAJEC, kmet iz Lazca št. 19, rojen 3. 8. 1910 v Lazcu, je umrl 6. 6. 1969 v Lazcu.

KAREL BURNIK, upokojeni rudar iz Spodnje Idrije št. 38, rojen 30. 10. 1885 v Spodnji Kanomliji, je umrl 7. 6. 1969 v Spodnji Idriji. Sodeloval v NOB od leta 1942 in bil v enotah Narodne zaštite od 9. 9. 1944 do konca vojne.

STANISLAV CARL iz Zagreba, Graberje št. 74, rojen 27. 11. 1910 v Spodnji Idriji, je umrl 11. 2. 1969 v Zagrebu.

ALOJZ IPAVEC iz Osjeka, Tvrđjavica št. 74, rojen 18. 6. 1897 v Idriji, je umrl 20. 2. 1969 v Osjeku.

FRANCIŠKA KUMAR roj. Kogej, gospodinja iz Idrije, Wolfovo stopnišče št. 3, rojena 3. 10. 1897 v Idriji, je umrla 13. 1. 1969 v Ljubljani.

IVANA JURJAVČIC roj. Molk, gospodinja iz Hrvatčinov št. 200, rojena 22. 12. 1907 v Idriji, je umrla 4. 3. 1969 v Hrvatčinah.

JULIJANA SREČNIK roj. Flander iz Tržiča, Kurškova pot št. 4, rojena 16. 2. 1895 v Idriji, je umrla 4. 3. 1969 v Tržiču.

FRANC SEDEJ iz Maribora, Vilsonova št. 11, rojen 23. 11. 1894 v Idriji, je umrl 11. 3. 1969 v Mariboru.

VIKTOR MOHORIC, rudar iz Idrije, Ulica kap. Miheva št. 40, rojen 21. 10. 1913 v Čekovniku, je umrl 10. 12. 1968 v Ankaranu v bolnici Val-doltra.

RAJKO MOCNIK, rudar iz Idrije, S. Rozmana št. 11, rojen 8. 9. 1935 v Idriji, je umrl 4. 2. 1969 v Ljubljani.

MARJANA LOGAR roj. Serjun, gospodinja iz Idrije, Ulica kap. Miheva št. 52, rojena 11. 7. 1911 v Plužnjah, je umrla 22. 2. 1969 v Ljubljani. Sodelovala v NOB od septembra 1943 do konca vojne.

MARIJA BEZELJAK roj. Habe iz Ljubljane, Poljanska št. 14, rojena 17. 1. 1885 v Idriji, je umrla 12. 2. 1969 v Ljubljani.

IVANA LIKAR roj. Blažič, gospodinja iz Idrije, Kosovelova št. 39, rojena 20. 11. 1893 v Vel. Slatniku, je umrla 17. 2. 1969 v Ljubljani.

MARIJA GNJEZDA roj. Koler, gospodinja iz Idrije, Ljubljanska 4, rojena 17. 8. 1901 v Idriji, je umrla 15. 3. 1969 v Ljubljani.

KATARINA TRATNIK roj. Pirc, gospodinja iz Idrije, Prelovčeva št. 2, rojena 29. 4. 1896 v Idriji, je umrla 14. 3. 1969 v Ljubljani.

MARKO KAVČIC, upokojeni rudar iz Spodnje Idrije št. 56, rojen 19. 4. 1896 v Spodnji Idriji,

je umrl 12. 3. 1969 v Ljubljani. Sodeloval v NOB od leta 1942.

KAREL CUK, kmet iz Predgriz št. 34, rojen 13. 10. 1900 v Predgrizah, je umrl 26. 2. 1969 v Ljubljani.

KAREL PRELOVEC, upokojeni rudar iz Spodnje Idrije št. 42, rojen 30. 10. 1903 v Spodnji Idriji, je umrl 12. 2. 1969 v Ljubljani.

STEFAN TAVZES iz Ljubljane, Samova št. 11, rojen 12. 12. 1895 v Idriji, je umrl 3. 3. 1969 v Ljubljani.

LEOPOLD VIDMAR, rudar iz Idrije, N. Pirnata št. 1, rojen 2. 10. 1918 na Kovku, je umrl 5. 3. 1969 v Ljubljani.

KAREL GANTAR iz Senovega št. 133 pri Krškem, rojen 4. 11. 1904 v Idriji, je umrl 6. 4. 1969 v Novem mestu.

JOZEF CARLI iz Anrovega št. 138, rojen 14. 3. 1892 na Vojskem, je umrl 16. 4. 1969 v Anrovi.

JOZEF PIRS iz Maribora, Ul. her. Jevtiča št. 6, rojen 14. 3. 1900 v Idriji, je umrl 26. 4. 1969 v Mariboru.

ANTON KOLER, rudar v poklju iz Idrije, Prelovcova št. 9, rojen 11. 6. 1895 v Idriji, je umrl 31. 3. 1969 v Ljubljani.

ANDREJ MOZINA, kmetovalec iz Ledinskih Krnic št. 5, rojen 10. 11. 1891 v Ledinskih Krnicah, je umrl 4. 4. 1969 v Ljubljani. Sodeloval v NOB od junija 1943 do konca vojne.

ALOJZ BONCINA, upokojeni rudar iz Trnave št. 43 pri Zalcu, rojen 30. 5. 1892 v Srednji Kanomli, je umrl 13. 4. 1969 v Trnavi.

FRANC GNEZDA, rudar iz Gorenje Kanomlje, rojen 24. 3. 1931 v Gorenji Kanomli, je umrl 13. 3. 1969 v Mariboru.

ANA MAJNIK roj. Koščak, gospodinja iz Idrije, Vojskarska št. 10, rojena 22. 2. 1896 v Grmadi pri Trebnjem, je umrla 2. 3. 1969 v Ljubljani.

DAVORINKA DEZELA, upokojena učiteljica z Broda št. 7 pri Logatcu, rojena 8. 11. 1890 v Idriji, je umrla na Brodu dne 22. 5. 1969.

ANTON STERNEN z Vrhnike, Tržaška ulica št. 33, rojen 17. 1. 1906 v Idriji, je umrl 4. 2. 1969 na Vrhniki.

PETER KOKOSAR iz Litijske, Cankarjeva ulica št. 2, rojen 20. 2. 1905 na Vojskem, je umrl 2. 6. 1969 v Litijski.

MARGARETA PREMRL roj. Trkman iz Predjame št. 45, rojena 3. 6. 1899 v Strmcu, je umrla 28. 5. 1969 v Predjami.

KATARINA GNEZDA, gospodinja iz Idrije, Vojskarska ul. št. 4, rojena 18. 4. 1898 v Gorenji Kanomli, je umrla 15. 6. 1969 na Golniku.

JURIJ HLADNIK, upokojeni rudarski nadzornik iz Spodnje Idrije št. 93, rojen 24. 4. 1895 v Spodnji Kanomli, je umrl 15. 6. 1969 v Spodnji Idriji. Sodelavec v NOB od meseca avgusta 1942 in borec NOV od 9. 9. 1943. V NOV je bil odlikovan za hrabrost in za zasluge za narod.

MATICNI URAD CERKNO

LUKA MLAKAR iz Gor. Novakov št. 32, rojen 15. 10. 1899, je umrl 24. 7. 1968 v Gor. Novakih. Bil je 90% VVI iz NOV. Za NOV je začel aktivno in organizirano delati že jeseni leta 1942 in je bil kljub slabemu zdravju zelo aktiven vse do konca vojne. Bil je tudi oče umrlega vojaka JLA.

IVANA OBID roj. Mravlje iz Poč št. 1, rojena 12. 5. 1890, je umrla 4. 8. 1968 v Počah. Bila je mati padlega borca v NOV.

PETER PREZELJ iz Čepleza št. 3, roj. 22. 1. 1882, je umrl 6. 8. 1968 v Čeplezu. Sodeloval je z NOV od konca leta 1943 pa do konca vojne.

JANEZ VOJSKA iz Sebelj št. 78, roj. 8. 12. 1908, je umrl 8. 8. 1968 v Sebeljah. Vstopil je v prekomorsko brigado v južni Italiji, in sicer 15. 6. 1944. Po prihodu v Jugoslavijo je bil dodeljen glavnemu štabu NOV Hrvatske, pozneje pa je bil premeščen v štab II. armade NOV. Za vojne zasluge je prejel MZN in MH.

JANEZ MOHORIČ iz Gor. Novakov št. 18, rojen 4. 2. 1937, je umrl 8. 8. 1968 v Davči.

JANEZ MAKUC iz Sebelj št. 62, roj. 23. 11. 1905, je umrl 11. 8. 1968 v Sebeljah. Aktivno je sodeloval z NOV od jeseni leta 1943.

KATARINA CERNOLOGAR roj. Rejc iz Sebelj, rojena 23. 11. 1896, je umrla 22. 8. 1968 v Sebeljah. Sodelovala je z NOV od pomladi leta 1943.

CIRIL STRAVS iz Ravn pri Cerknem, rojen 24. 5. 1910, je umrl 9. 9. 1968 v Ravnah pri Cerknem.

NIKOLAJ FLORJANČIČ iz Poljan št. 12, rojen 11. 11. 1909, je umrl 14. 9. 1968 v Poljanah. Bil je borec NOV od 1. 2. 1945 do konca vojne.

FRANCISKA FLANDER iz Zakojce št. 33, roj. 20. 5. 1892, je umrla 24. 10. 1968 v Zakojci.

PETER ROJČ iz Cerkna št. 188, rojen 28. 6. 1900, je umrl 10. 10. 1968 v Ljubljani. Z NOV je začel sodelovati že sredi leta 1942, v NOV pa je vstopil 14. 2. 1943 in je bil po raznih edinah vse do konca vojne.

ANDREJ MARCINA iz Straže št. 25, rojen 20. 10. 1892, je umrl 3. 11. 1968 na Straži. Aktivno in organizirano je delal za NOV od začetka leta 1943. V času NOV je bil član več krajevnih organizacij, med drugim tudi član okrajne NOO Cerkno.

FRANCISKA CERNOLOGAR roj. Stucin iz Jagršč št. 3, rojena 29. 1. 1889, je umrla 6. 11. 1968 v Jagrščah.

VENCELJ DEZELA iz Straže št. 18, rojen 11. 9. 1904, je umrl 11. 7. 1968 v Sempetru pri Gorici.

IGNACIJ SLABE iz Cerkna št. 200, rojen 1. 2. 1898, je umrl 19. 11. 1968 v Cerknem. Aktivno in organizirano je začel delati za cilje NOB že jeseni leta 1942 in je zelo aktivno delal na terenu vse do konca vojne.

MARIJA JERAM iz Cerkna št. 175, rojena 25. 11. 1968, je umrla 25. 11. 1968 v Cerknem.

JANEZ RIJAVEC iz Sebelj št. 35, roj. 24. 3. 1902, je umrl 5. 12. 1968 v Sebeljah.

KATARINA ŠPIČEK roj. Kofol iz Cerkna št. 24, rojena 29. 3. 1883, je umrla 10. 12. 1968 v Cerknem.

IVAN SLABE s Cerkljanskega vrha št. 1, roj. 7. 5. 1891, je umrl 15. 12. 1968 na Cerkljanskem vrhu.

KATARINA MEZEK iz Dol. Novakov št. 45, rojena 25. 4. 1895, je umrla 24. 11. 1968 v Ljubljani.

FILIP BOŽIČ iz Sebelj št. 86, rojen 22. 4. 1885, je umrl 27. 12. 1968 v Sebeljah. Bil je oče padlega borca v NOV.

ANDREJ JEREB iz Čepleza št. 8, roj. 14. 11. 1892, je umrl 31. 12. 1968 v Čeplezu.

JOZEF OBID, kmetovalec iz Labinj št. 1, rojen 12. 3. 1940 v Labinjah, je umrl 4. 1. 1969 v Labinjah.

FRANC OBID, kmetovalec iz Cerknega št. 185, rojen 19. 1. 1896 v Cerknem, je umrl 7. 1. 1969 v Cerknem.

ALOJZIJA MAKUC roj. Močnik, gospodinja iz Sebelj št. 48, rojena 8. 6. 1908 v Sebeljah, je umrla 14. 1. 1969 v Sebeljah. Vdova po pogrešanem aktivistu iz NOB.

MARIJA ERJAVEC, gospodinja s Straže št. 38, rojena 7. 8. 1892 na Straži, je umrla 19. 1. 1969 na Straži.

MARIJA MAKUC roj. Peternelj, delavka iz Dolenjih Novakov št. 42, rojena 4. 3. 1931 v Dolenjih Novakih, je umrla 18. 1. 1969 v Dolenjih Novakih.

MARIJANA DRČA roj. Bratuš, gospodinja iz Zakriža št. 35, rojena 14. 1. 1895 v Zakrižu, je umrla 8. 1. 1969 v Spodnji Idriji.

IVANA CVEK, upokojenka iz Gorij št. 23, rojena 28. 2. 1899 v Judendorfu, je umrla 11. 1. 1969 v Spodnji Idriji.

MIHAEL KENDA, upokojenec s Straže št. 2, rojen 27. 9. 1887 v Masorah, je umrl 4. 2. 1969 na Straži. Aktivno sodeloval v NOB od meseca julija 1944 do konca vojne.

LJUDMILA MAVRI roj. Razpet, gospodinja iz Gorij št. 16, rojena 26. 6. 1912 v Gorjah, je umrla 17. 12. 1968 v Ljubljani.

rudnik živega srebra idrija

Proizvaja za domači
in svetovni trg

živo srebro 99,99%
živosrebrni oksid 98,5%

Železniška postaja Logatec, tel. Idrija 86-108, telex 31 257 Idrija